

WWW.UNILIB.RS

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

СРПСКИ НАРОД

1942
бр. 1 1943. (2)
5. јануар 1943

УРЕДНИШТВО
„СВЕТЛОС МИРА“
БЕОГРАД

БОЖИЋНА ПОСЛАНИЦА „СРПСКОМ НАРОДУ“

РИСТОС се роди српском народу!
РИСТОС се роди мила Отаџино — Мајко Србијо!
РИСТОС се роди свима вредним и ваљаним Србима!

На светли дан рођења Бога и човека, Исуса Христа, на дан велике хришћанске љубави упућујем вам овај српски поздрав, пун вере и наде.

Кроз векове, откако је Св. Сава учврстио српски народ у светлој православној вери, ми се Срби овако поздрављамо, славећи божанског проповедника мира и љубави међу народима.

Српски народ од старине гајио је у своме срцу ову љубав и братство, исписујући најлепше странице своје историје. Његова православна вера учила га је племенитости и самарићанству: она му је давала снагу да истраје у патњи и моћ да савлада сва искушења.

Надахњујући се учењем Светога Јеванђеља, српски народ је пребродило све тешкоће на своме тегобном историском путу, на коме је много жртава поднео за одбрану свете вере православне, борећи се за име Исусово и за часни крст.

И ове године прослављамо Христово рождество у болу због велике народне несреће, која нас је задесила, али са надом у срцу да идемо ка бољој будућности. Прошле године усред ратног вихора осећали смо се слаби и беспомоћни, напуштени и остављени. Били смо на ивици пропасти.

Али свест српског народа, његова стара српска вера, његово светосавско православно победило је мрачне силе Сатане, које су хтеле да униште српски народ. И српски народ остао је у животу да у љубави и у раду, као што је проповедао Исус Христос, обезбеди себи бољу будућност.

Данас већ дочекујемо Божић са већом надом у будућност, јер смо искусили све страшне последице неслоге и међусобне борбе и увидели смо да нас љубав и братска слога у раду за добро отаџбине могу једино спасти.

Љубав и слога, остварене међу Србима, на данашњи дан још снажније блистају, сједињујући нас у једној мисли и осећању да су наш спас и напредак једино у њима. Савладаћемо све тешкоће, сачуваћемо свој народ од пропасти, обезбедићемо себи будућност у миру и у раду, ако у наше душе и наша срца што дубље усадимо ову истину.

У њеном знаку само сачуваћемо се и створићемо бољи живот онима, који долазе иза нас. Искушења и патње које смо преживели у току векова, остаће забележене у историји као споменик вере и воље једног малог народа да се одржи.

Моје очи и све моје наде упирем у све добре Србе и добре хришћане, и кажем свима да само у слози, раду и љубави према Отаџбини лежи будућност и опстанак Србије. Зато у братском загрљају и љубави пружите један другоме руку хришћанскога измирења и оживите у братској заједници нашу староставну веру и обичаје.

У сеоском дому као и у варошкој палати положите сви бадњак по старом српском обичају и нека се зна да Србин живи и да ће живети. И сетите се извора праисконске снаге српскога народа, на стару српску задружност, старешинство и братску слогу у поштењу.

То је једини пут, којим ће сваки радан Србин, са њиве и из радионице, доћи до свога места и права у друштву и у држави, а на основу свога рада до пуне социјалне правде.

Нека вас све, драга браћо и сестре, испуни дух мира, братимства и добре воље. Нека вас само једна мисао води једној јединој светињи: Србији, отаџбини Србиновој.

Мир божији међу вама!

Милан Ђ. Месит,
Председник Српске владе

ПОБУЊЕНИМ ОСУЂЕНИЦИМА О БОЖИЋУ

У новој години

У ЛАЗИМО у нову годину, коју и даље прати рат, чији пожар обухвата свих пет континената. Шта нам доноси ова нова година? Сва осећања и мисли оних, који воле ову нашу напаћену дедовину, стреме ка овом питању. Ипак, међу њима преовлађује једно. Оно што произилази из сваког разумног посматрања и размишљања о овој циновској борби идеја, светова и векова, о овој историској мени вредности и времена: животни опстанак Србије и српског народа, њихова боља судбина у скорој и даљој будућности. Како да се сачува, одржи у овим судбоносним временима наш мали, али ваљани српски народ.

То је главно питање које се данас само собом намеће. Један осврт на оно што се преживело, на наша тешка искуства и на оно што се дешава у свету, уноси довољно вере и улева довољно поуздања у бољу сутрашњицу српског народа.

Врше се и обављене су у свету велике измене. И у овом великом историском процесу једнога света који изумири и другог који се рађа на његовим рушевинама, има једна главна, гако уочљива појава. То је стварање европског јединства, изградња једне целе Европе, независне, самосталне, као геополитичке, привредне и културне радне заједнице свих европских народа.

Сазнање и свест о тој насупротној потреби сазрева све више и намеће се подједнако свима као главни предуслов, као заповест њеног опстанка, развоја и даљег напретка како појединих европских народа тако и Европе као целине. Данашња Европа се својом сопственом снагом развила у неприступачну тврђаву која, како то показују догађаји током године на истеклу, одолева сваком налету с лева и десна.

Тим путем корачају данас европски народи, велики и мали, а Европа очишћена од утицаја старог система ваја из себе свој нови животни лик на чију сарадњу позвани су да сарађују сви народи према својим могућностима.

Ни наш српски народ не ограђује се од овог великог збивања. Он хоће и даље да живи, да свој живот дође у савршени и развијени, јер хоће да опстане и да нађе своје место под сунцем. Од Немањинске до модерне Србије српски народ дао је много од себе за европску ствар и посветио јој оно што је имао најбоље и најдрагоценије.

Борећи се кроз векове за свој велики опстанак, он је показао велику животну способност и стваралаштво на духовном пољу. Био је то скроман, али знатан удео у прилог европског културног стварања, који никада није био занемариван ни потцењиван.

После великих патњи и искушења које је српски народ доживео, после избеглог грађанског рата у самој земљи, српски народ дошао је к себи и под мудрим вођством владе генерала

Недића прионуо послу да спасе оно што је за спасавање, да зацели ране које су за лечење. Усред саме ратне олује око њега, када је она прошла изнад његове главе, он је своју привреду поново оснажио и почео да је диже. У не мањој мери, он је национално и културно радио. Ударене су основе сопственог националног живота. На прагу нове

ДЕШ други Божић дочекују Срби под тешком осудом. Тај дан Милости највише окитили су наши стари таквом светлом и топлим љубављу да милост зрачи са Божића на све људе и сва створења. Услед тога изгледа о Божићу као да су сви окрени већ раски-

и неублаженој — баш о Божићу нашем, кад иначе изгледа да Милост у пуноћи својој највише зрачи на све људе и сва створења. Јер не зрачи с Божића само Милост већ и Истина, неразделиво и несљиво. Милост би сигурно укинула све осуде, да Истина не тражи њихово одржавање.

Осуда наша није дошла неочекивано 6 односно 18 априла ланске године.

Било је људи и пре тога који су годинама указивали на неминујућност њену ако продужимо ићи дотадашњим путем. Само ми не хтедосмо примити озбиљно те опомене.

Њихов глас је сведок заслужене осуде. Јер да је само један човек једном узвикнуо ту опомену већ би то био доказ потпун, да ово што нас је снашло није случајно, није нити последица напрасите људи једног човека нити једног народа, већ одиста сасвим правична осуда изречена над нама са грехова наших. А није само један човек, нити су само двојица то чинили, већ је множина људи на множини места множину пута то понављала. Али отврдла срца, наше очи су гледале, а нису виделе, наше уши су слушале, али ми нисмо разумели.

Отуда је дошао наш слом. Отуда наша осуда.

Највише нам међутим смета да ово видимо «квасац фарисејски», онај од кога је Исус нарочито опомињао своје ученике, да га се чувају, јер је одиста то квасац смрти.

Ми ту опомену Његову не разумемо као што је тада не разумели ни његови ученици.

Фарисеј је међутим био стварно бољи од нас, јер није имао видљивог греха. Испунио је сав закон и све пророке потпуно. Само је једном греху главно место у срцу оставио. Оному због кога и Анђели Божији могу пасти у «најдубљу талуку» и пуноћи сотонске војска. Направио је место гордости. Па је ставши пред Бога захваљивао што није као човек с видљивим гресима који је истовремено у Храму Божијем био и пун скрушености молио за милост исповедајући своје тешке грехе.

Фарисеј оде због тога осуђен из Храма, а грешни цариник оде оправдан.

Нама не да да видимо свој стварни положај исти тај квасац нашем телу. Ми не видимо своје фарисејски одлично замешен у грехове већ стално гледамо туђе. Па се због тога чудимо како то да ми паднемо под осуду а други буду у бољем положају.

Фарисеј из Еванђеља је био без видљивог греха, па је због свог грешног мерења пред Богом с другим људима, осуђен.

Како ми, који имамо и још какве велике и видљиве грехове, да се пред Богом упоређујемо с другим људима и народима? Јер, зар се није дешавало да народи с мање греха од нас буду у нашим рукама по Божијој дозволи, јер «свачему има време»? И зар смо заборавили да смо и сами дуго били у рукама чак и некрста «због голема нашег сагрешења»?

Божија правда не мери чашом мерилом. Бог постиже једнако неједнакошћу; коме је више да од тога више и тражи, а премда коме је Господ био стрпљивији његову греху тај мора бити стрпљивији у својој осуди.

Шта вреди онда поглед на туђе грехове из наше жељевске и јазавичарске перспективе, кад ми не знамо и не можемо знати шта је све Господ коме дао ни колико је кога чекао?

Али ако ово никад нећемо знати с једне, — с друге стране, такво мерење нам смета да видимо себе саме пред Богом, — да видимо праву дубину свога греха и значај своје осуде. А без тога ни наша осуда не може бити ни смањена ни ублажена.

Јер нису људи само створења Божија, с којима бива по Божијој вољи само, већ су то слободна створења, која су самим тим

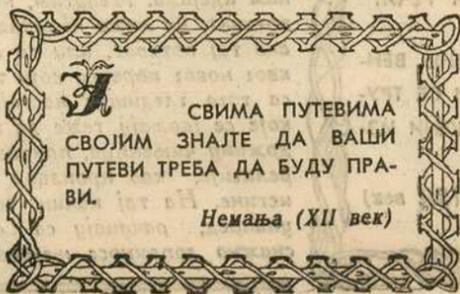

С ВЕРОМ У БОГА, ПОД МУДРИМ И ОДЛУЧНИМ ВОЂСТВОМ ВЕЛИКОГ СРПСКОГ РОДОЉУБА ГЕНЕРАЛА НЕДИЋА, СРПСКИ НАРОД УЛАЗИ У НОВУ ГОДИНУ 1943 СА НАДОМ У БОЉУ БУДУЋНОСТ

Слика „Српски Народ“

године српски народ изграђујући своју нову државу и српски социјални поредак показује спремност да уђе у нову европску заједницу за коју се бори Велики Немачки Рајх у првом реду.

Прошла стара година развијала се на српском просторном сектору у смислу смиривања и рада. Нова година указује се под истим видом. Српски народ својим држањем и својим преданим радом, лојално следећи своје политичко вођство оличено у великом родољубу генералу г. Недићу, пружа поново јасне доказе свог схватања духа новог времена као члан нове заједнице европских народа која се изграђује и ствара. С миром и спокојством, као и самопоуздањем, српски народ очекује и нада се бољим данима у новој години.

нути, све тамнице откључане, све осуде заглажене.

Па ипак ето нашег већ другог Божића под казном тешком.

Отуда, баш поводом овог светлог дана Милости, морамо мислити о осуди нашој.

Онај који је донео Милост свету донео је истовремено и Истину. Милост и Истина су тек кроз ње засијали свету.

И није могло бити друкчије. Повукла се и Милост и Истина од грехопаденија људског. И најљубазнија срца нису Милост посла тога у пуноћи осетили, и најпроницајивији умови Истину нису могли у пуноћи видети. Већ су то наслућивали и назирали живећи законом телесним и законом правде природне.

Отуда је Онај који је о пуноћи времена донео свету Милост и Истину морао пасти као жртва света без Милости и без Истине.

Али овог пута се Истина и Милост нису повукли. Остали су у свету као «мало квасца замешеног у три копања брашна», и ето тај процес оквашавања теста овога света Милошћу и Истином траје већ пуних двадесет векова. Како сад о празнику Милости да заборавимо на Истину кад су Милост и Истина од Њега и кроз Њега од овог дана поново засијали свету?

Отуда и потреба да осуди — несмањеној размишљамо о нашој

позвата на активну сарадњу ради изградње своје судбине.

Није Бог наш као камен гранични на коме је од века уклесана неизмењива судбина појединца и народа, већ је Бог Дух Свесиле Свемудрости и Свельубави, коме су ангели и људи сарадници у историјском процесу који је почео Стварањем а као историја свршиће се Страшним Судом. Није тај процес ради саме историје већ ради нас и ради нашег ускрсавања и вазнесења у слави.

Није дакле потребна Богу, ради Бога, наша сарадња, јер Његовој Сили, Мудрости и Љубави нема ко шта да дода, пошто је од века у пуноћи апсолутној, већ ради нас и нашег обожења, нашом слободном сарадњом по вољи Господњој.

Јер једног и истог дана два разбојника за иста дела буду осуђена на исту казну и истог дана би казна и извршена: распети беху на крст.

Али један оста осуђен до краја, јер не виде ни тада дубину свог греха, нити страха Божијег имаде његово срце, нити се смилостиви видеви трећег распетог на правди Божијој с њима грешницима, већ Му се још ругаше. А други се спасе.

Отуда, да ли ће наша осуда бити замењена тежом, или пак ублажена, или сасвим опроштена, — или чак кроз прилике које нам она пружа ми будемо и прослављени, зависи од нас.

И хвала Господу што нисмо стена која се креће само туђом снагом, ни друго које животно створење што непогрешно креће само слепи нагон, већ људи пуни слободе који, истина, можемо слободом себе бацити у адску таму, али и вазнети се у висине највише.

Нису осуде за пропаст нашу, јер «неће Господ смрти грешника», већ су осуде за добро наше, која често само тим путем можемо досегнути.

Јер ето милостиви разбојник тек кроз осуду на крст узнесе се у славу. Војници што га спроводише, извршиоци казне што га на крст прибише, и народ што посматраше његов срам «смрти на крст» не дођоше до његове славе — а он се ове доможе једном речју својом. У ствари не једном речју већ предубоким трајним процесом који се одиграо у једном само тренутку (за Бога је један трен као пет тисућа година и пет тисућа година као један трен) процесом који се показао као: сагледање свега свог пада злочиначког, — страх Божији пред смрћу којом завршава живот пун грехова и љубав и самилост према праведнику невини распетом.

А из тога видимо да ко хоће казну да скрати или ублажи или претвори у славу тај мора у себи тај троструки процес да продуби и што га пре и дубље проживи, пре ће и осуда престати.

Д. В. Љотић

МИНИЈАТУРА ИЗ МИРОСАВЉЕВОГ ЕВАНЂЕЉА

Судбоносна одлука Услови српске обнове

ВЕЛИКИ ратови као бођење и наш непосредни додир што је и данашњи, са европским западом. Синови одувек су вођени нашег народа који су се школо-из дубљих, идеолошких победа. Ова чињеница стоји чак и онда, ако људи који у њима учествују нису тога свесни, или бар не сви и не потпуно. Непосредни повод за рат и његов првобитни циљ играју притом често сасвим споредну улогу.

Није никаква случајност што је данашњи рат обухватио све континенте, читаву куглу земаљску. По нашем мишљењу то је тако морало бити стога, што читаво данашње човечанство преживљава тешку и претешку кризу, која није ни од јуче, ни од пре двадесет, па чак ни од пре педесет година. Та је криза много старија и много дубља него што то човеку на први мах може изгледати. Она се, како то Шпенглер каже, састоји у томе што живимо на крају једне културе, која се у току последњих сто педесет година почела да изживљава у својој последњој, цивилизаторској форми.

Као што је у таквим епохама увек случај, материалистичко схватање света и живота добија превагу над духовним. Негира се постојање Бога и вечитих моралних закона, док се све своди на материју и законе који њом владају, тако да човек постаје сам себи циљ, а његов разум врховни арбитер и судија. Као последица тога јавља се тип такозваног „културног варваринак“.

У овим епохама кризе и опадања тај и такав човек, „гангстер“, добија превагу. Он уме да се лакта и гура, да немилосрдно уништава све оне који му стоје на путу. Њему је главно да он лично успе, да се дочепа богатства, да ужива. Америка је прва оваквих типова.

Тамо, како то сами амерички писци описују, настају читаве породичне трагедије услед тога, што сваки члан породице, чим је дорастао толико да може сести за волан, захтева да има свој сопствени аутомобил. Ако то отац породице није у стању да створи, онда у кући настају прави лом и пакао. То је са становишта материјалистичког схватања света и живота сасвим разумљиво. Јер ако сматрамо да је материја оно што је главно и да су материјална блага главни услов за срећу човекову, онда нам њих никада не може бити довољно. Онда је по себи разумљива она непоштедна животна борба која се развија између људи и која доводи до културног варваризма, у коме се не зна ни за милост, ни за милосрђе.

У Америци, која је ово материјалистичко схватање отерала до врхунца, никла је лозинка „време је новац“. Другим речима речено: „новац је све“. Парче хартије, или комад метала, постаје врховно мерило вредности. Ако човек има новац, има све. Без њега, он је осуђен на пропаст, на смрт.

Ипак, истине ради, мора се рећи да је капиталистичка Америка ово материјалистичко схватање само развила до максимума, док се оно стварно зачело у Европи, у доба француске револуције која је одбацила веру и негирала постојање Бога.

Наша, српска трагедија састоји се у томе, што је баш у то време пало наше национално осло-

У БОРБИ за национални препород српски народ пролази данас кроз тешка искушења. Због тога само велико родољубље, племенитост и самоодрицање појединаца и читавих група у корист опште заједнице може да спасе српски народ од пропаданја и учини га корисним чланом нације за будућа, сретнија времена.

Србији — која се и сама подиже из згаришта и пепела своје некадашње славе и величине, да би себи прокрчила пут који ће јој дати достојно место у Новој Европи, потребне су све стваралачке снаге и сва духовна добра целокупног нашег народа.

Са жалашћу морамо констатовати да код нас постоји изванредан ред људи, истина незнатан, нарочито интелигенције, који не поштују овај узвишени задатак садашњице, који им императивно налаже интерес мајке Србије.

Урок овоме злу лежи пре свега у нашим старим манама и болестима. Известан део нашег друштва још увек болује од разних предрасуда.

Кљукан деценијама страном, туђинском пропагандом још од свога т. зв. „школовања на страни“, он је у великим случајевима примао све негативне особине западног друштвеног живота. Преносио их у своју отаџбину, поготову онда, кад није могао у њој да оствари не само своје наде и амбиције, него услед застарелог социјалног поретка, чак ни најпримитивније потребе свога стомака.

Зато је тај ред људи изгубио свој национални компас, збацио са себе одору српског националног витеза „без страха и мане“ и обукао рухо колонијалног или интернационалног борца Москве и Лондона, заборављајући при томе, да „туђа земља има своје, не познаје јаде твоје“ и „да нема брата док не роди мајка“.

Захваљујући једино том реду људи, ми смо пошани на кланицу као јагањци, упали у ову страшну светску катаклизму.

Они и данас намигују десно или лево, очекујући од туђина „ману с неба“, а кад их упозоримо да васкрсење наше зависи у првом реду од нас самих и да смо пре ове наше националне трагедије баш о томе више водили рачуна, да не би до овога ни дошли, они нам цинички одговарају, већ према томе којој професији припадају, да је наша величина у мучеништву као да смо ми калуђерска земља, или да је наше место уз западне силе, као да смо ми фактор или чак превага у сукобу олимпијских богова.

Други део тога шаренога друштва болује од шапутања, од преношења разних дефетистичких вести по кафанама и на улици, живећи вечито од штетних илузија.

Ово шапутање код нас је искристализовало читаву групу људи који на овом одвратном послу заснивају своју егзистенцију. Овај шарени свет шаптача у извршењу својих мрачних циљева остаје упорно на становишту, да у свима секторима: националног, политичког и привредног живота треба унети што више хаоса, што више пометње и нереди, пошто се они свесно држе начела: што горе то боље.

И против прве и друге групе ми се морамо енергично борити, не само у интересу садашњице, него и у интересу будућег мира, који ће нам нови европски поредак донети.

МИОДРАГ ПЕТРОВИЋ: ДЕД И УНУК

Србија, то мора бити и наша заклетва и наша национална парола и садашња и будућа, а српски народ „извор и утока“ наше бриге и нашег старања. Нама не може бити свеједно, не само да ли ће у опште бити Срба, него и да ли ће они после ове страшне катаклизме бити осетно и проређени, јер у противном случају ми смо изгубили.

За то је улога генерала Недића и историски и национално потпуно оправдана. Суд историје, који је тако неумитан, биће по њега исто тако повољан, као што је био повољан и за Милоша Обреновића у Хаџи Продановој буну и за српску владу 1913 године.

Тешко ономе ко данас „оре друмове“ ко Краљевић Марко после пропасти српског царства и ко није свестан да нас не може спасити никаква сила, него само мудрост и то велика мудрост.

Нека нам свима као светао пример у овим тешким часовима служи српски сељак. Када је осетио да се народ налази у опасности, он је уложио натчовечанску снагу у борби за опстанак свој, своје породице и свеколиког српског народа.

Богољуб Кујунџић

Леополд Ранке о европској заједници

У својој Историји римских папа (VI књига), Леополд фон Ранке, славни немачки историчар, велики пријатељ српског народа, који је први овековечно Карађорђевог устанак у светској књижевности својим чувеним делом Српски устанак, — на једном месту вели:

„Наша европска заједница до сад се још никад није покорила грубој сили споља, а с друге стране није у сваком раздобљу свога развитка била надахнута одлучујућим идејама. Међутим, не може успети никакав значајан потхват, или та сила, не почивају на идеалу каквог новог поретка који треба да се створи у свету. Ето, са тога гледишта настају поједине идеологије. Теорије које се јављају теже да претстављају умни смисао и садржину чињеница, приказујући га као захтев разума или религије, као производ људске мисли у светлу опште истине. На тај начин, теорије које се јављају такође и унапред, рачунају са окончаним догађајем, а уједно снажно доприносе његовом остварењу.“

БУДИТЕ ТВОРЦИ РЕЧИ
НИ СУ ПОБЕДНИ ВЕНЦИ И ТРОФЕЈИ, КОЈИ СЕ ТРУДЕ, КОЈИ СЕ БОРЕ, КОЈИ ИЗДРЖЕ ТРУДЕ БОРБИ.
Св. Сава (XII век)

Велибор Јовић

Изграђивање Нове Србије као сељачке државе

БЕЗУМЉЕ 27 марта и национална и војничка катастрофа које су му следовале, спречиле су српски народ да се у њему изврши онај дубоки унутрашњи преображај који је био неминован, неизбежан и већ тако рећи на прагу. Већ и човеку са улице било је јасно, да се системом нашег парламентаризма и режимом партијске владавине дошло до краја, да се он толико много истрошио и корумпирао, да му никакве ни радикалне ни палијативне мере нису више могле помоћи нити га одржати. Сав истрошен у чисто политичким формулама претвореним већ у празне фразе партијске политике, он је био слабији но кућа од карата усред вишора социјалне револуције која је захватила целу Европу и довео до огромних социјалних промена широм европског света, преносећи се и ван граница Европе и изазивајући тако сукобе који су неизбежно водили у нов светски рат, који је, како смо у читавом низу чланака тврдили и указивали, морао доћи иза те дубоке социјалне револуције коју су поједине велике европске нације већ биле издржале и организовале.

Једно погрешно схватање

Погрешно је стога мислити, да се српски народ може укључити у тај нови поредак Европе — нов по својој државној и друштвеној структури, произашлој из социјалне револуције — чекајући свршетак рата у својим старим и застарелим државним и друштвеним формама и окамењеним калупима лажног демократског парламентаризма и капиталистичког либералистичког индивидуализма. Не.

Српски народ мора се сам активно спремити за сарадњу у новом поретку, мора се за ту сарадњу оспособити, ако неће да буде из ње дефинитивно искључен и за навек елеминиран, као нешто мртво и преживело, нешто страшно и штетно у новом организму.

Српски народ извршиће то тим пре и тим лакше, јер ће тиме само довршити оно дело, које је отпочео ослобођењем српског сељака у облику средњег и малог сеоског поседника од последњих остатака феудалног господства, аговског и беговског, и постављање тог ослобођеног сељака, малог и средњег поседника, за темељ и базу његове нове националне српске државе.

Истина, та је држава од самих почетака запала у фаталне тешкоће, унутра борбом од првих часова двеју династија која је често добијала карактер грађанског рата, споља увучена у вртлог сукобљених интереса великих европских сила заинтересованих на Балкану и блиском Истоку. Није било довољно умних ни довољно далековидних државника у стварању и још мање у организовању државне заједнице са Хрватима и Словенцима, која је у Југославији, по рецептима са стране уште и наметнуте кабинетске лажно де-

Грчевито хватање за старе државне и друштвене форме код нас било је унапред осуђено на пропаст, те ће остати само питање будуће историје да испита, уколико осу наши такозвани политичари у својој борби за и око старих политичких формула, несвесно или чак и свесно, били оруђа оних сила које сада већ постају сваком јасне и видљиве, сила најбруталнијег, најнечовечијег и најгрубљег капиталистичког егоизма, који је до сад забележен у историји човечанства, сила које су и наш народ као и толике друге, свеједно било пријатељске, или непријатељске бациле у вртлог светског сукоба и у сигурну пропаст, не дајући му ни времена ни могућности да изврши сам свој унутрашњи преображај пред којим је стојао.

Али ако то није успео или није могао да изврши у оквиру Југославије, српски народ није ослобођен те историске задаће и нужности, да то изведе у оквиру државе у коме се нашао после катастрофе. У толико пре и више што се већ не само назиру контуре новог поретка Европе после светског рата, него се стварају и темељи тог новог поретка на основама и тековинама већ организоване европске социјалне револуције.

мократске политике, без икакве везе са животном стварношћу, добила најнемогућнији облик, унапред осуђен при првом потресу, на распад и расуло.

Још тежи је грех српских политичара и државника, без обзира на њихове партијске боре, што су увлачили и наметали

Комунизам је туђ српском народу

Зато смо били и јесмо за једно радикално пречишћавање и одбацивање свега тог неприродног и апсурдног страног политичког баласта, који са српском сељачком народном и животном стварношћу никакве везе нема... И зато смо на органско дограђивање и изграђивање Нове Србије као државе сељачког типа, малог и средњег поседа, са облицима задружних колектива. Подвлачимо мало — и средње-поседнички тип српског села и задружни облик колектива као својствен српском народу, да бисмо српски народ ослободили од

народу борбу око политичких проблема и програма, увек доношених са стране — тако да смо имали либералистичке групе и програме, па затим прогресистичке, па радикалне и најзад и социјал-демократске свих нијанси, боја и фракција, све по европским калупима, а далеко од животне стварности саме српске националне и социјалне основе, која се логички, природно и органски имала изграђивати на темељима на којима је створена, то јест као држава сељачког малопоседничког типа са пуно још очуваних и модерном животу већ адаптираних задружних елемената. Док се водиле сулуде уставне борбе, чија је апсурдност кулминирала у више но донкихотској борби за најслободоумнији устав у Европи слободоумнији од белгијског! — каква част и понос! — напуштане су основне бриге за прве потребе најпримитивнијег културног живота и најпрече бриге и старања за подизање села и сеоског животног стандарда.

Имали смо читаве библиотеке свих могућих, чак и најмодернијих политичких претежно демократских доктрина, а скоро ни једне једине књиге о проблемима српског села, његових потреба, његовог културног стања и његових животних задатака.

И то све у једној земљи коју су испод петвековног туђинског феудалног ропства ослободили сами српски сељаци, са сељачком задругом као основом и главним носиоцем српске револуције. Већег парадокса и апсурда тешко је наћи у новијој историји Европе!

приговора као да он нагиње ма у ком виду комунизму било као идеологији било као политичком програму.

Српски народ нити је у својој прошлости икад имао комунистички облик сеоског поседа и живота, нити према том може имати смисла за њ. У том је и битна разлика између њега и например руског сељака, као што је битна разлика између српске задруге и руског тзв.мира, као облика сеоског колектива; у задрузи човек организује и даје облик поседу земље, у „миру“ посед земље намеће чо-

СЕЛО

ВЕ темеље ти си људском друштву дало,
Дом и породицу, главна упоришта,
Богови ти пазе и штите огњишта,
Хлеб насушни даје само твоје рало —

Човека си земљи привезати знало,
Херојем и свецем си њега учинило,
Миром и лепотом њега испунило —
Молитвом и песмом њега даровало

И свему што свет још великога ствара
Давалац си вечни и вечита жртва,
Без тебе зла вила све руши, разара!

Из твоје се крви све обнавља, живи,
Без твог срца све би пустош била мртва,
Ко гај ког напустише Фауни и Диви.

СВЕТИСЛАВ СТЕФАНОВИЋ

веку облик заједнице. Тамо у крајњој линији рад и дух организују материју и њен посед, у другом материја и њен посед организују дух. Отуд активни стваралачки елан српског народа, а отуда и пасивни, ропски менталитет руске масе способне да подноси свако ропство и тиранију од царистичке до бољшевичке, чак и без протеста и револта, у оном фаталистичком руском „њичево“, савршено страном српском менталитету. Његова мисија може и мора бити само у томе правцу, да он на сопственим оживотвореним облицима државне и социјалне структуре, уђе у корак са европ-

ском социјалном револуцијом, чији је сада већ највиднији и најпозитивнији успех што је подигла и организовала средњег и малог човека, средњи и мали посед, дала му сигурну и стварну основу и од њега створила стварну и сигурну основу државног и народног колектива.

Конкретно би за афирмирање ових чисто програмских идеја било потребно потврдити, да се Нова Србија изграђује, организује, без икаквих притрунака интернационалних и комунистичких идеологија и програма, у суштини страних и духу и животу српског народа.

Породица основна ћелија

Исто тако Нова Србија би имала да недвосмислено одбаци и избаци из себе све остатке демократског парламентаризма и либералистичког индивидуализма, и да народни и државни колектив постави изнад сваког појединачног индивидуалног или сталешког односно класног интереса, стављајући не појединца или класу, него породицу као основну ћелију у темељ своје друштвене и државне организације.

Нова Србија свесна је, даље, своје судбинске везности за Европу и њену културу као своју ширу отаџбину, и за Средњу Европу са својим ближним суседима, као простор свог животног културног и социјалног развоја, у коме је српски народ и до сад часно вршио једну до-

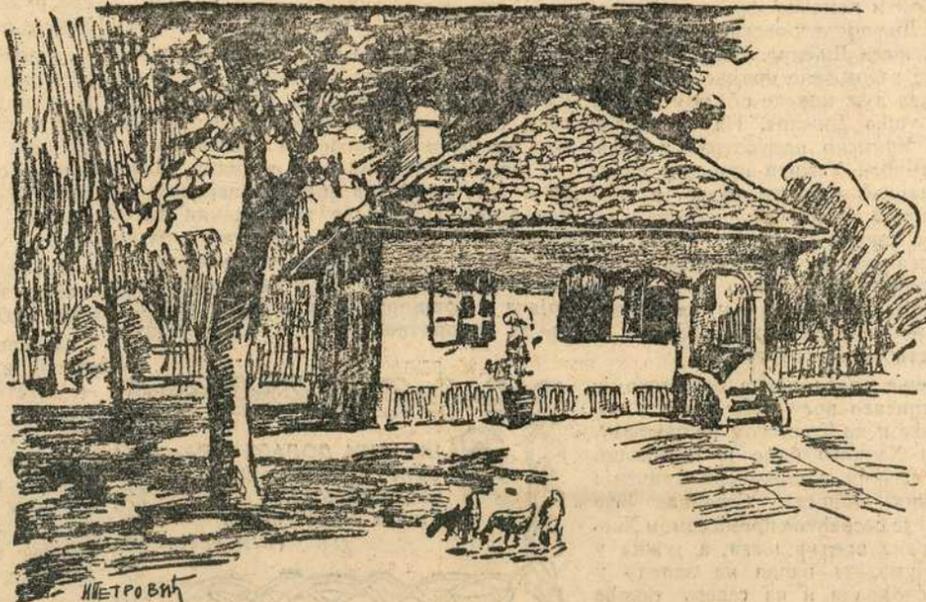
стојну не само улогу него и мисију у одбрани Европе од Азијата и у културном и социјалном подизању Балкана и Дунавског базена.

Као логички постулат ових идеја, долази да Нова Србија укида и анулира све привилегије и такозвана стечена права бивших носилаца парламентарних режима и партија, и организује цео народ у духу апела претседника генерала Недића социјалистичку странку, као носиоца унутра новог поретка и споља као мост за укључење Нове Србије у нови поредак Европе, који се ствара у борби уједињених народа Европе против англо-американске анти-европске плутократије и јудео-масонске интернационалне лажне демократије; све ове заједно са њиховим експонентима сматра својим непријатељима и упропаститељима.

Најзад и не као најмање, Нова Србија својим бившим држављанима који су се ставили или се стављају у службу тим њеним непријатељима и упропаститељима треба да анулира држављанство и сва права која су с тим скопчана.

То нам се чине као први предуслови државне и националне обнове, могуће само у настављању и довршењу историског задатка и мисије српског народа.

Др. Св. Стефановић

МИОДРАГ ПЕТРОВИЋ: КУЋА У ШУМАДИСКОМ СЕЛУ

Развој рата на европском истоку

у току лета 1942

ЗОНОСИМО први део опсежне студије армистог генерала г. Милутина Недича, бив. министра војске и бив. начелника Генералштаба, која објективно износи раввој војних догађаја у току летње сезоне.

Скрећемо пажњу на други део студије, која ће изићи у следећем броју са ванредно важним закључцима, који су најбољи кључи за разумевање војних догађаја на Истоку, што нестручна лица не разумеју или тенденциозно тумаче.

И њихове оружане снаге и њихов ратни потенцијал били су тешко оштећени и умањени. И у толико су гори били изгледи по Совјете за 1942 годину, када летње време поново омогући покретне операције широким размера. Нова смањења њихових борбене и ратне способности која су била ненабежна довела би их у још тежи положај за продужење и успешно окончање рата. Њихов противник међутим, који већ располаже највећим делом европских извора у толико је више повећавао своје могућности за вођење рата у којима су се совјетске смањивале.

Тежита одужавању рата под таквим условима значило би ићи у сусрет сигурном поразу. Зато су Совјети били принуђени да потраже брже решење офанзивним операцијама које би их довеле до скорије повољне одлуке. Ризик коме су се тиме излагали свакако је био мањи него опасности од продужења рата под изложеним околностима и изгледима.

То је била побуда за совјетску зимску офанзиву 1941/42 године. Али су се ти покушаји свршили неуспехом и само новим слабљењем совјетских снага Немачки фронт остао је непомичан а борбени дух непоколебљив. Морао се покушати што пре нов одлучан напор и та је нужа инспирисала

што теже и осетљивије погоди и смањи. На тај начин олакшати себи а отежати противнику могућност дужег вођења рата и ослабити га тако да може бити побеђен без великог сопственог исцрпљивања.

Ради тога одлучну офанзиву повести на јужном отсеку Источног фронта са циљем да се пробије совјетски фронт и продре у област Дона, да се завлада источном Украјином и Кубанском облашћу и по могућству избије на доњу Волгу, Каспско Море и Кавказ.

Да би се олакшала и осигурала ова велика офанзивна операција, дегажирати десни бок и позадину јужног отсека немачког фронта на тај начин што ће се претходним операцијама ликвидирати совјетске снаге на Криму, на Керчком полуострву и освојити тврђава Севастопол. Сопствене снаге са овога простора које тиме постају слободне употребити затим у вези са даљим операцијама.

На средњем и северном отсеку Источног фронта одржавати за то време сталну борбену активност привезујући совјетске снаге према себи и одлучно сузбити сваки офанзивни покушај који би Совјети предузели, било ради олакшања својим снагама одлучно нападнутим на јужном фронту, било са каквим већим и даљим циљем.

Снаге и борбена средства економисане оваквим начином дејства на северном и средњем отсеку употребити делом за ојачање јужног отсека и створити на њему такву надмоћност да се обезбеди успешно извођење велике офанзивне акције на њему са што мање сопственог исцрпљивања. А другим делом за појачање великих стратешких резерва спремих за интервенције великих размера, било на Европском Истоку или на осталим даљим попрштима овога великог рата.

У овоме циљу немачко војно вођство састредило је јаче снаге на јужном отсеку у две групе: једна између Курска и Таганрога, са тежиштем у области Харкова а друга група на Криму. Ова последња, једним делом снаге опсађивала је Севастопољску тврђаву а другим делом стајала на земљоузу код Парпача, према совјетским деблокадним снагама на Керчком полуострву.

Три вође о летњим операцијама

Тако нам се оцртавају планови и груписања снага обеју зараћених страна за летњи период операција на Европском Истоку у 1942 години. Овакву слику дају нам догађаји који су се одиграли у томе времену. Осим тога за немачки план налазимо делимично потврде у говору Вође Рајха од 30 октобра 1942. Говорећи о циљевима немачких операција у 1942 години он између осталог каже:

„За ову годину смо спремили врло једноставан програм:

1. — Држати под свима условима оно што се мора држати, то јест пустити другог да напада где ми сами не намеравамо нападати, гвозденом вољом држати и сачекати ко ће се овде пре уморити.

2. — Безусловно напасти тамо где је напад по свима условима потребан. При томе је циљ потпуно јасан: уништење десне руке ове међународне завере капитализма, плутократије и болшевизма.

„Први циљ био је осигурање наших доминирајућих положаја на Црном мору и коначно чишћење полуострва Крим. Две битке су служиле овоме циљу, битка за Керч и битка за Севастопол... Тада је дошао следећи задатак: Припрема продора на Дон...“

И пошто је споменуо покушај Совјета да код Харкова продру у област Дњепра и као резултат ових трију битка: уништење више од 75 совјетских дивизија, Вођа Рајха каже:

„После тога ми смо сами прешли у сопствену велику офанзиву. Циљ је био: 1. — Отети противнику последње велике области пшенице; 2. — Отети му последњи остатак угља који може да се претвори у кокс; 3. Приближити се његовим изворима нафте, узети му их, односно у најмању руку отсећи га од њих. Напад је онда 4. — требао да буде продужен да се пресеке његова последња и највећа саобраћајна жила, наиме Волга...“

(Наставак на следећој страни)

РАТ на Европском Истоку у току 1941 године, прве године свога трајања, имао је углавном два јасно различна периода операција, летњи и зимски. Условљена оштрим временским разликама, поједина годишња доба дала су битно обележје природи и облику операција. Летњи период отпочео је са почетком самога рата 22 јуна а завршио се крајем јесени. Зимски период трајао је све до почетка маја 1942.

Летњи период био је обележен снажним развојем немачких офанзивних операција, које су кроз низ великих победа довеле немачке армије пред Лењинград, Москву и Ростов. Совјетској оружаног сили и ратном потенцијалу задати су тешки удари. Поред врло великих губитака у мртвим и рањеним, совјетска је војска изгубила око 3,000.000 заробљеника и огромне количине ратног материјала свих врста. Немци су запосели око 1,500.000 кв. километара совјетске територије која чини економски најважније области Русије, велики део совјетске железничке мреже и ратне индустрије. Тиме су ратни потенцијал и ратна енергија Совјета врло осетљиво погођени и ослабљени. Последнице тога могле су се јасно уочити у даљим операцијама све до садашњих дана.

Зимски период операција 1941/42 године испуњен је низом совјетских офанзивних напора дуж целог фронта, а нарочито на северном и средњем отсеку. Њима је био циљ да се преотме иницијатива из руку немачког вођства и доведе до преокрета у своју корист у даљем вођењу рата. Али су се сви ови напори сломили о непоколебљиву отпорност немачке оружане силе и немачког ратног вођства. Резултат је био само и даље исцрпљивање борбених средстава и борбене енергије совјетских снага, на штету њиховог успешног залагања у даљем току ратних операција.

Под таквим условима улазило се у другу годину ратног похода на Европском Истоку, која ће, као и прошла, имати опет два јасно одвојена периода, летњи и зимски. Летњи је период већ завршен те и спољни посматрачи могу тражити ближих разјашњења о смислу и циљу развоја ратних операција на овоме фронту у времену од почетка маја до краја октобра 1942 године.

Плутократско-комунистички савез

Није уопште лако уочити јасно циљеве којима тежи једна тако диспаратна коалиција као што је плутократско-комунистички блок, а још је теже разазнати замисли на којима се заснивају њихови повремене операцијски планови. Не само с тога што тај блок нема заједничко ратно вођство ни политичко ни војно па не може имати довољно јединства ни у одређивању ратног циља и операцијских циљева, ни координације у раду на њиховом остварењу. У недоумици доводи нарочито чињеница што су интереси и тежње главних чланова блока у многим питањима различити а кашто и потпуно супротни. Зато се о циљевима којима они теже у овоме рату и у појединим периодима операција може говорити само условно, на основу вероватноће засноване на довољном познавању развоја догађаја и односа међу савезницима.

Може се узети као највероватније да настојања англосаксонских чланова плутократско-комунистичког блока иду за тим, да се Немачки Рајх што више замори и исцрпи у своје походу на европском истоку, те да после победе над Совјетима не буде довољно способан да продужи одлучну борбу против англосаксонских сила за потпуно решење рата у своју корист. У исто време Англосаксонци чине све могуће да терет вођења рата противу Осовинских сила пребаци у што већој мери на друге земље и народе, а да сопствене снаге и средства што боље сачувају за оно време када се Немачки Рајх окрене противу њих, дакле за последњи период рата и за времена после рата.

Совјети, остављени углавном самима себи и слабији у борби са Немцима не могу да рачунају на победу над немачком о-

ружаном силом. Зато би они у суштини морали тежити да одуговлачењем рата добију у времену а да при том замарају и исцрпљују своје противнике. Тада би им једино остала нада, да би у међувремену ипак могло доћи до неког јачег залагања Англосаксонаца или до какве повољне еволуције политичке ситуације, која би их спасла од пропасти која им иначе претстоји. Али је та нада и сувише слаба и Совјети су били свесни да се могу повздати једино у саме себе.

Други рат могао би лакше бити спас за Совјете само тако ако би они били у стању да га дуго воде, а да при том њихов противник, Немачки Рајх за дуго рат не буде способан. Ако би обе стране стајале подједнако у томе погледу, а нарочито још ако би Совјети били мање способни него Немачки Рајх, онда би они ишли у сусрет сигурном поразу и пропасти.

Међутим већ у првој години рата на Истоку дошла је до изражања одлучна надмоћност оружане силе и немачког вођства а губитци Совјета били су огромни.

План совјетских операција за летњи период 1942 године

Тај се план оцртава у следећем:

Предузети контра офанзиву великог замаха, претети немачком вођству иницијативу из руку, проширити у почетку изборени успех и довести до општег преокрета у операцијама у своју корист. За тим у срећном случају експлоатисати даље тај успех и тежити коначној победи.

За против удар изабран је јужни фронт под командом маршала Тимошенка. Овај фронт несумњиво зато, што од њега зависи најбиталнији делови совјетске територије, — житнице украјинске и кубанске области, кавкаски петролеј, огромна рудна блага у гвожђу и угљу, а затим у мангану, баку, олову, цинку и другим рудима, моћна метална и оружна индустрија, цела црноморска обала, врло важан део железничке мреже и Волга као врло моћна комуникациска магистрала Европске Русије, итд.

Један велики део ових области и богатства немачка је војска била већ запосела у току својих успешних операција 1941 године. Другоме делу она је претила својом новом офанзивом која је претстојала у почетку лета 1942 године. Совјетска контраофанзива на овоме фронту и одговарајуће нагомилане снага на њему не само што је најбоље заштићавало ове преостале области од животног значаја за Совјете и њихов ратни потенцијал, већ се прелазом у офанзиву на овоме правцу могло непосредно и најбрже повратити изгубљена богатства и житне области Украјине, у срећном случају једним делом чак и пре леташње жетве!

Конкретно, овај операцијски план оцртава нам се углавном у следећем облику: надмоћним снагама нагомиланим источно од Харкова, у најиспаднијем делу јужног фронта пробити немачки фронт у правцу Харкова и Дњепропетровска и продрети у област Доњега Дњепра. Извући тиме унапред своје заломљено крајње лево крило од Ростова дуж морске обале у правцу Херсона и ушћа Дњепра. На тај начин дегажирати Кримско полуострво и опсађени Севастопол. Тежити при том да се униште тамошње немачке снаге, а сопствене армије са Керчком полуострва и из Севастопоља извући са Крима преко Перекопске превлаке, па њима моћно ојачати своје крајње лево крило дуж црноморске обале. По избијању на линију Дњепра даље операције развијале би се према новоствореној ситуацији.

За извршење овога плана совјетско је вођство груписало врло јаче снаге у области Харкова и на Кримском полуострву. У области Харкова било је груписано око 35 стрељачких и коњичких дивизија и 20 оклопних бригада. Северна, јача група била је сасређена према самом Харкову и уперена против њега, а јужна у пределу Изјума, за напад ка западу у правцу Краснограда и ка северу такође у правцу Харкова.

У области Крима, такође врло јаче совјетске снаге биле су прикупљене у две групе: једну је чинила посада севастополске тврђаве, чија је јачина могла износити 120—150.000 људи, са пољским и тврђавским наоружањем и опремом. Другу групу чинила је деблокадна војска испорана на Керчком полуострву крајем јесени 1941 године. Она је до пролећа 1942 године постепено појачана на снагу од три армије (44-та, 47-ма и 51-а).

Контраофанзива је била дакле предвиђена у врло широком обиму. Она је још у први мах требала да обухвати највећи део јужног фронта од Харкова до Севастопоља, ширине преко 500 км. А поред напред наведених снага, и иначе већ врло знатних, у њој су идале узети учешћа и остале совјетске трупе које су се већ налазиле на овом делу фронта.

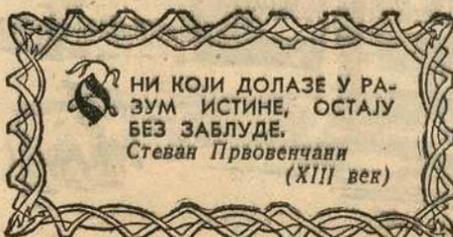
Укупна снага Совјета намењена за ову офанзиву премашала је дакле знатно милионску јачину у људима, са одговарајућим наоружањем и материјалним и техничким сретствима.

Совјетски је план морао бити великих размера. Он није ни смео бити скучен, са локалним и ограниченим циљем. Таква план не би одговарао здравим начелима стратегије нити вишемилионским масама које се на овоме ратишту боре. А нарочито не би одговарао ситуацији, која је била обележена огромним смањењем совјетског ратног потенцијала у току дотадашњих операција и још тежим перспективама у томе погледу за лето 1942 године, ако иницијатива остане и даље у рукама немачког војног вођства. Јер би доцнији услови за противофанзиву и преокрет у току рата били још тежи и изгледи на успех много мањи.

Операцијски план Осовинских сила

На основу развоја операција у току минулог лета можемо закључити да је немачки план операција на Европском Истоку у томе ратном периоду био углавном заснован на следећим схватањима:

У овоме сложеном рату великих размера и дугог трајања водити операције на Европском Истоку на такав начин да се рационално експлоатиса сопствени ратни потенцијал. Да се он не само не исцрпљује несразмерно, већ и да се што више појача и прошири. У исто време настојати да се противнички ратни потенцијал

Операциони план Осовинских сила

Изгледа међутим да Совјети нису у довољној мери били предвидели циљ и правац вероватних немачких операција које су претстојале у летњем периоду 1942. Потврда за то налази се у првом реду у неуспеху њихове одбране и тешком поразу који су претрпели на целом фронту јужног отсека. А затим, то погрешно схватање види се и из једног Стаљиновог говора одржаног у новембру 1942. Говорећи о немачким офанзивним операцијама у току минулог лета на јужном отсеку фронта, Стаљин баца главну кривицу за совјетске поразе на своје англосаксонске савезнике, који ни у другој години рата још нису образовали „други фронт у Европи“. Он тврди даље, да нису тачна излагања иностране штампе да је главни циљ немачког наступања у томе времену био заузимање петролејских области Грознога и Бакуа... „Факта говоре“, каже даље Стаљин, „да кретање Немаца у правцу петролејских области Совјетског Савеза није био главни него помоћни циљ. У чему се онда, у том случају састоји главни циљ немачког наступања? Он се састојао у томе — обићи Москву са истока, одрезати је од волшке и уралске позадине, а затим ударити на њу. Кретање Немаца на југ, у крајеве петролејских области, имало је свој помоћни циљ не само и не толико заузимање петролејских области, колико одвлачење из тих главних резерви на југ и слабљење московског фронта, да би се тиме лакше постигао успех код удара на Москву“.

Овакво схватање совјетског вођства не изгледа нимало оправдано. Чини се да оно у ствари није ни постојало, или бар не у потпуној мери. Пре ће бити да је циљ оваквог тврђења да се објасне и оправдају сопствени неуспеси и слом јужног фронта, које је совјетско вођство унеколико још и могло да предвиди али ни у колико није успело да спречи. Кад се на овај начин немачком ратном вођству приписују циљеви и тежње које не само није ни покушало да оствари, већ који су очевидно временски и просторно у 1942 години били неостварљиви, онда се сопственој пропаганди даје могућност да велике поразе на јужном фронту ублажује слабом утехом да је несрећа могла бити још много већа!

Овакво схватање Стаљиновог обара међутим и сам његов главни савезник Винстон Черчил. У својој књизи „Светски рат“, — „Светска криза 1911—1918“ он изврше расматрања Фалкенхајмова око утврђивања плана немачких операција за 1916 годину, па критикује његову одлуку да главни немачки напор упути противу Вердена. Између осталог он ту каже: „Животна потреба Немачке састојала се у томе да пробије блокаду. Једино ако би успела да себи осигура сретства далеко већа од оних која су се могла наћи у границама Четворног Савеза, дуги рат на који је свет сада био осуђен није се морао неизбежно завршити њеним исцрпљењем и поразом. Она није имала изгледа да пробије блокаду на мору... куда се онда она могла окренути? Само у једном правцу лежао је њен спас... Једино на истоку и југоистоку и у Азији могла је Немачка наћи земљишта за исхрану и простора за дисање... Из свега овога изашло би да би први стратешки циљ Немачке у 1942 години, онда је очевидно оно то списко море“.

То што је показало искуство из прошлог светског рата и што истиче и сам Черчил, усвојило је немачко ратно вођство као циљ својих операција у 1942 години. Ако совјетско вођство хоће да претстави да такав није био и није требао бити главни циљ немачких операција у 1942 години, онда је чевидно оно то које је на погрешном путу. То је доказао резултат операција на Европском Истоку у 1942 години, а то ће доказати и даљи развој операција у будућности.

Према плану немачког ратног вођства, 8 маја је отпочео немачки напад на совјетске снаге на Керчком полуострву. Уски совјетски фронт код Парпача, снажно утврђен и брањен врло јаким снагама био је потпуно пробијен. Један део разбијених совјетских снага био је притеран уз обалу Азовског мора, опкољен и заробљен, а други гоњен до Керчког мореуза, где је на морској обали доживео луту судбину. Само мали део совјетских трупа спасао се преко мореуза на његову источну обалу. 15 маја пала је и варош Керч. Скоро потпуно су уништене три совјетске армије, 44-та, 47-а и 51-а, у јачини 17 стрељачких дивизија, 3 стрељачке бригаде, 2 коњичке дивизије и 4 оклопне бригаде. У немачке руке пало је 170.000 заробљеника, а уништено је и запленашено 258 оклопних борних кола, 1.133 топа и много другог ратног материјала. Међутим још док је Керчка битка би-

ла у пуном јеку, отпочели су Совјети 12 маја своју велику офанзиву у области Харкова. Совјетски је продор био изведен на две тачке: јужно у правцу Краснограда и северно у правцу Харкова. Као каква кљешта, ове две продорне масе требале су да се затворе у пределу Харкова, а да у немачком фронту створе једну брешу ширине око 150 км. Али су по знатни совјетски успеси били краткотрајни. Успоравајући совјетско надирање живљавим отпором, немачко је вођство у исто време привлачило и резерве за противнапад. Он је отпочео већ 17 маја и то против обе совјетске продорне групе, и оне су обе биле разбијене, већим делом отсечене од своје позадине, опкољене и уништене. 29 маја битка код Харкова завршена је огромним поразом совјетских снага. У њему су уништене три совјетске армије, 6-а, 9-а и 57-а, око 20 стрељачких и 7 коњичких дивизија и 14 оклопних бригада. У немачке руке пало је преко 240.000 заробљеника и огроман плен од 1.249 оклопних борних кола, 2.026 топова и 538 авиона.

Најзад, као природно продужење Кримске операције, започете битком код Керча, отпочеле су немачке окружане снаге 7 јуна напад на тврђаву Севастопољ. Цела нападна операција извођена је са изванредном методичношћу, па и поред крајње штедње губитака у људству ипак завршена са пуним успехом за невероватно кратко време од 25 дана. Тврђава је пала у немачке руке већ 1 јула у подне, а са њом до 4 јула и 97.000 заробљеника, 26 оклопних борних кола, 627 топова и огромне количине другог ратног материјала.

Операције на Криму и код Харкова биле су од врло великог значаја. Овим победоносним биткама Немци су потпуно осигурали десни бок јужног отсека свога фронта од сваког угрожавања са копна, мора и из ваздуха и омогућили овим својим снагама потпуно слободу дејства у претстојећим великим операцијама у правцу доње Волге и у правцу Кавказа. Са друге стране пораз Харкова код Харкова, Керча и Севастопоља значили су дефинитиван слом њиховог летњег плана и покушаја за прелаз у офанзиву и преотимање иницијативе у операцијама. Неуспеху њихове шестомесечне зимске нападне битке следовао је и неуспех жељене летње офанзиве. Совјети су били дакле осуђени на одбрану од немачких офанзивних подухвата и то под отежаним условима. У овим трима биткама они су изгубили око 500.000 људи само у заробљеницима и велике количине наоружања и ратног материјала. Кад се уз то узме у обзир и број мртвих и рањених у ове три битке, као и тежак утисак који су ова три пораза учинила на совјетску војску, онда је очевидно да су совјетске снаге на јужном отсеку биле врло озбиљно ослабљене у моралном и материјалном погледу. Појачања упућена маршалу Тимошенку од стране совјетског врховног вођства могла су само делимично да поправе његову ситуацију. Са друге стране, немачка војна сила овом троstrukом победом не само да је добила морално, већ је за претстојећу офанзиву могла располагати и са већим делом својих ар-

Донска битка

а) Претходне операције

Битка код Харкова завршена је крајем маја и њоме је, заједно са покушаном совјетском офанзивом био ликвидиран и испадни део совјетског фронта у пределу Иајума. Убрзо по том, немачке и савезне трупе на јужном отсеку Источне мија са Крима, које су сада постале слободне за даљу употребу. Фронт отпочеле су у оквиру једног већег плана локалне акције, које су имале да их поставе у што повољнији положај за општу офанзиву великих размера која ће обухватити цео овај отсек фронта.

Средином јуна немачке трупе су успеле да се пребаци преко Доњца источно од Харкова, да образују мостобран и потом да га прошире ка северу. Том при-

ликом опкољена је и уништена једна совјетска дивизија. 20 јуна немачке и румунске трупе форсирале су Доњец југоисточно од Харкова, а потом прошириле створени мостобран ка северистоку и југоистоку. До 26 јуна савезничке трупе виле су у широком фронту на реку Оскол и заузеле градове Купјанск и Иајум. Совјетским снагама нанети су знатни губици: заробљено им је око 22.000 људи а запленашено и уништено преко 100 оклопних борних кола, 250 топова и велике количине разног другог ратног материјала.

У области Курска, Немци су такође успели да помере свој фронт ка истоку. У исто време, немачка војска извршила је низ локалних акција и на средњем и на северном отсеку Источног фронта. Њихов је циљ био с једне стране побољшање тактичких услова фронта на дотичним тачкама, а са друге стране прикривање тамошњих совјетских снага и растурање њихове пажње, у интересу што потпунијег успеха офанзивне акције на главном правцу дејства, на јужном отсеку.

У овоме погледу нарочито су биле значајне акције на Волховском фронту и у области Ржева, а обе су се завршиле опкољавањем и уништењем дотичних совјетских снага. Прва је ликвидирана 29 јуна са 33.859 заробљеника и пленом од 649 топова, 171 оклопних борних кола, 2.904 митраљеза и другог оружја и ратног материјала. Акција у пределу Ржева завршена је 12 јула такође са пуним успехом. У овој једанаестодневној бици опкољено је и уништено око 11 совјетских стрељачких и коњичких дивизија и једна оклопна бригада. Немци су вадобили преко 40.000 заробљеника а запленили и уништили 220 оклопних борних кола, 738 топова, 1.660 митраљеза и бацача мина и много другог материјала.

б) Главна битка

Донска операција отпочела је 28 јуна општим нападом на јужном отсеку, на фронту од Харкова и јужно па до Курска северно. Она обухвата углавном дејства између Доњца и Дона, а почиње пробојем совјетског фронта на простору између Харкова и Курска, па се завршава форсирањем Дона од Калача код Стаљинграда до његовог ушћа код Ростова на југу и код Вороњежа на северу.

По форсирању Дона, немачка офанзива расчлањавала се у два правца: ка истоку развија се Волшка операција, где се на простору између Дона и Волге бије битка за продор на Волгу и заузеће Стаљинграда. Ка југу развија се Кавкаска операција, где се постепено бију битке на Кубану и на Тереку и подилази самом гребену Кавказа.

Донска битка развијала се углавном по три правца: на северу правцем Курск-Вороњеж; у центру правцем између Доњца и Дона; и на југу између Доњца и Азовског мора општим правцем ка Ростову.

За ову велику битку немачко је вођство груписало врло јаке снаге, а нарочито моћне оклопне и моторизоване групе, тешку и специјалну артилерију и остале техничке борбене и помоћне јединице. А нарочито је сасредило моћне ваздушне снаге које ће обезбедити апсолутну надмоћност у ваздуху и слободу акције копнених трупа, а у исто време снажно потпомагати њихова дејства како у оперативном тако и у тактичком погледу.

Ове моћне немачке снаге, у једној одлично припремљеној нападној акцији и у неодржљивом налету проломиле су совјетски фронт између Харкова и Курска на ширини од 300 километара у току од само три дана. Совјетски отпор, ослонен на дубоке и врло јако утврђене положаје био је изванредно живљав. Они су вршили низ противнапада уз припомоћ јаких оклопних снага и садејство свога ваздухопловства, али без икаквог успеха. И живљави отпор и очајни противнапади били су сломљени неодржљивим надирањем савезничких трупа, а фронт продора и даље проширен како на северу тако нарочито у правцу југа. Оклопне и моторизоване снаге продорле су дубоко у позадину Тимошенкове армије којој је претила потпуна катастрофа. Совјетске масе потражиле су тада спас у журном отступању, које је у многоме личило на бегство. Само се местимично могао давати отпор јачим снагама, иначе се већином водиле заштитничке борбе.

Надирање савезника узело је карактер гоњења а чело њихових трупа већ до 5 јула избило је широким фронтом на Дон, који је убрзо био пређен на више места. 7 јула заузет је Вороњеж, при чему су сломљени у више махова понављани огорчени совјетски противнапади. А фронт

продора проширио се још више ка југу на преко 500 км. и снаге које су оперисале између Доњца и Азовског мора, после вишедневних борби продрле су 17 јула у Ворошиловград, најважније место Доњешке индустријске области.

На зони између Дона и Доњца, на знатној дубини између немачких брањених формација у совјетској позадини и пешадиских дивизија које надире са фронта журно су отступале у великом нeredу многобројне измешане совјетске дивизије, покушавајући да се пробију ка истоку.

На овоме простору од Оскола до лука Дона према Стаљинграду, дубине око 600 км., водило се низ узастопних местимичних борби катшто врло крвавих. Немачке и савезничке трупе гониле су и нападале противника, настојавајући да га опкољавају и уништавају. А совјетске раздвојене колоне тежиле су да дају колико је могуће отпора, односно да продуже отступање а да противника задржавају жртвованим заштитницама, и да се пробијају кад им је отступница пресечена.

Крајем јула на овоме луку Дона већ је била дефинитивно пресечена отступница и последњим деловима совјетских снага, који нису били раније заробљени или нису успели ни у овој последњој фази отступања да измакну преко Дона. Од 7 до 12 августа водила се опкољавајућа битка на десној обали реке северозападно од Калача. У њој је уништена главнина совјетске 62-ге армије и јаки делови 1-ве оклопне армије. Немцима је овде пало у руке 57.000 заробљеника, преко 1.000 оклопних кола и 750 топова.

А укупан број заробљеника и плен који су задобили Немци и њихови савезници у овим тромесечним летњим операцијама почев са битком код Керча па закључно са овом борбом у луку Дона изнео је 1.044.701 заробљеника, док је запленашено и уништено 6.271 оклопна борна кола, 10.131 топ и 6.056 совјетских авиона.

Средином августа било је у луку Дона још само неколико локалних бораба, у којима су ликвидиран и остали мањи делови још заосталих совјетских трупа. Међутим још крајем јула немачке су снаге успеле да се пребаци преко Дона, на речном отсеку јужно од Калача. У исто време одговарајуће немачке трупе прешле су такође Дон око 150 км. јужније, код места Црмљанскаја, продрле у правцу реке Сала а потом продужиле надирање зоном између Сала и Дона ка североистоку.

Северно од Калача немачке су снаге избиле на Дон у другој половини августа, по уништењу споменутих совјетских снага опкољаваних у луку Дона северозападно од Калача и ускоро су отпочеле прелаз реке на овоме отсеку. 23 августа немачке пешадиске дивизије и брзе трупе, моћно потпомагане ваздухопловством успешно су завршиле овај прелаз и продужиле надирање ка истоку у простор између Дона и Волге, западно од Стаљинграда.

Напоредо са овим операцијама између Дона и Доњца развијала се исто тако успешно немачка и савезничка нападна акција између Доњца и Азовског мора. По заузећу Ворошиловграда, 17 јула немачке нападне снаге продужиле су надирање по два правца, ка југу и југоистоку, и већ 20 јула отпочеле концентричан напад на Ростов са севера и истока, који је употпуњен нападом са запада од стране трупа које су надирале од Таганрога. Прво је сломљен отпор Совјета на систематски организованим истакнутим положајима у области Ростова, а потом су савезничке трупе продужиле надирање и пришле јако утврђеној линији мостобрана, изграђеног у полукругу око града са крилима наслоњеним на Дон. 22 јула, и поред огорченог отпора ти су положаји били пробијени и немачке и словачке трупе стигле су до саме градске периферије. 23 јула заузета је и варош Ростов у току огорчених уличних бораба.

25 јула Немци су већ прешли Дон јужно и источно од Ростова и продужили надирање ка југу.

Са тиме се може сматрати да је завршена донска операција. Немачке и савезничке снаге владале су десном страном Дона од Вороњежа па низводно, а прелазима код Вороњежа и целом доњем Дону, почев северно од Калача па до његовог ушћа. Одатле су оне продуживале своје нападне операције ка истоку у правцу Стаљинграда и Волге и ка југу у правцу Кубана и Кавказа.

Армијски генерал
Милутин Ђ. Недић

(Наставак у следећем броју)

Е РЗО, ЧИСТО ИУСПЕШНО
УПРАВЉАТИ СВОЈИМ
ЖИВОТОМ.

А САВРШЕН БУДЕ ЧО-
ВЕК, А НЕ ДА НАМ ЖИВОТ
ХРАМЉЕ ПО НЕДОСТАТКУ.

Доментијан (XIII век)

НАЦИОНАЛНИ МИТ

КАО што је друштво ради свога битисања наметнуло себи етичке принципе, којих се мора придржавати, тако је исто и један народ стварао да би могао да постоји, да би могао бити свестан самога себе, било из своје историје, било из своје далеке преносториске прошлости, често појављујући појединости лево и десно, али увек уобличавајући их на свој својствен начин, један свој самосвојан мит који је за тај народ претстављао узор у сваком погледу. Тај национални мит, преношен с генерације на генерацију стварао је поглед на свет свих тих генерација, дакле целог народа у прошлости, у садашњости и будућности и тако одржавао континуитет и специфичност нације.

Значај косовског мита

Српски народ, претрпев своју Косовску трагедију, национални мит који је дотле носио из својих најстаријих давнина, испунио је историским личностима своје државе коју је изгубио. Тај тако створени Косовски мит тако је дубоко био прожмао српски дух да је српски народ могао да преживи свој слом, и да очува своју националност, и да баш на основу тога мита зацртао и развије своју нову државу у току XIX века. И догод су управљачи српског народа мит чували и неговали, српски народ се подизао и ишао напред.

Бивши југословенски државници регрутовани из разних партија из времена пре стварања нове државе, затровани шупљом фразеологијом и чистом демагогијом демократских и парламентарних режима и тоталне незналице социолошких проблема и националног развоја, учинили су дакле тачно оно што вели Розенберг, одрекли су се постојећих националних митова, хтели да створе нову нацију бирократијом, и сасекли су корене нације коју су хтели створити и осудили је не само на потпуно неплодност, већ и на постепено сушење и трулење. Али у широким слојевима нашега народа Косовски мит, иако је две деценије затрпаван, још је увек дубоко укоренен и још живи.

Народ без националног мита

Народ без свога националног мита, то је народ без идеала и без идеје водиле која се огледа у сваком његовом поступку; то је народ без свести о својој сопственој вредности; то је народ без оног органског имунитета који народни организам штити од сваке заразе. И шта је било природније онда, кад је нашем народу одузет његов мит, већ да га јеврејско-масонско-бољшевичка зараза захвати, да отрује и подрије његову животну снагу и да га право одведе у катастрофу.

Као што у медицини проналазак једног лека у једној нацији за лечење једне извесне заразе постаје одмах лек који усвајају све нације за лечење исте те заразе у својим земљама, тако се исто поступа и у социологији: принципи и методи којима је једна нација успела да се излечи од заразе која је била захватила национални организам и да се та нација доведе до поновног здравља и снаге, ти принципи и ти методи стоје на расположењу и другим нацијама да их употребе за лечење истих таквих својих зараза.

Интернационалистичка епидемија била је окужила два национална организма двеју вели-

„Један народ је као народ изгубљен, као тавав мртав, кад при прегледању своје историје и при испитивању своје воље за будућност не налази између њих никакво јединство. Нека је та прошлост протекла у ма којим облицима: кад једна нација доспе дотле, да одриче да је она права и истинска слика и прилика каква је била при свом првом буђењу, тада она одриче уопште на тај начин корене свога битисања и постојања и осуђује се на неплодност.“

А. Розенберг: Мит XX века

ких нација: Италије и Немачке. У пркос огромне отпорне моћи и снаге ових великих нација зараза их је толико била захватила да је претила опасност тешких катастрофа. Два човека, Хитлер и Мусолини, пронашли су принципе и методе којима су своје нације не само спасли од опасности катастрофа, већ их тако потпуно излечили да су се њихови народи подмладили и оспособили за прегнућа и остварења каква историја није видела.

Хитлер и Мусолини обнављају национални мит

Насупрот марксизма и интернационализма, Мусолини је васкрсао у италијанском народу вечно живи мит старог Рима. На основама тога националног мита прошлости Мусолини је изградио нови национални мит будућности, мит фашизма.

Док „су демонске силе победиле божанске иза леђа војске“ и немачком народу припремале највеће несреће,

„У исто време у скрхраним душама оних који су преживели пале ратнике онај мит крви, за који су хероји умирали, био је обновљен, продубљен, схваћен и доживљен до његових крајњих огранака. Тај унутрашњи глас захтева данас, да мит крви и мит душе, раса и ја, народ и личност, крв и част, тај мит сам, апсолутно сам и без компромиса мора да прожма цео живот, да га носи и да га предодређује.“ (Розенберг: Мит XX века). На таквим основама засновао је Хитлер свој нови национални

Нови национални мит Немачке и Италије све више постаје мит Нове Европе. Тај нови мит истиче на место вере у материју, веру у дух и душу; на место вредности злата, вредност рада; на место права положаја и новца проглашава социјалну правду за свакога; на место владе личног интереса над свима интересима, задовољавање личног интереса у интересу заједнице, на место борбе класа, хармонију и координацију сталежа.

Ако иза уобличавања нашег старог Косовског мита, уобличавања која су својствена времену кад су постала и културном нивоу народа који их је створио, ако из новог националног мита будућности нове Европе одбацио све што је временско, ако из нових уобличења отисака нових чинилаца у национални живот погледамо на оно што је битно и суштествено, наћи ћемо да су главне одлике новог националног мита и нашег старог Косовског мита истоветне. Зар принцип војства новог мита није исто што и светељство наших краљева? Предност духовних вредности над материјалним шта је друго до небеско опредељење Косовског мита? А зар херојство и пожртвовање Косовског мита није исто као херојство верника у нови мир?

Ми Срби смо један сељачки народ били у прошлости, то смо и сада, и такви треба да останемо и у будућности. Ту своју битност није довољно само констатовати. Ми морамо своје самосвојно сељаштво подићи, обновити, препородити! Мусолини је подигао свој италијански народ фашизмом, дакле једним социјализмом нарочите врсте, социјалном хармонијом свих друштвених сталежа. Хитлер је препородио немачки народ својим националсоцијализмом, дакле такође једним социјализмом своје врсте, социјализмом који држава изводи у свима доменама свога националног живота. Националним мотивима прошлости и један и други дали су по-

КАКО ЈЕ ПОСТАО ПРВИ СРПСКИ ПЛУГ

А више од двадесет година свога постојања некадања наша велика држава није успела да нашој аграрној земљи да основно оруђе: плуг. То је сада, за ово кратко време, под најтежим околностима, учинила мала Србија, захваљујући увиђаности њеног данашњег вође генерала Недића.

Први плуг, ископан у Ваљеву, коме је дато лепо и симболично име „Наш плуг“, проистекао је из замисли и воље генерала Недића и зато се може с истим правом назвати „српски плуг генерала Недића“. Дошавши на управу земље изванредним стицајем околности, он се одмах у свима областима националног живота латно посла, који је годинама чекао. И зачудило га да у нашој сељачкој земљи, која живи од зноја и рада сељака, један велики део нема нову алатку нема плуга, који храни цео свет. И не обзирући се на прилике, на толике друге

брикационог материјала, исте је тако важна и сама његова тежина. Комплетан плуг тежак је само 60 кгр. Из овога излази да се, са истом количином материјала, може израдити 20% плугова више. Или, другим речима, са истим материјалом уместо 4 можемо добити 5 плугова.

Тако је за израду раоника, плаза и ножа употребљен челик од железничких бандажа. Благодарени врло високом квалитету овога челика, који је гизавији и отпорнији од других челика, „наш плуг“ изванредно је јак и отпоран. Једини недостатак овога челика је у томе што прерада бандажа стаје врло скупо. За израду осталих делова прве партије плугова биће искоришћен материјал којим фабрика располаже. Ту је требало уложити много труда и трошкова да се материјал, намењен за друге сврхе, преради и употреби за израду плугова.

За следеће партије плугова од стране немачких власти омогућили ће се набавка 500 тона раз-

вог шпикастог гвожђа, што ће олакшати сервиску производњу плугова. За раонике, ножеве и плазеве и даље ће се употребљавати железнички бандажи као најподеснији материјал за ове сврхе.

За време скорашње свечане предаје првих плугова у фабрици у Ваљеву, овај моменат најбоље је расветлио окупљеним новинарима сам инж. Станковић, чијој увек будној инвенцији и живој стваралачкој енергији наша пољопривреда дугује овај велики дар. Он је рекао:

— Баците само један поглед на досадашњи плуг и бицикл. Док код бицикла, старог тек коју деценију, видите у потпуности примењене најмодерније принципе индустријског сервиског рада, дотле код плуга, старог толико векова, видите и данас средњевековне, примитивне ковачке руке.

Овај дивно уочени моменат није конструктору и проналазачу инж. Станковићу послужило само за једну значајну констатацију, већ му је пружио прилике да још једном на делу покаже несумњиве, позитивне вредности нашег човека.

Ка савременом плугу

За данашњи тип плуга може се рећи да преставља само прелазни тип од застарелог ка правом савременом плугу, који ће за њим доћи. Ова постепеност била је потребна с обзиром на конзервативност нашег света. У моменту када пишем ове редове инж. Станковић ради на довршавању свога дефинитивног типа плуга, плуга који ће и по конструкцији и по поступку фабрикации, значити праву револуцију. Основне одлике овог новог плуга су: тежина свега око 35 кгр., нижа цена, простије руковање, боља обрада ром на несташциу фаб-

бриге, чувајући опстанак српског народа, он је поставио задатак да се у најкраћем року задовољи ова основна потреба и збрише ова срамота.

Бригу генерала Недића да српском сељаку пружи основна оруђа за обраду земље, фабрика „Вистад“ је прихватила као сопствену бригу и одмах је прегла на толико чекани нов посао. Благодарени схватању надлежних немачких власти, фабрика је, тако, на истим машинама на којима је некада рађен ратни материјал, могла сада отпочети рад на производњи плугова. У заједничкој, свесредној сарадњи пољопривредних стручњака и фабричких инжењера створен је „Наш плуг“.

Иако без никакве традиције у овој индустријској грани, даје плуг, који је и квалитетом и ценом претставља велики успех.

Битне карактеристике

Конструкција плуга равњака изведена је према нормалном типу само са специјалним изменама. Битна карактеристика „Нашег плуга“ је у томе, што ни један његов део није рађен из ливеног гвожђа. Чак и главчине точкова рађене су по специјалној конструкцији из пресованих лимених делова. Компаративне пробае са другим плуговима ове категорије, као што је већ раније објављено, показале су да „Наш плуг“ надмашује остале плугове.

Мерења, извршена од стране стручњака, утврдила су да „Наш плуг“ потребује најмању вучну силу. Поред ових битних одлика, с обзиром на несташциу фаб-

Дамњан Ковачевић

ТАМО ГДЕ СЕ СПАЈАЈУ КОНТИНЕНТИ

ЗА Волгу знамо да је дугачка 3.570 километара (680 километара дужа од Дунава), да дужина њених мно-

бројних притока износи 80.000 километара, да њен базен обухвата површину од 1.500.000 кв. километара и да у њеном басену живи 50 милиона људи. Недавно смо сазнали, да Волга на својим таласима преноси 30 милиона тона робе годишње и расподељује робу годишње и расподељује ту робу дуж 17,7 хиљада километара пловног дела свог тока и притока. Волшки саобраћај налазио је на тешкоће због миског водостања: између Каспског Мора и ушћа Каме минимална дубина реке је 2 метра, док у горњем делу свега метар и по. Међутим, за веће пловне објекте (од 20 хиљада тона) потребна је дубина 5 метара.

У вези с тим, у Москви је био створен пројекат изградње пет великих брана у горњем току Волге и на њеним притокама. На тај начин хтели су да претворе реку Волгу у ђердан од многобројних језера, повезаних помоћу устава. Онда би се повећало водостање, залихе воде у језерима служиле би за регулисање пловног пута у летњим месецима, престало би са пролетњим бујним поплавама, лед би се топио на месту, а не би ишао низ воду правећи штету, — једном речју Волга би постала потпуно питома.

Даље се намеравало да се реконструише Марински систем канала и да се на тај начин Волга још јаче повеже са Балтичким Морем, као и са Белим Морем. Планирано је било везивање Каме са Печором и Вишегом — тако би се створио један пловни пут за Ледено Море. Требало је да се изгради канал између Каспског и Азовског Мора, који би везивао Волгу са Црним Морем, а то значи са светским поморским путевима. Најзад, говорило се о каналу који би спајао реку Чусовују (притока Каме) са реком Исвет, која припада базену огромне сибирске реке Об, а Об је требало да буде везана са Јенисејем. То би било стварање везе Волге са језером Бајкал.

На свима волшким бранама намеравало се да се изграде хидростанице са укупном снагом од 5 и по милиона киловата (то је десетоструки Дњепрострој). Бране на Волги служиле би такође и за наводњавање оних јужних волшких зона, где се сваких 4—5 година дешава страшна глад.

Огромно је било отстојање између совјетских планова и стварних резултата (што је веома карактеристично за комунисте): прокопали су канал, који је везао град Москву са Волгом, и започели су копање канала између Каспског и Азовског Мора. Прво, Совјети нису имали таквих могућности да остваре те фантастичне пројекте, а друго, у тим пројектима била је једна рачунска грешка. Ако се од Волге направе та језера, онда ће се много пута повећати површина испаравања, и зато ће

Једно забачено језеро, на чијим обалама може да падне одлука у садашњем рату

Каспско Језеро добијати мање воде. Уз то би 30 милијарди кубних метара воде отишло за наводњавање степа западно од Волге. Услед тога би Каспско Језеро пресушило, а то би била штета и за саобраћај и за рибарство.

Половину целокупне рибље хране Совјетска Унија је добијала из Каспског Језера. Астрахан је лиферовао годишње 3,2 милиона килограма кавијара. Опет су неки пројектанти покушавали са плановима да се Волга обогати водом на рачун река, које беже у правцу Северног Леденог Мора, или на рачун Дона, али све је то личило на радове умоболника.

Ако говоримо о тим психопатолошким пројектима, онда радимо то само зато, што је московска влада обраћала велику пажњу на те пројекте, а тиме је приказала колики привредни и стратемски значај има Волга у очима московских властодржаца. Није важно шта је од тих пројеката остварено, а шта није било остварљиво, већ је важно то, да су у Москви сматрали Волгу за главни саобраћајни пут целог европског дела Совјетске Уније. Зато је разумљива жилавост битке код Стаљинграда. Офанзива европских тру-

па, извршена у току протеклог лета, погодила је најосетљивије место Совјетске Уније. Стаљин је у Стаљинграду изгубио 200 хиљада војника мртвих и пет милиона, а није могао да одбрани волшки пут: војник Европе затворио је тај пут гранатама свог топа.

Москва је изгубила своју главну везу са Каспским Морем (како га зову Руси) или Каспским Језером (како га ми зовемо). Каспско Језеро, са својих 439.000 кв. километара површине, највеће је језеро на свету. Његова најинтересантнија особина састоји се у томе, што његова површина лежи 25 метара испод површине мора и океана.

Ово језеро, забачено између Калмичких степа, пустиње јужно од Урала, песака Туркестана, бедних крајева северног Ирана и Кавкаских брда, игра огромну улогу у садашњем рату. Каспским Језером пловила је нафта из Бакуа у Астрахан (9 милиона тона годишње) и индустријске сировине из Транскавказије (3 милиона тона), а у обратном правцу грађа и жито. Из Красновојска за Астрахан превозили су памук из Туркестана, а Туркестан је из Красновојска добијао жито и дрво, као и 2 ми-

лиона тона нафте. Махач Кала натоварио је милион тона нафте из области Грозниј и слао је за Астрахан, као и 4 милиона тона жита, које је ишло у претоварене луке Астрахан и Красновојск.

Астраханска лука је примала ову робу намењену за европски део СССР, а слала је експортне предмете за луке Ирана. Додуше, астраханска лука налази се не у Астрахану, него 165 километара јужно од града, на отвореном мору, где су направљени кејови за претовар са речних депрелија у поморске пароброде, који не могу да долову до Астрахана услед плике воде.

Ма колико да су ове саобраћајне везе преко Каспског Језера биле значајне за совјетску привреду, нису ништа према вези, која се створила у садашњем рату: пруга Бендершах—Астрахан постала је саставни

део саобраћајне линије Њујорк—Москва. Астрахан је престао да буде лука Совјетске Уније (јер нема волшког пута) и његову улогу поделили су Гурјев и Красновојск, чије железнице морају сада да улажу крајње напоре како би пребациле бар десети део оног терета, који је носила Волга.

Испоруке Совјетима од стране Англосаксонаца смањене су. Совјети немају више много стратемског кредита. Веза са Совјетима је отежана победама немачких подморница на океанима. Довоз у Совјетску Унију не функционише како треба, јер је Волга затворена. Једино још кавкаски фронт Совјета може да добије извесне количине ратног материјала преко поморске пруге Бендершах—Баку.

Саобраћајни значај Каспског Језера много се смањило, али баш зато се повећао стратемски значај ове области око Каспског Језера. Немачка војска држи у својим рукама 4 пута, који воде преко Кавкаских брда. У совјетским рукама налази се само пет пут. Пролете може да донесе ново оживљавање фронта на Кавказу, и болшевици, свесни тога, већ сада изграђују фортификациске линије код Кутаиса и Тифлиса.

Совјетима је потребно да добију поново везу са Каспским Морем, а то значи са англосаксонским путем преко Ирана. Англосаксонцима је потребно да се одржи положај на Кавказу, јер Кавказ штити Блиски Исток, у који су се увукли војници Черчила и Рузвелта. Зато се овде, на обалама Каспског Језера, може да одигра судбоносна битка овога рата, можда и одлучујућа битка.

Маршал Рајха Херман Геринг као војник и државник

КАДА се говори о војнику, скоро увек се мисли на млађег човека. Када се говори о државнику — увек се мисли на човека у старијим, ако не и веома старим годинама. Херман Геринг, који 12 јануара ове године навршава 50 година, је старији војник, али млађи државник.

Мало је ко од садашњих војника — а њих има милиони и милиони — направио сјајнију каријеру од Хермана Геринга, који је од пешадиског потпоручника 1910 године постао 1940 године маршал Великонемачког Рајха и витез великог крста Гвозденог крста. Мало је ко од садашњих државника — у нацијама револуционарног покрета, а још мање у закрљжалим нацијама реакције — добио такву власт као Херман Геринг, који је 1921 године студирао у Минхену народну економију и историју, а од 1930 године сам ствара историју, док од 1936 године заповеда народном привредом Рајха у својству вође четворогодишњег плана.

Године 1930, после националсоцијалистичке победе на изборима у Рајхстаг, Геринг постаје политички опуномоћеник Адолфа Хитлера, и на тај начин учествује најактивније у покретању историјских догађаја Немачке, а истовремено Европе и целог света. После две године он постаје председник Рајхстага, и онда после огромне победе националсоцијалистичког покрета на изборима, формулише свој политички програм: воља народа је проговорила. Најзад ће овој вољи следовати дела.

Та дела следеју на свима пољима државне делатности а Херман Геринг узима учешћа у де-

Маршал Рајха
Херман Геринг
(Belgader Bildagentur)

латности на многим пољима. Он организује прилике у Рајху на основу револуционарних идеја Адолфа Хитлера. Он шири политички утицај Рајха преко европског континента, путујући у Рим, Будимпешту, Београд и Атину. И он покушава да дође до споразума између Немачке и Француске, јер је убеђен да у Европи не може бити дуготрајног мира ако нису уређени немачко-француски односи. Он је био најинтимнији саобраћај и немачку авијацију. Он претвара немачку територију у аутархичну средину, ослобађајући тиме немачки народ те економско-политичке блокаде, коју је јеврејство започело давно пре рата, и тиме ствара привредну базу за садашњу победу Рајха.

Херман Геринг постао је један од највећих људи садашње Европе. То није последица ређења у некој утицајној породици (он је рођен у Розенхајму, 12 јануара 1893 године, као син базарског чиновника), то није последица неке нарочите способности за прављење бирократске каријере или узлета у демократско-парламентарне сфере. Геринг дугује свој успон огромној снази свог војничког духа.

Он је био војник кад се борно у Светском рату као најбољи пилот Рихтхофенове посаде. Он се борно као војник кад је ступио у редове Хитлеровог покрета и помагао вођу тог покрета да освоји поверење, љубав и оданост народа. Он је био војник, који се борно против свих економских тешкоћа своје отаџбине, савладавши их и подигао Немачку на садашњи ступањ економске моћи. Он је био војник када је предводио немачку ваздушну снагу у борби против Енглеске, на Источном фронту и када је завојевао Крит помоћу ваздушног искрцавања, преко мора, првог и јединственог у историји човечанства.

СОЦИОЛОГИЈА НОВЕ СРБИЈЕ

У ИСТОРИЈИ српског народа дешавало се — као и у развоју других народа — да у важним тренуцима вођство народа не буде дорасло тежини и одговорности своје мисије, и да погрешни. Таква грешка може да се изроди из зле намере, из издајства према сопственом народу, као што се то десило са групом народних злочинаца од 27 марта. Но она може да буде и последица најчистијег, најбољег хтења, ако се са добром намером не уједини и јасан, проницљив поглед на стварности, дух, потребе и животне услове народа. Такву добронамерну грешку учинили су људи, који су новостеченој српској самосталности у XIX веку дали њено законско и политичко уобличење.

Турски вал, који је преплавио средњевековну српску државу са њеном високом културом, уништио је све форме које је до тадашњи државни живот био донео српском народу. Водећи слој је или погинуо у одбраненој борби за Српство, Хришћанство и Европу, или је уништен после потпуног слома српске државности. Све што је претстављало државно вођство, народну интелигенцију према данашњој терминологији, водећу елиту српског народа, — све је то избрисано заједно са државним, правним, социјалним поретком средњевековне Србије.

Српско гледање на свет и живот

Из основа је погрешно сматрати породичну заједницу, која је кроз векове робовања Турцима одржала народ, некаким примитивним, заосталим обликом племенског преддржавног живота. Она је оригинална, неваучени, из расног карактера произишли облик, у коме су Срби остварили своје погледе на друштвено уређење, на ред у друштву, на поредак у своме националном животу.

У самониклој установи српске породичне задруге, која је социјолошки оригинално и самосвојно српско решење вечитог проблема односа човека, појединца, према његовој околини, лежи прави „Велтаншаунг“, право гледање на свет и живот српског народа.

При овоме није чак ни толико важно, у којој је форми конкретно то гледање на свет нашло свој израз. Значајно је, да се из породичне задруге може јасно разабрати, какво је српско самосвојно решење основних социјолошких проблема. Дух српског народа, оличен у породичној задрузи, манифестовао се кроз њу и у њој је створио свој социјолошки облик, који потпуно одговара његовим погледима на живот и свет.

Јер и српски, као сваки други народ, носи своју правду у себи. Било је периода у историји човечанства, — а то су увек периоди декаденције, — у којима се појављују теорије и тежње за општим изједначавањем народа. Демократско-капиталистички поредак је такав период. Либерализам XIX века, био се прокламовао рецептом за све народе и сва времена. Његово политичко лице — демократија — претендовало је, да буде коначно решење политичког поретка у свету. А његов социјално-привредни производ — капитализам — претстављен је човечанству као једини и коначни облик социјалног и привредног живота у свету. Све што је из тога гледања на ствари произишло, легло је на европске народе. Под оклопом тога реда ствари почеле су да гину и нестају самосвојности.

НАРОДНО-ЗАДРУЖНО НАЧЕЛО КАО ОСНОВА СРПСКЕ СУТРАШЊИЦЕ

Народ је остао обезглављен. Турско господарење над српском рајом постарало се да уништи поредак и елиту која га је утеловила и одржавала. Остављен сам себи, без закона и без вођа, народ је био покорна маса, која је плаћала султану данак. Друмови, саобраћајне линије, чворови промета, градови били су у турским рукама. Шта је радио народ по страни од ових за Турке једино важних стратегијских, политичких и привредних објеката, Цариграда се није много тилало, под условом да харач редовно пристигне у султанске касе. У сам социјални склоп народа Турчин се није мешао.

Пет стотина година таквога чамљења у покорству народ је пребродило, остајући етички и расно снажним националном индивидуалношћу, благодарећи своме унутрашњем, са његовом егзистенцијом сраслом животном закону. Остављен сам себи, народ је живео свој живот у оним облицима, у оној етици, у оним социјалним и економским формама, које је донео собом из своје прапостојбине, које претстављају саставни део његовог бића, његовог погледа на живот и свет. Ти облици и та етика оличени су у његовој породичној задрузи.

чене државности почела је да даје Сретењски устав, који је још био ношен оним народним духом, који су сељаци, домаћини, изникли из својих породичних задруга, носили у себи. Али после хатишерифа, а нарочито када је Србија почела да шаље своје прве синове у иностранство, на школовање у западне земље, у тежњи за стварањем нове народне интелигенције, појавиле су се и прве идеје за Запада.

Између неуких и нешколованих сељака српских, који су своју правду носили дубоко у себи, у своме расном духу, и нове генерације, занесене, опчињене оном што је видела на Западу и била тамо прихватила као Вјерују, дошло је до сукоба. На једној страни је стајало све око, што је сам народ из себе створио, што је било самоникло и према томе срасло са народом, што је било израз народне душе.

А на другој страни прешло је у напад све што је — често потпуно погрешно — млада генерација била научила на Западу, што је никло на туђем тлу, израсло из туђих прилика, произишло из гледања на свет туђих народа и животних услова који су нашем народу били потпуно страни.

Милош се бранио, неписмен и неук, али бистар и мудар као народ из кога је никао. Бранио се и Михајло, његов син. Темеља на којима је почивало Српство кроз векове они нису хтели да напусте за љубав идеја које су можда у другим земљама биле природне и потребне (у шта овде не можемо да улазимо) али које Србији нису могле да донесу ништа до потреса и до искорењавања најбитнијих народних тековина ума и душе.

Ипак, вал либерализма је био јачи. Једна за другом, наваљују се на организам нове српске државе установе стране, скројене у туђим земљама, по туђим идејама, за туђе народе, за решење туђих проблема.

Слом српске самосвојности

Колико су те идеје биле катастрофалне за сам Запад, на коме су никле и одакле су преносене у Србији, показује грозни грч европске и светске катаклизме последњих деценија, из које сада народи Европе почињу да излазе, враћањем на основне, вечите истине својих раса и својих урођених животних закона. А шта су тек направиле од Србије, у коју су насилу увошене, без икакве везе са органским развојем народа, није данас више потребно нарочито истичати.

Од здраве, сељачке земље, државане дубоком, унутрашњом етиком, понесене и јаке по духу својих синова и по њиховој грађанској расности, либералне идеје су створиле стармалог кепеца, оденутог у шарене крилице, одбачене на сметлишта Запада или продаване за прескупу накнаду неукима балканцима. И тек негде дубоко, испод ових безвредних отпадака једне цивилизације на умору, испод невешто намакнутог шминке петпарачких базара „сјајнога“ Запада, остало је бојажљиво да куца старо, здраво, али збивањем око себе заплашено срце.

Као што се у колоније продају безвредни будилници, стаклене бинђуве, извошени цилиндри, мољницама разједене униформе по којима адмирала и генерала, — тако је либерализам Запада лиферовао Србији своје изанђале идеје, у које на Западу нико ис-

жеља за градом, примање негативних идеја, губљење старог, домаћинског духа, пропадање расних темеља на којима је народ почивао вековима.

Једна за другом, накалемљују се на млади организам Србије установе и закони, који са њеним животом нису имали никакве везе. Ствара се либералистички парламент, који уместо акције за народ доноси демо-

кратску корупцију, бесконачне дискусије, партијска прегањања, лажне, партизанске егзистенције, политику као трговање народом.

Долази законодавство, које је не само својим духом, но и самим својим накарадним језиком потпуно туђе народу. Стварају се странке, котерије. Капитализам подвлашћује народ. Масонски клубови злонамерних и бесвесних оруђа стране политике витлају народном судбином. Болшевицима уноси у масе, са новим лажима, — цели талог европског превирања сручује се на Србију.

Србија у европској обнови

Европа је, после тешких искушења, почела да ради на својој обнови. Оdbaчила је све оне лажне формуле, све оне калупе, који су стварани зато да обезбеде буржоазији, плутократији, јеврејству надмоћ за сва времена. Стари континент се обнавља. У темељима живота својих народа, европске земље траже и налазе свој лек. И најстрашнији рат свих времена сручиле су силе, које у тим преживелим формама виде обезбеђење свога владања светом, на Европу, зато што се она осветлила, што се обнавља, што тражи и налази на старим, здравим темељима нове путеве.

И у овом свеопштем, страшном потресу, после катастрофе коју су произвеле последице напуштања народног пута, српски народ поново треба да нађе себе и самим тим воје место у Европи и свету. Национална катастрофа збрисала је све, што се у годинама заблуда изградило над леђима српског народа.

Треба градити изнова. Али овога пута треба избећи све заблуде прошлости, све погрешке, које су се народу тако тешко осветиле. И треба градити дом за народ, а не мртву конструкцију која је народу терет.

Из себе треба Србија да тражи свој нови ред. Из својих непресушних извора. Из свог расног духа. То није реакција у негативном смислу. То је враћање темељима народног духа и народног живота, и прилагођавање облика, који из тога духа произлазе, новоме времену и његовим претпоставкама и условима.

Данас се ради о успостављању вечитих вредности, које чине основу у животу свакога народа. О успостављању поштовања рада, породичне нације. Народни стварају свој нови ред, који треба да им очува њихову животну снагу. И спој оздрављених народа нашега континента је ова нова Европа, којој Европљани данас теже, спасавајући себе, свој континент, своју културу од незајаживих полица који су деценијама, преко сто година, притиснули живот европских народа. Народи проналезе себе и из себе црпе снагу за велико дело обнове.

И Србија тражи у себи своје моралне и расне основе за своју регенерацију. И ту најлази на своју породичну народну задругу. Схватање живота и света, које је природно и ненаучено, елементарним законима народног живота изникло из српске расне етике има да формира сутрашњицу Србије, обновљене Србије.

Није у питању никаква вештачка конструкција, никакво угледање на туђине, какво је било оно, које је Србију XIX века из њених првих корака бацило на погрешне колосеке. У питању је обнова Србије на правим народним основама, на начелима која су својствена хватањима ва-

рода и која су нашла изразу у породичној задрузи, том самосвојном српском изразу погледа на живот и свет.

И прво задружно начело је ауторитет. Домаћин, старшина задруге, води своје задругаре, управља задругом сам, својим одлукама, својим ауторитетом, под својом одговорношћу. Његове наредбе задругари слушају, јер су ношене тежњом за процват задруге.

Начело ауторитета се у задрузи спаја са начелом договора. Не прегласавања, које ставља број на место личности. Договорно бирају задругари свога старшину. Са њима се он договара, пре но што доноси своје одлуке. Њихово мишљење саслуша, па затим сам решава.

Начело подвргавања појединачних интереса под заједничке интересе задруге је треће. Задругари раде за задругу, улажу заједнички своје напоре за добро задруге. Што снажније задруге, то бољи живот сваког њеног члана. Ту нема места либералистичком индивидуализму. Ту нема места ни убиственом колективизму. Сарадња свих на заједничком послу, узајамно помагање, заједнички рад свију за целину, — то је дубоко етичко социјолошко начело, које у задрузи налази свој израз.

Плански рад, планско привређивање је економско начело задруге. По налозима домаћина, који се стара за напредак задруге као целине, сваки задругар ради за задругу посао, који му домаћин а тиме задруга поверава. Сва тај иногоструки рад у коме сваки улаже максимум свога знања и својих напора за добро задруге, слива се, под управом домаћина, у хармоничну целину.

Најзад, задруга се стара за своје слабе и нејаче, за своју децу, заједнички их издржава, помаже, упућује, у природној солидарности.

Из ових начела, која су формирале лик породичне задруге, Србија има да црпе правце свога развоја у сутрашњици. На место задруге ступа цели народ, на место старешине, домаћина, ступа народно вођство. А дух те сутрашњице мора бити стари, домаћински дух поштовања рада, земље, породице, Бога, ауторитета. То је српски одговор на основни проблем наших дана, на проблем народног реда.

И када генерал Недић говори о сељачкој и народно-задружној Србији, знамо, да се остварење ових начела приближава. Спољни облици дати су стварношћу нашега доба. Њихов унутрашњи садржај дат је духом који је, из крила народа, родно српску народну задругу.

Др. Д. Грегорић

Питање одговорности

СЛУЧАЈ АДМИРАЛА ДАРЛАНА

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

ЈЕВРЕЈИ су код нас држали привреду и извучене установе апсолутно у својој власти. Они су без улагања рада и напора извучили сву корист, а наш народ је орао и копао и награђиван био за то мрвицама са трезе јевреја. Али ма како да је новац претстављао страшно моћ, потребан је био један законски пропис, па да се јевреји онемогуће као и да им се конфискује имовина до које су дошли недовољним путем. А пошто се тачно зна ко је јеврејин — то је могућност њиховог елиминисања из друштва била потпура.

И мада је делатност јевреја била само штетна по наш народ, не само да се за прошлих 20 година ништа није против њих предузимало, већ су се чак и фаворизовали тако, да је наша држава сматрана за једног од највећих заштитника јевреја.

Све је то, пак, била последица тесне везе и сарадње између наших масона и јевреја.

Јеврејство створило је и комунизам као противника хришћанства а у циљу слабења његових народа. Комунизам је убачен у руски народ да би се ослабила његова моћ и отклонила опасност по енглески империјализам.

Комунизам у остварењу у Русији постоји свега четврт века. Војници његови регрутовали су се махом из нижег стања и њих није било тешко познати. Методи њиховог рада једноставнији су од метода масонерије. Експериментат у Русији остао је осамљен и победом Немаца комунизам сићине за увек са позорице историје.

Југословенска држава од свога почетка била је противник комунизма, познати су њени строги закони против комунизма, цензуром штампе забрањивало се је свако писање о Совјетској Унији и приликама у њој, Југославија је била последња држава у Европи која је успоставила дипломатске односе са С.С.С.Р. У комунистичкој акцији у Србији 1941 године учествовало је врло мало правих комуниста, и генерал Недић је помоћу добровољаца и четника — људи из народа уништио комунистичку кугу тако, да се данас о комунизму у српском народу једва може и говорити.

Масонерија јесте такође експонент и провазод јеврејства и његов највернији слуга. Преко ње је јеврејство требало да оствари свој циљ — светску превласт. У томе имало је подршку нарочито од стране англосаксонске плутократије која претставља највиши израз масонерије.

Масонерија је тајна организација чии су програм као и већина чланова јавности непознати. Масони се узимају махом из кругова интелегенције, заступљени су у свима вишим слојевима: крунисане глава, председници парламента, полиције и судства, војске, свештенства били су у њиховим редовима. И кад се узме у обзир новац којим су их помагали јевреји — онда је јасно какву су страховиту моћ претстављали масони. Своје циљу служили су безобзирно и без милости, и ако је било потребно жртвовани су били појединци и читави народи.

Циновска паукова мрежа

Одмах у почетку развоја наше нове државе обновили су свој рад и масонске ложе. Рад ових тајних друштва за последње две деценије у нас био је толико јак, да су масони врло брзо успели да својим људима осигурају најистакнутија места у свим нашим надлежностима, у свима важнијим политичким и културним организацијама и у свима већим привредним установама и предузећима. Утицај масон-

ства у нашем јавном животу, био је толико јак, да је он претстављао циновску паукову мрежу која је обвила целу нашу краљевину. (Слободно изјавство или Масонерија).

Хиљаде наших занатлија, трговаца и индустријалаца морало је да испропада и да спадне на просјачки штап. Због интернационалне масонерије и незасите жређитине у нашој земљи хиљаде српских породица остало је без хлеба, а наша привреда без њиховог корисног рада за земљу.

Као што су јевреји, помогнути масонством, упропастили нашу националну привреду, тако су масони довели до руба пропасти нашу народну просвету. Масонерија у нашој земљи нарочито пању је била поклонила ширењу масонства међу просветним радницима, а особито међу средњошколским и универзитетским професорима. Масони су од 1918 године нарочито нашу омладину вапитали у туђинском духу, упутили је левичарским правцем и створили један кадар комунистички настројене омладине.

Масони против немачког културног утицаја

„Културни утицај новог века код нас био је немачког порекла, обележен у општим цртама и линијама и везан за романтички покрет немачке риансе а изражен у нас у појави Вука Караџића. Од тога утицаја почиње стварање може се рећи целе наше нове националне културе. Он је далеко шири од утицаја византског и италијанског и обухвата све области нашега народа. Уз то, он је и дубље националан од ова два утицаја, јер је усталом тек са немачком романтиком по превасходству и стверен код нас модерни национализам у његовом вишем културном значењу. Немачки културни утицај трајао је код нас до пред први светски рат. Масони су од 1914—18 почели да нас одвајају од културе Немаца и да нас подведу под утицај француске културе и француског духа. Тај утицај међутим, није нам дао оригиналне стваралачке потстицаје, већ је био претежно у знаку имитације и био више формалне природе пошто је сам гај француски дух био израз културне декаденције. (Време од 31. VII. 1940, Светислав Стефановић).

У припремању комунистичке акције у Србији једну од главних улога играли су јевреји и масони. Оно што је било изједначајуће то је интелектуално потстрекавање омладине и штићење свих оних који су илегално вршили комунистичку пропаганду, а то пада у делокруг рада масона... Да би нас потпуно увукли у комунистичке воде, масони су најактивније помагали припремање пуча 27. марта, старајући да ће на тај начин дефинитивно остварити своје планове. Али још и пре пуча осећа се у целокупном јавном животу наше земље да се у позадници многих подухвата комунистичке пропаганде налазе као заштитници масони. Државна цензура није била у стању да спречи прилив комунистичке литературе, а у случају да их је цензура забрњивала, акције и министри су се заузимали, те је забрана дивана (Н. Време од 16. IX. 1941).

Због свега тога масонерија код нас претстављала је и претставља најопаснију интернационалу.

С јесени 1939 год. отпочео је рат Енглеске против Немачке. Масонерија је мобилисала све своје снаге и служила се свима сретствима међу којима је лаж и обмана играла главну улогу. Вршили су страховиту пропаганду како преко лијонске и лондонске радиостанице тако и непосредно у земљи.

Требало је нашу државу увући у рат да би се помогло Ен-

глеској и у томе је масонерија и успела. Данас се зна поуздано, да је завера склопљена била једнаест дана пре потписа Тројног пакта, али се државни удар није извршио пре потписа његовог да би се то потписивање спречило, већ се чекало да се Пакт потпише, те тридесет и шест часова потом извршен је удар са јасном намером да се сигурно дође до рата.

Улога јевреја и масона у мартовском пучу

На дан 27 марта 1941 године свргнуто је законито Намесништво, законита Влада и Краљ од стране завереника натеран је да преузме власт. Одржане су биле манифестације у већим местима у држави које су у Београду биле претворене у демонстрации против Пакта и сила Освине, а које су заправо извели јевреји, масони, комунисти и плаћена фукара. У вези стим дошло је до тешких изгреда и до напада на дипломатске претставнике — све у циљу да се нанесе што тежа увреда специјално Немачкој и изазове с њоме рат.

Народ, међутим, није био против Пакта, нити се 27 марта изјашњавао против Пакта, а најмање је био за рат против Немачке. Он је разумео био, да је 27 марта настала промена на питањима унутрашње политике, нарочито што је у саставу Симовићеве владе видио и име Властка Мачека чија је спољна политика била оријентисана према Немачкој. Народ није ни слутио да су догађаји од 27 марта инсценирани једино у циљу да оборе примљени Пакт и да увуку нашу државу у рат да би се помогло Енглеској.

Према томе јасно је и зашто народ није реаговао на акцију пучиста од 27 марта. Јер:

Наш народ је судбина везала за немачки народ и та ће веза остати доглед — будемо живели у овом простору.

У новом веку ми смо нашу културу стварали под утицајем Немаца; читава плејада младих људи стекла је образовање на разним пољима духовне делатности Немаца и дошнје кописно послужила Отаџбини; нарочито су подигли нашем народу углед у иностранству Немци: Гете, Грим и Ранке; наше законодавство развило се је највећим делом под утицајем немачког; пољопривредне производе наше продавали смо највећим делом Немачкој и на тај начин омогућено је земљопаднику да уновчи све своје производе и постигне повољне цене; од Немаца смо се научили рационалној земљорадњи и начину живота.

Наш дуг Немачкој

У нашој вековној борби против Турака много смо обавезани немачком народу — славна имена као принц Евген и генерал Лаудон остаће нам у вечитој успомени. Осим тога постojала је између нас и Немаца сличност по војничкој вредности и Немци су нас због тога високо ценили и стављали у први ред европских народа.

Немци су нам понудили своје пријатељство. А пријатељска понуда била је искрено учињена: пријатељски поступак Немаца према нама датира од пре више година; — нарочито се је манифестовало у дочеку нашег кнежевског Пара у Берлину; затим се је изразио у многобројним манифестацијама научним и уметничким, па преко штампе у Рајху. Тај се је поступак завр-

шио потписивањем Тројног пакта, којим нам се је опстанак осигуравао за векове. Пријатељски поступак према нама био је изузетан узевши у обзир све мале државе и нас је Немачки Рајх изјавише уважавао.

Са Енглеском, међутим, нисмо били ни у каквим везама, а уколико смо кад год и дошли у неки однос — испало је то на нашу штету.

Зато би било неразумљиво да је наш народ мрзео Немце и хтео рат с њима, а волео Енгледе и због њих извршио самоубиство.

Масонска клика, додуше, успела је да изазове рат, али не и да рат води, јер је зато био потребан пристанак народа, а тај пристанак није добивен — народ није хтео да се бори против немачке војске и некад један од најхрабријих војника Европе за 36 часова изгубио је рат.

Један од наших главних задатака је да се обележе кривци за нашу несрећу и позову на одговорност.

За прошлих двадесет година, на жалост, ниједна крупнија афера није се завршила осудном пресудом, сви велики кривци извучили су се испод одговорности, па је тако корупција у јавном животу ухватила била дубоког корена.

Уосталом, ва учињени злочин друштво тражи одмазду. Одмазду тражи и наука и живот свуда и у свима временима. Како може остати некажњен најстрашнији злочин који историја памти?

И онда, ако се не укаже на кривце и они не казне, опасност је да и даље чине зло и наносе штету друштву. И да служе као лош пример другима.

Поновно питање садашњице

Питање одговорности треба раширити због нас самих, треба народ тачно упознати са правим стањем ствари до 27 марта и дошнје; треба га упознати са страховитим злочиним, који је извршен према њему и указати на праве кривце за његову несрећу.

У сваком случају треба начелно одговорности високо држати и повратити веру у Првду.

Наравно, да масони протурaju кроз народ мишљење „како смо сви и то подједнако криви за несрећу“, у том случају отпада посебна и нарочита одговорност масона.

Или, говоре опет масони, прилике су такве да треба време да употребимо на важније ствари, а да га не трошимо и на таква питања, као што је питање одговорности. А, међутим, питање одговорности јесте основно питање тешке садашњости наше.

Наш народ је снашла несрећа какву не памти историја, и самим, природно кривци с наше стране морају се изнати и ставити под одговорност. Масони за све криве Немце и шире мржњу према њима, те доводе у опасност иш будући положај, онемогућавају консолидовање наших прилика, и доводе у питање и наш опстанак.

„Генерал Недић из дана у дан, од него до него, води исподлицу борбу са мравчим и сатанским силама које вуку српски народ у коб и пропаст... Непријатеље које има да савлада моћни су, без срца су и без савести. То су снажне, међународне интернационале које немају морала у постизању својих циљева“ (Српски Народ од 24. X. 1942).

Јован Л. Костић,
врховни државни тужилац

УБИСТВО адмирала Дарлана није једно обично политичко убиство. Адмирал Дарлан је добио заслужену казну за издајство које је извршио према својој домовини и према седом маршалу Петену. Својим издајством адмирал Дарлан је нанео велику штету својој отаџбини, издао њене интересе, издао интересе уједињене Европе.

Ово убиство има и своју прљаву позадину. Оно нам открива колики је дубок јаз између америчког и енглеског империјализма и каква се све подземна борба води између ова два „пријатеља и савезника“.

Током целе своје историје Енглеска је перфидношћу успела да освоји велики део земљине кугле. Свако енглеско освајање било је праћено неким подмуклим убиством. Цела енглеска историја пуна је крви и подлости. Американици иду тачно стопаном Енглеске. Њихове методе су верна копија енглеских. На тај су начин Американици извршили своју пенетрацију у Средњу и Јужну Америку. Није никакво чудо ако се амерички апетит сада окреће ка енглеским поседи-

ма. Због тога је Енглеска већ до сада изгубила велики број својих драгоцених поседа дуж америчке обале. Ни ово није Американицима било довољно. Њихов апетит иде много даље, њихов циљ је Европа и Африка.

До сада је Енглеска све чинила да сачува водеће место у Средоземном Мору. Са својим војним базама у Гибралтару, Малти и Суецком Каналу Енглеска је имала, до овога рата, кључ Средоземног Мора у својим рукама. Да би очувала ову ситуацију Енглеска није бирала средства. Енглеска је имала издајника де Гола са чијом је помоћу рачунала.

Дарлан је човек Америке. Сада се сигурно зна да је Дарлан са америчким војним аташеом припремио у појединостима иназију Северне француске Африке од стране Американаца.

Познато је да Дарлан мрзи Енгледе. Он је једанпут изјавио да је његова породица већ више векова у борби против Енглеске и да су у тој борби пали сви његови претци. Сада је и он изгубио своју главу. Због своје мржње према Енглецима Американици су га и увели у игру. Зато је Дарлан од Енглеске осуђен на смрт. Зато је Дарлан пао као жртва ове подмукле борбе енглеској и америчкој прљавој посли.

Када је Дарлан погинуо енглески радио је цинички јавио да за Дарланом неће нико заплакати. Код нас још увек има наивних који верују да се „савезници“ боре за неке идеале. Случај убиства Дарлана требао би и последњем лаковерном Србину да отвори очи и да увиди зашто се Енглези и Американици боре. Зар је српском народу место у овој прљавој конкурентској борби која се подмукло води између Американаца и Енглеца.

Основа наше обнове је рад и штедња

У

НАУЦИ се врло често дешава да се у циљу што јаснијег излагања мисли употребљавају поређења једне научне гране при излагању суштине друге, које појединцима — лаицима — није одмах довољно разумљива. Тако се често у привредним наукама узима за пример поређења човечји организам и узајамна функција појединих органа у њему за јасније тумачење разних функција у појединим привредним секторима, као и за објашњење хармоничне повезаности целине.

Циркулација новца у привредном животу упоређује се са крвотоком у човечјем организму. Избор тога поређења је срећне руке. Јер, оно што за одржавање човечјег организма и за животни ток јединке значи правилан и непоремећен крвоток, то за правилно функционисање привредног живота значи регулисан новчанички оптицај.

Принципи по којима се врши регулисање новчаничног оптицаја зависе од вида привредног система, који постоји у датом тренутку у једној земљи. У оквиру постојећег привредног система долазе ови или они принципи до већег изражаја. Међутим, без обзира на привредни систем један од главних регулатора новчаничног оптицаја поред монетарне политике емисионе установе, односно у оквиру ове, јесте штедња.

Штедити значи — у садашњости мислити на будућност, организовати ову тако да буде способна да прихвати непредвиђене поремећаје, који настају у сваком дужем периоду. Штедити значи — радити за будућа поколења, која својим доласком на свет преузимају и велики део обавеза својих претходника. Она предају те обавезе и уштеде даље, умањене или увећане њиховим уштедама и обавезама, које су сами примили или створили. И тако то иде од оца на сина, од поколења на поколење.

Међутим, нема штедње без рада, и то преданог рада. Рад је основа сваке људске организације, а штедња стоји по свом значају одмах до њега. Без рада и штедње нема здравог организма у оквиру привредног склопа. Само предани рад који показује успех у реализованом делу ствара вољу за штедњом, која истовремено почива и на вери у будућност.

Свестрана штедња преко потребна

Ако је штедња у редовним приликама потребна и корисна, онда је у нередовним приликама, као што је данас случај, императивна потреба сваког појединца и народа као целине. Ми стојимо данас пред великим задацима обнове, која може да се оствари само нашим прегалаштвом, преданим радом и свесном штедњом у оквиру народне заједнице. Сваки појединац има у овим судбоносним часовима за наш народ да води борбу са стотину ситних тешкоћа, које сусреће на своје путу у свакидневном животу. Али, све то пада пред значајем одговорности коју наше поколење има у односу на одржавање народа у биолошком и националном смислу.

Штедити што више најбоља је манифестација вере у будућности нашега народа. Не може се подизати нови нараштај у новом духу а истовремено занемаривати штедњу, и на тај начин манифестовати потпуно предавање садашњости, од које се жели уградити што више. Нагомилани новац код појединца не значи ништа друго до неповерење у будућност нашега народа и жеља да искористи сваку шансу у сада-

шњости; значи не водити рачуна о свом нараштају који треба једрога дана да преузме наследство из наших руку. А то је нездраво. Нездраво са привредног, социјалног а још више са националног становишта. Ми морамо да се отресемо тог погрешног става који заузима велики број наших појединаца, који још увек не увиђају да појединцима може да иде добро само ако свима иде добро, и обратно, да ни појединцу не може да иде добро ако свима не иде добро. Ми морамо приступити драконској штедњи са дубоким вером у будућност нашега народа, будућност — која се отвара пред нама у оквиру европске заједнице народа.

И та наша штедња не сме да буде једнострана; она мора да буде свестрана, општа. Сви морају да штеде. Све мора да се штеди. Не зато да би се имало нешто за сутра, већ зато да би имали нешто за данас и да би могли да изградимо будућност. Сваки мора да се задовољи најпотребнијим и да се одрекне много чега на што је раније био навикао. Јер огромни су задаци које држава има да испуни данас, а она то не може без свесрдне помоћи свакога од нас. Сва средства која су држави потребна за решавање великих задатака у оквиру обнове морамо ми, њени грађани, и нико други него ми, да наманемо. А ми то можемо само радом и штедњом. И једно и друго треба да буде манифестација наше вере у будућност, треба да буде доказ нашег националног и социјалног препорода у оквиру новог поретка Европе.

На тржишту потрошних добара нема довољно понуде за нагомилану куповну моћ, која се налази код појединаца а која у већини случајева долази од лаке зараде у вези са спекулативном трговином. Та лака зарада повећава жељу за животом широке руке. При томе се не сме губити из вида чињеница да постоји велико померање куповне снаге између појединих социјалних слојева становништва. Док су неки слојеви народа осиромашили, други су се несразмерно обогатили. А обогатили су се слојеви код којих свест о штедњи није развијена или није развијена у довољној мери. На тај начин се појављује на рационалираном тржишту потрошних добара увећана куповна снага појединаца, који ослобођени свих моралних скрупула и социјалних и националних осећаја не воде рачуна о садашњим потребама и могућностима, већ само о личним прохтевима. То доводи до фантастичног скока цена животних намирница, које су једини спекулативни објекат данашњице, јер се њихов промет не може ставити под ефикасну контролу, када на једној страни стоји држава која жели да испуни своје обавезе према заједници и да реши задатке које јој ова намеће, док на другој стоји збир асоцијалних појединаца са неразвијеном свешћу о заједници и целини. На тај начин штетује појединац и држава. Појединац што троши све више и сиромаша, а држава што мора своју пажњу и свој рад посветити непродуктивном сектору дистрибуције, док на другој страни чека стотину насушних проблема да буду решени. Високе цене — лака зарада, више цене — још лакша зарада, стварају зачарани круг из којег се тешко излази без огромне штете за појединца и целу народну привреду.

Поверите уштеде банкама

Зато је први корак ка излазу из тог врзиног кола — штедња,

добровољна, свесна, општа. То је у интересу сваког појединца и у интересу свију нас. Смањена куповна снага и увиђаност појединца створиће извесну равнотежу на тржишту, а истовремено ставиће држави на расположење нова финансијска средства за решавање општих задатака. Та ће се средства употребити продуктивно и биће од опште користи. Благодети таквог рада указује се врло брзо у оздрављењу привреде, која болује од наше нездраве психозе и погрешног става.

Да будемо потпуно јасни. Штедња треба да буде општа, сви да штеде и све да штеде. Али поред тога треба да буде и заједничка, односно да сви користе ефекат те штедње. Сваку уштеду треба вратити заједници, да би је ова и користила, јер је иначе промашила свој главни циљ. Уштеде треба однети у задруге или банке, како би оне преко великих новчаних завода и емисионе установе стајале на расположењу привреди а преко ње, у крајњој линији, држави. Да је велик део народа правилно схватио оно о чему смо напред говорили, доказује пословање наше три највећа новчана завода: Државне хипотекарне банке, Поштанске штедионице и Привилеговане аграрне банке. Схватио је већи део, али нису сви. И зато је успех за ову последњу годину дана обнове, коју спроводи влада народног спаса, завидан, али, није тако замашан ко што би могао да буде д су сви радили и штедили ко што треба.

Ево шта су постигли они чија је вера у будућност нашега народа непоколебљива и који су послушали савет Претседника владе те преданим радом допринели свој део за обнову земље.

Државна хипотекарна банка

Захваљујући срећној околности ратне операције нису банди изнеле никакву материјалну штету. Сва бачена зграда остале су неосштећене а целокупни банчин пословни материјал и архива су у највећем реду евакуисани и на основу преданог и свесног рада чиновништва по капитулацији земље убрзо сређени, тако да је поједини филијал отворио своје шалтаре крајем априла а Централна у Београду 2 маја 1941 године.

Овој ратној срећи Банке придружила се још једна — могло би се рећи географско-политичка. По утврђивању нових граница наше области показало се да су некадашња филијалска подручја била тако срећно одређена да је сваки филијал својом активом и пасивом припао овом или оном подручју. На тај начин је опет срећно било избегнуто замашно поље могуће штете.

Укупна сума банчиног биланса износила је на дан 31-11-41 год. 8,5 милијарди динара за целокупну територију бивше Југославије, а по преузимању пословања на новој територији Србије и Баната, долазило је на ову област 6,983 милијарди динара. Тај однос у оквиру билансике суме почива на чињеници што је Банка, која је основана 1862 год. у Србији, око 60 година радила као српски завод, а једва 20 година у бившој Југославији. Целокупно банчино пословање било је управљено на српско подручје, и захваљујући тој чињеници Банка је успела у оквиру обнове да достигне крајем 1942 године билансикску суму од 31.341 год., односно капацитет који је имала у границама бивше Југославије.

Износићи те опште чињенице ми морамо одмах напоменути да би нас одвело исувише далеко ако би смо расмотрили целокупно банчино пословање у времену од капитулације на овамо. Ми ћемо се зато у оквиру овога излагања ограничити само на посматрање кретања улога на штедњу као манифестације и доказа поверења у будућности нашега народа и израза одобравања владе политике, јер за обавезе завода које овде посматрамо гарантује држава.

Улози на штедњу код тих завода су у сталном порасту од ка-

питулације на овамо, што треба схватити као непобитан доказ одобравања политике владе народног спаса. Народ верује у своју владу, верује у своју будућност и припрема ту будућност поверајући своје уштеде државним новчаним заводима.

Од априла прошле године до краја ове порасли су улози на штедњу код Државне хипотекарне банке за више од 200 милиона динара. Исти случај снажног пораста од више стотина милиона динара имамо и код јавних фондова и на текућим рачунима у пасиви, тако да укупни пораст ових средстава износи више од 1,2 милијарде динара.

Поштанска штедионица

Поштанска штедионица није са таквим срећним околностима пребродила ратне операције. Она је претрпела приличну материјалну штету на својој згради а још већу губитком пословног материјала и архиве. Међутим, и ту је свесрдно залагање појединаца и целокупног особља помогло да се преброди по која тешкоћа. Код Поштанске штедионице и географско-политички моменат није био тако повољан за завод као што је то био случај код Држ. хип. банке. Али, и поред тога Поштанска штедионица је убрзо по капитулацији почела са пословањем и данас достигла две третине обима свог пословања од пре рата.

У последњих годину дана утростручили су се улози на штедњу код Поштанске штедионице. Дакле за 12 месеци, који су протекли у ратном времену, у коме влада генерала Недића улаже све своје снаге да обнови земљу, и у којима се Србија налази у специјалном положају, уштедили су улагачи Поштанске штедионице нешто више од 100 милиона динара нових улога, којима се у свако доба може неограничено располагати. Ти нови улози превазилазе за десетину милиона и исплаћене старе улоге, што другим речима значи да су улагачи извршили, бар делимично, преbacивање старих улога са којима се може располагати само у ограниченој мери, на рачун нових улога који у погледу диспонибилитета не подлежу никаквим ограничењима. О томе најречитије говори константни месечни одлив старих улога, који се дижу само зато да би се искористила законом дозвољена граница подизања улога, и прилив нових.

Све то потврђује дубоку веру народа у будућност Србије, а још више служи као доказ одобравања политике владе народног спаса. Овде не говоримо речи, већ дела. Народ као целина на делу манифестује оно што појединци изражавају Претседнику при својем доласку у Београд. Када сељаци из свих крајева Србије траже од Претседника да истраје на својем путу којим је повео Србију, јер је цео народ уз њега, онда то нису лепе речи већ дубоко уверење да он као отац Србије води земљу правим путем и јединим којим она треба да иде. Јер, њему лежи на срцу само спас народа и отаџбине, а то народ осећа, те му зато поклања своју веру и своју подршку на том путу. А као доказ да народ

верује у исправност тога пута и да верује у будућност Србије, леже милиони народног новца, стотине милиона народне уштеде у новчаним заводима за чије обавезе гарантује држава.

Привилегована аграрна банка

Ратне операције су са пуним замахом погодили Привилеговану аграрну банку. Банка је претрпела огромну материјалну штету на својој згради а сем тога је пламен уништио скоро цео пословни материјал и архиву. Тако да је банка у првим данима после капитулације морала усиљеним радом да приступи реконструкцији целокупног материјала о пословању. У том настојању су банку помагали сви заводи који су јој могли пружити макакву помоћ. На тај начин је после извесног времена било учињено врло много. И ту је прегалаштво појединаца и свесрдно залагање свих чиновника нашло излаза из тешких ситуација које су у првом моменту изгледале несавладиве. О проблему земљорадничког кредита писано је код нас много. Приступало се и решавању тог проблема, али све то није довело до жељених резултата. У циљу што коренитије решавања тог проблема основана је 1929 године Привилегована аграрна банка са задатком да помогне земљораднику. Она је за 11 година свог пословања, испуњавала предано задатак због којег је била основана. За то време ставила је пољопривреди милијардске суме на расположење и помогла сељацима да се привредно подигне. Многа сељачких газдинстава спасена су од неминовне пропасти интервенцијом Аграрне банке. Гдегод је требало, и гдегод се то могло довести у склад са законским прописима, банка је помагала, јер је правилно била схватила замах и значај своје функције у привреди.

Отплате земљорадничких дугова износи у години 1942 око 100 милиона динара. Исто толико износи наплата по каматној служби за одобрене хипотекарне зајмове. Дакле и код овог завода прилив средстава иде у стотине милиона, јер народ отплаћује дугове.

Из свега што смо досада изложили види се јасно да народ иде руку под руку са својим Претседником, са својом владом и на тој чињеници не може да измени ништа ни она шака јада, која у последњем трзају своје агоније покушава да омете наступање Србије на путу свог унутрашњег сређивања и на путу нове Европе.

Крајње је време да се и остали угледају на рад и веру ове већине која је постигла те завидне резултате на путу обнове мајке Србије те да здружени у заједничком прегалаштву учине све да обнова Србије успе што пре и што боље.

Основа наше обнове је рад и штедња! Радите и штедите, за себе, за своју децу, за развој и будућност наше мајке Србије! Нека вам при томе стално лебди пред очима једна света мисао, мисао која треба стално да вам је на уму: Србија изнад свега и нада све!

Др. И. Л.

ОНИМА који као голубићи густим јатима данас навалују под школске кровове да им тамо вредни наставници разбуде, оснаже и упуте богодане моћи; онима којима данас требају учитељи да би сутра могли радити без учитеља; онима који ступају за нама као наша сенка, и који ће данас или сутра заузети наша места, прихватити наше дужности — дужни смо ми много, веома много...

Дужни смо, спремајући их за самосталност у радима њиховим, показати и милити им све путове који воде к добродетели, бележећи свуда и литице које се суљају у порок, у пропаст.

Међу врлинама које смо као Срби нарочито дужни неговати у срцу деце своје, сјајно место заузима љубав према отаџбини, љубав према народу коме су она издавна и продужена, и коме ће бити слава или руга.

Истина, љубав према отаџбини узимала се увек као накит тек најплеменитијих дуа; али тим не мање треба и цели народи, васпитањем својега подмлатка, да теже к томе идејалу. Срце је омладине најорнија њива за семење свију врлина како личних тако и грађанских.

Милан Ђ. Милићевић

НИ какав пак родољуб не може желети, да се ми, место бриге о правима отачанственом напретку, бавимо вешито нашим унутрашњим размирицама. Да пружамо, дакле, један другог руке миру, да останемо у границама реда и послушности, да се властима нашим покорavamo, а власти да се закона држе — то је, што светли kneз наш од нас очекује и захтева.

ЈОВАН РИСТИЋ

У ЦАРСТВУ НАУКА

КАДА је Александар Велики кренуо у Азију и Африку да копљем и мачем створи огромно царство, пошао је његов учитељ Аристотелес у Атину да пером у руци

удари темеље и пропише устав другом једном великом царству, царству наука. Обојица остварише своје велике замисли за непуних тринаест година и умреше убрзо затим један за другим. Но док се царство Александра Великог после његове смрти распало, царство науке се одржало, пребродило све мукe и невоље средњег века да би после тога освојило Земљин шар и раширило своје духовне границе у недоглед васионе. Оно је данас толико огромно да га смртни човек не би могао прокрстари од једног краја до другог, сагледати све његове пределе, успети се на све његове узвишице и врхове.

То је царство састављено, као некадање Свето Римско Царство Немачког Народа, из безброја мањих држава и државица, краљевина, кнежевина, војводина и грофовија. Тешко би било набројати их све редом, још теже разграничити их. Ако се не улази у појединости, могу се покрајине царства наука, т.ј. науке, поделити у природне и духовне. Та раздеола долази до изражаја у уређењу филозофских факултета већине универзитета, који се деле у два одељка: у математичко-природњачки и филозофско-филолошко-историјски одељак. Природне науке могу се поделити у анорганске и органске, т.ј. у оне које се баве мртвом и оне које се баве живом природом; код духовних наука, таква подела у двоје није могућа.

Француски филозоф Огист Конт предузео је да науке разврста по њиховом значају и ступњу у неку врсту научне хијерархије. Највиши степен у њој доделио је математичким наукама у које рачуна Математику, Геометрију и Рационалну Механику. Те су науке ослонац и темељ оних наука које је Конт разврстао у другу групу његовог распореда, у групу наука о мртвим телима: Астрономија, Физика и Хемија.

Ја бих, на овом месту Контове схеме, учинио једну малу измену, па Рационалну Механику и с њом уско повезану Небеску Механику разврстао у другу групу наука. На тај начин, обухватила би та група све оне природне науке које свој високи степен захваљују примени Математике, чијом оштром логиком и егзактним језиком се оне служе, па се зато називају и егзактним природним наукама. И Кант је, доживљујући развитак тих наука, рекао да у свакој засебној природној науци наилазимо само на онолико праве науке у колико је у њима Математика заступљена. Из тога следи још и ово. Не могу се све науке о анорганској природи називати егзактним наукама, неке од њих су још у стадиуму дескриптивних наука.

У трећу групу свог разврставања ставља Кант науке органског света; дели их у Физиологију и Социјалну Физику или Социологију, тако да та група захвата и у област духовних наука од којих преостале он не узима у обзир. Због тога је Контова схема непотпуна па је ваља поправити и попунити.

Ја сам, имајући ово у виду, предузео да расподелим појединачне науке поново и да на темељу тога распореда нацртам географску мапу царства наука у њеним главним потезима.

Та мапа изгледа овако.

Замислите, на хартији нацртано, седам концентричних кругова, најужи од њих ограничава једну кружну површину, а око ове се обавијају шест прстенастих површина. Тим површинама могуће је претставити седам главних области наука и у те области распоредити све појединачне науке тако да буду поређане генетски, по својој старости, узрасту и сродности.

Од свих позитивних наука, Математика је најстарија и најразвијенија. Било је, до-

душе, о томе и других мишљења. Неки од астронома су, на пример, заступали мишљење да је Астрономија старија од свих осталих наука, јер је посматрање неба и његових појава старо као људски род. То није нетачно, али посматрање неба није, само по себи, још наука. Оно постаје науком тек онда када се његови резултати могу прибележити, систематски прикупити и предати потомству, а то је немогуће без математских појмова, знакова и других математских сретстава. Математичка знања морају, дакле, претходити астрономским, због чега је Математика старија од Астрономије. Она је била, као што то показује историја наука, колевка других наука па је зато, заједно са њеном сестром близакнињом, Геометријом, стављам у средњи круг моје мапе царства наука.

Из Математике су се развиле остале егзактне науке, најпре Астрономија, затим Рационална Механика, па Физика, па Хемија. Њих стављам у прву од прстенастих површина које обавијају средњу кружну површину, заузету Математиком. Те две области, кружна и прстенаста, сачињавају, да се вратим на моја упоређења са Светим Римским Царством Немачког Народа, неку врсту царинске заједнице, какве су постојале у том царству. Једна јасно назначена и строго чувана царинска граница обележава ту област: само је оном дозвољено да прекорачи ту границу и да се у тој области стално настани који зна Математику, јер је она службени језик те области. Без темељног знања Математике не могу се разумети науке заступљене у њој. Ко не влада језиком Математике, тај може по тој области путовати само као отмен странац.

Овој царинској заједници присајединила се од неколико деценија на овамо једна сродна научна област, област примењених егзактних наука, широка област техничких наука, претстављена у мојој мапи наредном прстенастом површином. Многи од научника су се дуго предомишљали да ли се техничким наукама може признати једна таква област у царству наука, позивајући се на то да је техника само практична примена осталих наука.

Тек када су у крилу Технике однеговане и подигнуте до високог узраста многе специјалне науке: Статика, Наука о Еластичитету, Хидродинамика, Аеродинамика, Термодинамика и Наука о Електрицитету, и тек када је Техника помоћу тих од ње однегованих наука преобразила лице наше Земље и цео наш начин живота, примљена је у коло наука у којем су дотле неколико слабачких наука цупкале вековима на једној нози. Немачка је у неговању и признавању техничких наука предњачила свим осталим државама, дала, прва, својим техничким школама право додељивања

докторских титула и примила заступнике техничких наука као праве чланове у своје Академије Наука.

Наредна прстенаста површина моје мапе, она која обавија све досадање, претставља област дескриптивних анорганских наука; најважније од њих су: Метеорологија, Геофизика, Геологија, Минералогика и Физичка Географија. Неке од тих наука, заступљене млађим, математским образованим генерацијама, на најбољем су путу да се уздигну до степена егзактних природних наука. И ја сам, мојом »Математичком Климатологијом«, мојом »Теоријом померања полова« и мојом »Астрономском Теоријом варијације климата« порадио у том правцу, а у области Метеорологије, Геофизике и Геологије.

Све до сада побројане науке заузеле су у мојој мапи велику област анорганских наука којима је предмет испитивања мртва природа. Оне су тим предметом јасно означене и оштро ограничене; с оне стране границе њихове области распрострање се област оних природних наука које се баве живом природом, област биолошких наука. Она је у мојој мапи претстављена наредном прстенастом површином. У ту област улазе: Физиологија, Зоологија, Ботаника, Упоредна Анатомија и Палеонтологија.

Прекорачивши границу мртве природе па крочивши у област живе, очекивали бисмо пред собом нов један свет, јер та граница дели живот од смрти. Тако и јесте, али је значајна чињеница да су биолошке науке тек тада постале правим наукама кад су почеле да се служе сретствима испитивања анорганских наука; оне су се развиле посретством микроскопа, физикалних апарата, Физике и Хемије. То исто важи и за примењене биолошке науке које сам у мојој мапи сместио у наредну прстенасту површину, а у које улазе: Медицина, Ветерина и Пољопривредна Биологија. Између те прстенасте области и оних које је она обухватила постоји сличан однос као између примењених и рационалних природних наука.

Крајња, спољна, прстенаста површина моје мапе претставља широку област духовних наука, дакле филозофских, историјских, правних и филолошких наука. Неке од тих духовних наука веома су старе. Оне су вековима животариле по тамним ћелијама, одвојене од природних наука. Тек кад су природне науке дошле до са знања да је и човек само један изданак великог стабла живота и да за њега, па и његов разум, важе вечни закони природе, морале су и те духовне науке да отворе прозорчиће својих ћелија и да пуште кроз њих свежи ваздух природе.

Др. Милутин Миланковић
(Предавање одржано на Београдском радиу).

КОЛУТ КРАЉА ВУКАШИНА У МУЗЕЈУ КНЕЗА ПАВЛА

Наше Жене
XIII Века

АД посмртним остацима своје мајке, син је горко заридео: „О добра хранитељко моја! О крепка и неборима тврђаво отачаству своје!“

Син Милутин није могао лепше да изрази своју љубав према мајци Јелени, краљ Милутин није могао лепше да ода признање државотворности краљице Јелене.

XIII век је наш велики век.

У XIII веку учвршћена је држава (проглас краљевства), у XIII веку учвршћена је вера (самосталност цркве), у XIII веку учвршћена је уметност српска (књижевност, сликарство, неимарство). Јелена је била и владарка, Јелена је била и калуђерица, Јелена је била и уметница.

Владарка уз владарца, од 1278, по паду Уроша I, самостална владарка с управним подручјем у Зети; Јелена свој престо није двојила од радионице, од учioniце, од државних послова народне послове, и примив на своје женско раме мушко бреме, мушки је говорила: „Сваки који пада у очајање бива роб сотони“.

Калуђерица, иако „на висинама сведушно утврђујући свој ум“, иако, „обукав се у хаљину изаткану са висина, коју ћу тихост и незлобивост срца твога назвати“ (Данило) — Јелена свој олтар није удвојила од животног смисла, од реалног такта:

„Нека не буде да се ви насито јелом храните или опијате, а ништи и малоумни да гладују, да место смрти од љуте глади окончају“.

Уметница, пишући одлично, водећи свој дневник, градећи Градац с најбољим мајсторима, пишући и преписујући књиге на свом дому, дописујући се с умним људима свога доба, Јелена ни олтар, ни престо није одвајала од духовног напона од душевног напора, од превазилажења себе:

„Све мисли младосног разума згазив богоугодном мудрошћу, отвори своја богахвална уста.“

Данило, на свега двадесетак страница, дао је тако сјајан портрет краљице Јелене да се просто не разабера, да ли је архиепископ надмашо краљицу или је владарка превазишла слугу божијег, али је сигурно да варке нема бар у овоме:

Ако је истина, као што у XX веку кажу, да стваралачки геније жене не иде од познатог ка непознатом, већ мудрошћу исконскога нагона познато замењује само познатим, разликујући се на тај начин од стваралачког генија мушкарца, онда је истина и то да је у XI веку постојала једна краљица Јелена, чија државотворна, религијска уметничка иницијатива, по крепости, по целисходности, ничему не уступа снази мушке иницијативе; онда је истина и то да је у XIII веку краљица Јелена, превазилазећи животна уживања пуним космичким напором, неоспорно, иако жена, тежила непознатом, говорећи:

„Помисли, душо, шта ће те ерести после изласка твог од тела“. (Данило: Живот краљице Јелене).

XI век је наш велики век. Остваривши љубав према дому, љубав према породи, љубав према роду, наше жене тринаестог века, истина нису биле апстрактне, премудре Минерве и Сибиле, али су „у весељу срца красовале“ (Данило) и бар срцем тежиле даље од првих сазвезђа.

И ту почиње прекањени српски матријархат.

В. Стојановић

ИЗ МИРОСЛАВЉЕВОГ ЈЕВАНЂЕЉА

Безбожно је смејати се једном средњовековном интелекту који сваку важнију појаву тумачи чудом и неприродним. Помислимо да ће можда хиљадито покољење после нас са потсмехом читати о нашој материји и сили.

Живот није што и трговина где се уложи све с изгледом на десетоструку добит; у животу, по једном кобном правилу, кад се све уложи, све се изгуби. Јаки то и чине, и ту им лежи величина. Слаби, пре но што уђу у игру, резервишу један део самих себе. Потка средњег живота је полужртва.

Ако има свемоћи место јој је у области духа, а не материје; у природи нема чуда, али га у имажинацији има. И сама свемоћ Бога пада пред светом, његовом творвином. Творац је роб свога дела.

МОМЧИЛО НАСТАСИЈЕВИЋ

У СРПСКОМ народу постоји пуно занимљивих анегдота о Насрадин-хоџи. За њега знају и деца. Наср-ед-Дин је право име те личности

толико популарне код широких народних маса на целом Истоку. »Насрадин« и »Насредин« је једно исто лице. Он је доиста био хоџа, али је био и велики филозоф и математичар. О њему ми је често говорио, за време мога боравка у Паризу, мој стари и добри пријатељ, Суад-беј, тадашњи турски амбасадор у Француској.

Насрадин, као и Сократ, није оставио ништа написано. Сва његова морална филозофија била је у Усменим поукама које су се сачувале у народном предању. За сузбијање ситних људских мана он је сматрао да је духовитост довољно оруђе, али да је мудрост неопходна за спасавање људске душе од метафизичких заблуда као најопаснијих умних порока. Насрадин је остајао равнодушан и правдо досетке кадгод су се људи свађали и отимали око његовог »јоргана«, али не и кад су окретали леђа Богу и пљували на оно што је још једино вредно у њима — на своју душу.

»Бога нико није видео, нити ће га икад видети, осим јединородног сина који је показао да је дух живот, и да се за човека прави живот састоји сав у томе да тражи и да спасава у својој души оно што пропада«. После тих Христових речи у којима је филозофска срж јеванђељске науке, сваки ће разумети зашто сам изабрао баш Насрадин-хоџу за главног јунака ове божићне приче.

»«

На неколико недеља пре мога раштанка са Паризом, има већ шест година од тога времена, мој пријатељ Суад позове ме код себе на вечеру у најужем породичном кругу. За столом се говорило, с брда с дела, слободно и без усилности о свачему. Разговор је постао још живљи после неколико мојих прича о Насрадину, којих сам се још сећао. Све је занимало оригинално и јасно народно излагање Насрадинове оштроумности у анегдотама и досеткама. Исти стил, иста обрада и скоро исти предмети, као и у народним пословицама. Свама се допала довитљивост Насрадин-хоџе у оној анегдоти о његовом заједљивом одговору неком наметљивцу који је, позивајући се на пријатељство, тражио од њега новца на зајам са што дужим роком:

— Пара немам, али, пошто смо пријатељи, дајем ти рок колики год хоћеш.

После кратког размислања о људима који позајмљују а никад не враћају, Суад-беј рече да хумор делује као морална шибна на сваког који безобзирно искоришћује пријатељску услужност. Развијајући своју мисао, он настави:

Наср-ед-Дин

БОЖИЋНА ПРИЧА

— Хумор, досетљивост, духовита шала, нису мудрацу циљ. Насрадин је доиста био духовит човек, али је био и још нешто више. Био је mudar човек. То се не може рећи за Волтера који је био само духовит, можда најдуховитији човек у Европи осамнаестог века. Насрадин је живео у средњем веку, и ја ћу вам испричати једну причу која ће вам потврдити да је он био mudar не само за своје време, него за сва времена. Мудрост је увек иста, зато је и вечна. Она није везана ни за време ни за простор, него само за дух...

Кад је домаћин завршио своју причу — коју ћу ја на крају препричати како будем умео — узвикнуо сам с усхићењем да се ретко може чути штогод занимљивије и поучније.

— Да, драги мој пријатељу, продужи домаћин, велика је разлика између наше источњачке мудрости и европске западњачке генијалности. Ова последња не води увек добру. Поменуо сам Волтера, могу поменути и Русоа, као и све француске и енглеске филозофе из осамнаестог века, као и француску револуцију, а да не говорим о модерним струјама које су толиких година плавиле политику, филозофију, науку, роман и књижевност уопште. Материјализам, комунизам, слободна љубав, анархија у појмовима и осећајима, непоштовање традиција и хијерархије у друштву, безбожност, — ето, то су већ сазрели плодови које ми сад беремо...

Све се на Западу оснивало на својој рационалности. Увек се мислило да се само разумом долази до истине, и да осим разума ништа друго није човеку потребно да до ње дође. Међутим, код нас на Истоку, највећа духовна моћ човекова је у мудрости, а не у духовитости, умној блиставости и логичној убедљивости. Мудрост је све то, али и нешто више од тога. Она не почива само на уму или разуму. У њен састав улазе два поједнако потребна и значајна чиниоца: умни и морални, логички и етички. Другим речима, до праве и потпуне мудрости не долази се само умом него и срцем; човеков живот треба да је обасјан светлошћу из оба извора. Бити mudar значи нешто више него бити pametan, а много више него бити духовит. Човек се не рађа mudar, он то постаје. Живот мудраца је потпун живот, јер мудрац је разуман, добар, скроман и смирен. А за срећу у животу ништа више није ни потребно...

Док је мој пријатељ говорио о тој основној разлици између праве мудрости и свих других облика људске памети, мени је постало све јасније да у дну таквог

схватања лежи нека велика истинна. Желео сам да је сазнам. Сви људи нису мудри; многи су само pametni и духовити, и остају такви целог живота. И Насрадин се, као и многи други, родио разуман и бистар, па је тек временом постао mudar, док су други до смрти остали онакви какви су се родили. Како се, дакле, долази до праве мудрости?

— Имате право, одговори мој пријатељ. Ин елигентни људи нису сви и мудри људи. Насрадин, пре него што је постао mudar био је само духовит. Он је много читао и размисљао о највећој загонетци земалској, о смислу живота, а још више је и сам преживљавао и самим живљењем продубљивао ту вечну тајну. Живот је као лампа са два фитиља од којих већином само један гори, догод се и други случајном варницом не запали — ако се уопште и запали. Седиште душе није само у мозгу, него и у срцу. Насрадин је наследио ту велику истину од Платона...

Мој пријатељ је опширно сликао умну средину у којој се родило и развијало Насрадин. Ја ћу за сад истаћи само онај занимљиви и поучни закључак.

— Платон је био духовни отац Насрадинов. Кад светла варница љубави или топла искрица добра запали и етички фитиљ у буктињи нашег живота, онда се појављује онај најсветлији духовни пламен који филозофи називају идеализмом и који је битни услов мудрости. Тако је било и са Насрадином после његовог првог сусрета са платонизмом. Нема праве филозофије ни праве науке без идеализма. Дубока вера у превалт духа над материјом, душе над телом, ту је почетак мудрости... Ја још нисам срео научника коме би филозофски материјализам корисно послужило као полазна тачка за изналажење истине; сваки инстинктивно осећа да се на томе путу и са таквом методом не би далеко отишло. Материја је, у ствари, онаква каква изгледа нашим чулима да је.

Она вероватно и није ништа више од тога. Живот је, међутим, потпуна загонетка. Он не постаје, он се преноси. Ми са дизимо природи и оним безбројним комбинацијама којима она решава тај проблем преношења живота. У исто време ми дубоко осећамо да се то изводи по неком утврђеном плану, према неком унапред одређеном циљу. Жива бића нам не изгледају као дела случајности, него пре као покушаји неке тајанствене силе да ствара нешто све савршеније и савршеније. Стремљење ка неком одређеном циљу, скривени смисао живота, те јест његова крајња намена у општем поретку све-

та, постојање општег плана финалности, изгледају нам све очигледнији...

Вечера се већ приближавала крају. У том тренутку послужитељ донесе дињу коју домаћица поче сећи. Показујући ножем на природне бразде урезане на кори диње, она у шали рече да су оне најбољи доказ да се у природи све ствара по неком плану и да свака ситница има неки смисао.

— Ето, видите те су бразде зато да би се диња могла резати на подједнаке кришке и лакше поделити у породици.

Домаћин се насмеја и додаде да га те речи његове жене потсећају на писца једног старог француског романа и његова размислања о дињи.

»«

У време чувеног калифе Харуна-ал-Рашида, Багдад је био један од главних културних центара арапског и муслиманског света уопште. Тадашња исламска цивилизација претстављала је мешавину двеју цивилизација, источњачке (индиске) и јелинске. Многа класична дела из књижевности, науке и филозофије, била су преведена са санскритског и грчког на арапски језик. После пожара александриске библиотеке, многи стари рукописи били би за човечанство потпуно изгубљени, да није било тих ранијих превода. Араби су сјајно испунили своју историску мисију кад су сачували и потомству предали јелинску цивилизацију тако рећи неокрњену, а у понеким областима и проширену, као на пример у математици.

Научници и мислиоци Ислама имали су на свом расположењу драгоцен и богат материјал за своје умно и морално усавршавање. Насрадин је најрадије читао Платона и Епиктета. Он је прерадио Платонову учење о идејама, сводећи га, нарочито у јавним дискусијама, на ову сажету садржину:

— Суштина ствари је у моделима по којима су ствари постављене, то јест у њиховим идејама. Као модели, идеје су нематеријалне и вечне, док су претставе из чулнога света само њихове материјалне копије. Све идеје заједно чине једну целину, у којој је идеја добра највиша. Наше сазнање је само сећање на те присконске образце које је творац имао пред очима стварајући свет, а које је наша душа видела пре свога спајања са телом.

Ако у Платоновом метафизичком невидљиви свет идеја заменимо реалношћу духа, онг општег духа који је праизвор живота, онда и најглавнији део наше душе не би се огледао у разуму него у моралу, јер и код Платона појам добра је највиши појам. И онда духовни механизам сазнања не састоји се само у психолошком моменту сећања на идеје које је наша душа некад видела, него и још више у етичком моменту стремљења воље ка остварењу идеје добра, која и код Платона претставља врхунац духовног живота. Према томе, битна одлика правога сазнања је рационално-етичког карактера, а у састав таквог сазнања улазе у исто време и мисао и врлина, и логика и етика. Оно обухвата не само свест него и савест; оно је, једном речју, мудрост.

— Па шта је мудрост као ствар по себи? упитао је неко Насрадина, хотећи да га збуни.

— Мудрост је суштина божјег разума, одговорио је Насрадин, а између божанске и људске мудрости разлика је само у обиму.

Највећи противник Насрадинов био је неки Кајам, пореклом Персијанац, који није веровао ни у шта сем у невидљиву моћ вина. Био је веома језичан. У часовима пијаног надахнућа богатио је персиску поезију лаким и течним стиховима, славећи винову лозу као праизвор свемирне енергије. Насрадин га се обично клонио, али се брижљиво обавештавао о његовој разорној делатности међу багдадском омладином за ко-

ју су пријављивале његове идеје о атомизму и атеизму.

Протагора и Демокрит од грчких филозофа и латински песник Лукреције били су главни извори Кајамовог филозофског материјализма. Од првога је наследио страст за софизме, сматрајући да о свакој ствари могу постојати два супротна мишљења и оба истинита, на што му је Насрадин додавао да постоји и треће мишљење, а то је Кајамово, и да оно мора бити неистинито. Од Протагоре је позајмио и ону познату изреку — »човек је мерило свих ствари«, хотећи њоме да потврди релативност људскога сазнања и чулно порекло филозофског материјализма.

Од Демокрита је научио да је материја вечна, да се из случајних сусрета и судара материјалних делића у природи рађа све што постоји, да се све непрекидно понавља, без икаквог одређеног циља и без икаквог вишег плана. У тој Демокритовој доктрини о атомизму, као и у свима доцнијим облицима филозофског материјализма, који су из ње поникли, суштина се налази у одрицању сваке финалности у природи, сваког вишег принципа у управљању света. Кајам је ту негативну мисао пресадио и у област социјалних збивања, претварајући природни атомизам у друштвени индивидуализам који у себичности појединаца види и основни закон и крајњи циљ живота.

То јеретичко учење узимало је све више маха у Багдаду. Друштвена узнемиреност постајала је све већа. Насрадин се у свакој прилици борио против лажног багдадског апостола, рушећи својом мудрошћу његову кужну дијалектику. Није истина, говорио је он, да је човек мерило свих ствари; није истина да сваки човек одређује према себи и својом личношћу егзистенцију све што га окружује; није истина да је људско друштво само прост збир појединаца органски потпуно одвојених, налик на слободне и расуте атоме у природи; лаж је да изнад људи у друштву, као ни изнад атома у природи, нема никакве више воље, икаквог Брга; лаж је да су право, морал, породица, народ, без икакве реалне етичке подлоге. Атомизам и материјализам не знају за духовне вредности и воде рачуна само о материјалној садржини ствари. Мудар човек је мерило свих ствари.

Протагора је заборавио само ту једну реч — придев »мудар« који обележава моменат оплођавања материјалног елемента етичким. Материја је потчињена духу. Платонов идеализам схвата живот као духовну вредност. Идеја о добру даје смисао животу. Свако живо биће — јединка, породица, народ, држава — чим пође путем мудрости, одређује се моралним стремљењима и тежи ка ономе што је етички највише.

Материја се одупире духу, као лаж истини, као зло добру. Ми само бележимо ту несумњиву чињеницу коју је лако запазити у животу појединаца као и народа. Она се провлачи као црвена нит кроз сву повесницу човечанства. У том свом отпору, материја може да постигне и неке делимичне успехе у простору и времену. Али она никад не долази до стварне и коначне победе. Напротив, може се само рећи за оне историјске периоде, у којима материјализам претставља филозофску и научну истину, да су то периоди опадања и дегенерације. Тако је било у старој Атини, тако у античком Риму, тако у Француској прошлога века, а нарочито у Русији овога века.

Сви знаци који прате распадне материје, у борби око превласти између ње и духа, појављују се неминуовно и у друштвеном животу. Пошто је прво развратио ум код људи, материјализам развраћа после и њихова чула и њихове осећања. Пошто је отровао душу јединке, он је већ уздрмао породицу и начео друштвену заједницу. Симптоми друштвеног распадања су увек исти. Необуздана себичност јединке, социјална неправда и мржња, непоштовање закона, гађење свих моралних истина и етичких прописа, рушење свих духовних вре-

(Наставак на следећој страни)

ЉУБА ИВАНОВИЋ: СОКО-ГРАД

Витлејемска МОЛИТВА

Волшебни краљеви с Истока
Шествују орно и свечано
Незнаном далеком стазом
Коју им благо осветљује
Златна Витлејемска звезда,
Народ наилази одасвуд
Жељан да види, да сазна
Куда су то наумили
Крунама овенчани
Сјајни мудраци с Истока?
Шта им је мета и намера?
Али звездари беседе:

„У Витлејему граду
Незнаном јоште часока,
Али отсад за док
Дичном и славном над свима,
Роди се један моћнији,
Светлији од нас свију,
Роди се цар свих царева,
Дете са небеском круном
Њему смо пошли нас тројица
Да му се поклонимо
И да му принесемо,
Смерно као што приличи,
Пресјајне царске дарове:
Злато, тамјан и миро.
Пођите са нама и ви,
Божје светлости жељни
Старци, људи и жене,
Пођите и понесите
Уредне дарове и ви
Да бисте достојно пришли
Спасу на поклоњење.“

Њима одговара раја:
„Сви ћемо са вама поћи
У тај Витлејем блажени —
Али без дарова, авај,
Јер смо сироти и бедни,
Лишени свега што вреди.
Само к'o молиоци,
Ми ћемо празних руку,
Али пуних срцаца.
Понизно прићи Господу
Да би нам сво наше жеље,
Суморне божјине жеље,
Саслуша'o и услишио.“

ТОДОР МАНОЈЛОВИЋ

Н. БЕШЕВИЋ: ЧЕСНИЦА

Ж. НАСТАСИЈЕВИЋ: ЦРТЕЖ ЗА ФРЕСКУ

МИСИЈА НАЦИОНАЛНЕ ЕЛИТЕ

МАНАС, у овим изванредним часовима у колико ко заузима важније место у нашем јавном, културном и духовном животу у толико је његова одговорност већа. У толико је његова дужност већа да јасно и одлучно, без икакве двосмислености заузме одређен став и да свима својим снагама сарађује на делу чувања народног живота и изграђивања нове српске отаџбине у једном правичнијем и поштенијем поретку.

Бутане, апстиненција, равнодушност према стању у земљи, куквичко бежање од одговорности, разне рачунице са прогнозама јесу у овим часовима, када се ради о опстанку рођеног народа, о побољшању његовог положаја и о обезбеђењу његове будућности, неопростив грех. Овакво држање морално одговорних чинилаца за судбину српског народа може имати кобних последица по његов опстанак и по његову будућност.

Наш спас може доћи од нас са-

мних, ако сви заједно, сваки према својим способностима и према својем положају учинимо херојски напор духа и воље да се народ спасе нових недаћа и да из рушевина почнемо зидати нов дом. Наш народ има велико поштовање за људе од књиге, он им верује и цени све оне, који држе перо и зато је њихова дужност била јуче да га воде правим путем народних интереса, да би се сачувао у данашњој светској бури.

Зато је данас њихова још већа дужност да уштеде своје народу нове недаће учећи га миру и раду, раду и братској слози. После великог искушења, које смо доживели, школовани људи, научници, писци књижевници, уметници треба да буду у истини савест свога народа и да први јавно и отворено испитају своју прошлост и укажу на своје и наше заједничке грешке и грехове, наше опште мане и заблуде. Они треба да свога постоља да позову цео народ, све слојеве нашег друштва да одлучно и без колебања пођу новим путевима националног препорода и стварања Нове Србије на темељима рада и по-

штења у духу социјалне правде. Пре рата код нас и у свету расправљало се теориски да ли научници, писци, књижевници и уметници треба или могу да учествују у јавном и политичком животу нације. Са пуно скрупула испитивало се да ли смеју да се ангажују на овој или оној страни, а да при томе не изневера своју функцију и своју улогу, да не газећи по блату форума са висине посматрају догађаје, посвећујући се само својој стварању. Сада сам догађаји, који су довели у велика искушења народе Европе дали су одговор на ово питање откривајући колико су биле велике одговорности националних елита због њиховог повлачења из јавног живота или због њихове службе идеологијама, које су порицале националну стварност.

Трагични догађаји порушили су све «куле од слонове кости», у којима су духовњаци хтели у охолости и самојој усамљености, у искључивом дружењу само са лепотом и са духом да стварају своја дела, независно од тежких жеља и патњи свога народа. Они су поломили «стаклене баште», у којима су у вештачкој атмосфери

гајили књижевност и уметност и нова стварност са својим неумитним захтевима показала је да мисао и дух морају имати свога корена, да се књижевност и уметност морају развијати из рођене груде, натопљене знојем и крвљу самога народа у непрекидности свога трајања, јуче и данас.

Равнодушност интелектуалца за судбину своје нације или њено негирање од стране других показало се као највећа заблуда, која је донела толико зла властитом народу. Сада је јасно свима да машта и апстрактна спекулација не могу опстати отсечени од живота, да нема културног и духовног живота без националне суштствености.

Код нас, где и у редовним приликама интелектуална елита, научници, књижевници и писци због наше културне заосталости имају још значајнију мисију према националној заједници, сада у овим судбоносним околностима њихове дужности неизмерно су веће. Њихова одговорност за опстанак и будућност српског народа строжавита је. Треба окајати грехове прошлости и свима силама ума и духа, стављајући све своје способности и могућности талента у службу народа, сачувати га, спасти га од несреће, избавити га из материјалне беде и извести га из мрака незнања.

Сто педесет година прошло је како српски сељачки народ, обновитељ и бранилац српске државе «гледа кроз плот» како је рекао недавно генерал Недић, како једна мањина ужива у благостању и у култури. Али зато у новом добу које настаје то не сме више тако бити. Ново српско друштво на сељачким задружно-социјалним основима биће свето и простран дом за цео српски народ, а дужност српске националне елите јесте да свима својим снагама допринесе остварењу овога вековног идеала свога народа, које ће га оспособити да постане културно велики и заслужан члан нове европске заједнице.

Тако ће они окајати донекле свој стари грех према својој нацији и удружени са најбољим представницима нових генерација пожртвовано радити на новој културној величини Србије у новом европском поретку. Све је друго изговор и камуфлирање старог намера и зато морамо не губити више време, не чекајући свршетак рата, да извршимо моралну и духовну мобилизацију народа, окупљајући све конструктивне националне снаге, које ће својим примером предњачити показујући како се воли народ и како се служи.

(Наставак са 14-те стране)

дности, а као врхунац — непризнавање икаквог вишег бића над људима — потпуно безбоштво. С атеизмом, као круном у царству сваког материјализма, постизава се потпуна пустош људске душе.

Понеки од тих знакова већ су се почели показивати у Багдаду још за живота Харун-ал-Рашида, под којим је све цветало, наука и филозофија, уметност и занати, трговина и раскош. Опадане вере и морала код омладине, изазвано више буђењем тела него лутањем душе, задавало је бригае. Сви озбиљнији људи били су уз Насрадина. Кајам је тек почео да задобија присталице код омладине која му је прилазила више из радозналости. Дрзак као и сваки демагог, он је смишљао како би најлакше могао понизити Насрадина и тако се прославити. Једнога дана разгласио је по целом граду да баца рукавицу своје противнику и позива га на јавни филозофски меџдан, претварајући му унапред да ће пред најотменијим светом у највећој багдадској дворани доказати да нема Бога. На те претње Насрадин није ништа одговорио.

У одређени дан и час, дворана је била препуна. Кајам и његове присталице обавестили су публику да ће јавна препирка отпочети одмах чим Насрадин дође — ако се уопште усуди да дође. Време је пролазило, Насрадин се није појављивао. Кајам је већ славио победу, а његове присталице су стварале код присутнога света све веће нерасположење против Насрадина. Напо-

елетку Кајам устаде и рече да је време већ прошло и да се треба разилазити. У дворани се зачуше узвици:

— Доле Насрадин!.. Доле куквица!..

То су, очевидно викали Кајамови људи. Настаде граја. Изненада у дворани улете Насрадин, сав зедуван. Попе се брзо на говорницу и поче молити народ да се не разилази.

— Правозверна браћо моја! Опростите ми... није кривица до мене што сте тако дуго чекали. Ви сви знате да Еуфрат протиче кроз Багдад, али нико од вас не зна да ја станујем с оне стране реке. И, замислите, кад сам хтео прећи на ову страну, није било никога да ме превезе. Гледао сам низ воду, гледао уз воду, али ни од куда ниједног чамца, ниједне скеле, да се помоли. Стадох се свесрдно молити Алаху: Боже, ти си у питању, помози ми данас да победим оне који у тебе не верују... Наједаред спазих у даљини како неки црн предмет плочи средином реке. Обрадовах се, мислећи да је то чамца. Међутим, убрзо се пред мојим очима указа обичан балван. Падох у очајање. Али кад је балван допловио до висине оног места на обали где сам ја стојао, он застаде и — гле чуда — окрете се к мени и пристаде уз саму обалу. За њим су стизали, један по један, и други балвани. Сви су се они заустављали према мени и, ређајући се попречице један иза другог, склопише сами собом узам дрвени мост између

једне и друге обале. И ја тако пређох...

Међу слушаоцима настаде комешање... Насрадин нас држи за будале, гунђала је публика.

— Ето, ја вам испричах све, а ко је луд нека ми верује — добацивао је Насрадин с лукавим осмехом.

— Докле ће овај стари шерет да нас обмањује! узвикну неко гласно.

Кајамови помагачи почеше сви у глас викали:

— Доле, доле... варалицо, лажове!..

Не збуњујући се, Насрадин настави говор, довикујући букачима:

— Грдите, вређајте, али слушајте... Ја нисам дошао да вас обмањујем него да вас убеђујем да има Бога. Глас божји је јачи од вашег, а он ће вас надвикасти. Дакле, чујте...

Али врева је била толика, да се глас Насрадинов није могао више чути. Кајам је пажљиво моштио нерасположење публике. Помислио је да већ може задати последњи ударац своје противнику. Сви ућуташе кад он даде знак и поче говорити:

— Чули сте бајку о дрвеном мосту. Ја се питам зашто је она била потребна Насрадину? Зар је ико од нас могао и помислити да се један мост може сам од себе саградити, без немара и без плана. Насрадин се преварио у рачуну, ако је мислио да ћемо ми поверовати у чудо и примити неко натприродно решење као доказ о Богу. Нека нам он доказом узам дрвени мост између

постоји на земљи, ми ћемо онда веровати да и Бог постоји на небу. Али он је сам признао да се његов измишљени мост може сагледати само у огледалу његове маште, али не и у огледалу Еуфрата. Зар није тако, Насрадине?

— Тако је, Кајаме. Само немој мислити да ћеш ти, ма где се будеш огледао, одмах сагледати и лик божји. У огледалу човек види само човека, а у реци магарца види само магарца...

У публици настаде смех. Кајам се поче врпољити на своје седишту.

— Свако је огледало материја, настави Насрадин. Зато у њему и видите само своје тело, а не и своју душу. Бог се не огледа у материји, него у духу. Зато и у огледалу сваки може видети само свој лик, а не и лик божји... Ти, Кајаме, кажеш да се ни најобичнији мост не може саградити без стручнога мајстора. Очеvidно, тако је. А како онда можеш мислити да је све ово што је пред нама, а нарочито над нама, постало само од себе, без икаквог мајстора, без икаквог унапред смишљеног плана и одређеног циља? Како ћеш сад ти, који неверујеш у Бога, да нам објасниш то највеће чудо које траје од постанка света...

Насрадин је очима потражио свога противника, али њега није било. Кајам се крадимиче извукао и на време је побегао. Народ је одушевљено клицао Насрадину.

Др. М. Спалајковић

М. М. Милошевић

БОЖА КНЕЖЕВИЋ и Ђовани Батиста Вико

Божа Кнежевић је у изградњи своје филозофије стојао под утицајем знаменитих филозофа свога времена. Могло би се помислити да су највише утицали на њ Т. Бакал и Т. Карлаја, чија је главна дела из филозофије историје он лично превео. И несумњиво се могу овде онде утврдити трагови њихових утицаја у појединости.

Али кад узмемо у обзир главна становишта са којих ови филозофи хоће да протумаче историјски живот човечанства, онда морамо признаати да је Б. Кнежевић њихов одсудни противник. Насупрот Баковом интелектуализму, по коме је сваки напредак у историји у словљен стицањем новог сазнања научних истина путем разума, Кнежевић учи *иррационалност и спонтаност* историјског живота, тако да: ни религија ни уметност, ни наука ни су творевине свесне воље човека и његовога разума, коме су препуштене само ситне ствари из свакодневног живота нашег.

Исто тако се Кнежевић ограђује и од Карлајловог екстремног индивидуализма, по коме је историја човечанства искључиво „биографија великих људи“, па учи да је велики човек у органској, судбинској повезаности са душом свога народа, и да је као такав оруђе неке „више силе“, коју ми никада нећемо потпуно разумом схватити, а то је Бог. Према томе, што се тиче ова два филозофа, може бити речи само о негативном утицају њиховом на нашег филозофа; он је њих проучавао, да би се уверио у нетачност основних принципа њихових схватања историје. Међутим најјачи позитивни утицај на Б. Кнежевића извршио је несумњиво Ђ. Батиста Вико, који је живео од 1668—1744 године.

Подударност између филозофског схватања историје у Кнежевићевим *Принципима историје* и Виковог дела *Принципи једне нове науке* показује се у овим њиховим учењима:

1) у самоме схватању историје као науке, предмета њеног проучавања и циља тога научно-историскога проучавања; 2) у периодизирању историскога живота човечанства; 3) у учењу о пореклу културног живота и 4) у објашњењу постанка прве аристократске државе.

Што се тиче схватања научне историје Ђ. Б. Вико повлачи разлику између „филозофије“, како он назива историју која се бави о појединим догађајима и појединим личностима и своје *Нове науке*, као „идеалне вечне историје, која нам даје историје свих народа у времену“, тј. „идеалну историју вечних закона по којима се обављају дела свих народа у њиховоме постојању, напредовању, стању, опадању и нестајању“. То схватање научне историје јесте главна идеја око које се крећу сва Викова излагања у његовом поменутом делу.

Исто тако и Б. Кнежевић разликује „обичну историју“ од „научне“, или „филозофске“ или „рационалне“ историје, како све он назива своје схватање историскога живота. Та научна историја јесте и по њему „као историја ума људског идеална историја целог света“. У одно-

су на обичну историју ова научна или филозофска историја претставља виши ступањ историске науке, те стоји према њој као виша математика према нижој математици. „Историја је прво била, вели он, вештина описивати догађаје и из живота и догађаја извлачити моралне лекције, тек доцније она постаје наука о процесу и законима живота човечанства у свима просторима и временима“.

Као што се види предмет проучавања *Нове науке* као и Кнежевићеве „научне историје“ јесте дело човечанство, а њихов циљ јесу вечни закони који важе за историјски живот свих народа из којих се човечанство састоји. Б. Кнежевић сматра да је тај циљ постигао, што се види из ових његових речи:

„Ред којим су текли појави у историји и процеси историски изложени у овој књизи важе за све народе у свима просторима и временима“.

Да у историји човечанства владају закони које научна историја има да утврди, јасно је из ова два разлога: 1) што све у историји бива несвесно, т. ј. ненамерно, без „рефлексије“ како вели Вико, и 2) зато што је душа људска једнака свуда и као таква не мења се. Али за разлику од душе коју имају и животиње, постоји код човека дух који се мења и по коме се међусобом разликују како поједини културни народи тако и поједине велике историске личности.

Оба филозофа схватају велику личност, вођу једнога народа, народне масе као „оруже неке више, васионске силе“, „прочишћења“ или „судбине“, тако да је историја једнога народа оваплоћење његове судбине. У великој личности долази до јасне свести она идеја која се налази несвесно у душама свих појединаца на чијем челу она стоји. Велика личност доноси са собом на овај свет само своје природне способности, али на шта ће те њене способности бити примењене и како ће бити употребљене, то не зависи од ње, већ од времена у коме она живи и од потреба које се имају задовољити. Тако се са гледишта ова два филозофа имају измирити супротности из-

ЉУБА
ИВАНОВИЋ;
МАНАСТИР
МАНАСИЈА

међу екстремног колективистичког схватања историје и њенога индивидуалистичког схватања. Ако изгубимо из вида овај однос велике личности према тој трансцендентној вишој сили, онда се чини као да се Б. Кнежевић стално колеба између ова два схватања историје, заступајући час екстремни колективизам час екстремни индивидуализам.

Овако схваћену *Нову науку*, односно „научну историју“, оба филозофа сматрају за највиши облик људског сазнања хотећи њоме да замене филозофију као науку о првим принципима. Вико је изрично хтео да десторира Декарта и да круну највећег филозофа стави на своју главу. Слично томе и Б. Кнежевић тврди да је „историјски разум највиши разум људски, највећи критеријум сваке истине, пробни камен снаге и вредности свих ствари, највиша тачка за посматрање свега, природног и људског“. Историја као наука о законима времена јесте „највиша филозофија“ вели Кнежевић.

Друга тачка подударности између наша два филозофа јесте, као што рекосмо, периодизирање историскога живота човечанства. Као што је познато, за име Огиста Конта узевује се тако звани „закон три ступња“, кроз које човечанство пролази, а то су: теолошко доба, доба метафизике, и позитивно доба, доба позитивне науке. Да ли је Конт узео овај закон од Сент Симона, или од Тиргоа, и уколико су се ови филозофи инспирисали Виком, то је један још нерешени историски проблем. За нас је важно да Б. Кнежевић није усвојио овај закон у оној форми коју му је дао О. Кант, већ је његово пе-

риодизирање много сличније периодизирању Ђ. Б. Вика! По Вико постоје три стадијума кроз које је човек прошао: доба варварско, доба хероја и хумано доба будућности. По Кнежевићу такође постоје три ступња: природно доба, у којем је човек живео у природној породици, затим доба етничког живота „од оснивања прве, чисто људске заједнице, народа и државе до данас“ и треће је „доба будућности“ које ће бити засновано „на чисто унутрашњим хуманим принципима који ће помирити човека са историјом и природом“.

Исто тако се оба филозофа слажу у објашњењу постанка вишег духовног живота, учећи не само да је религија први облик духовног живота сваког народа већ да су из ње постале све остале форме културне свести свих народа. Тако по Вико први од три принципа *Нове науке* гласи: „Свет нација (народа) свуда је почео са религијом“, тако да без „религије не би ни држава могла постати“. Тако и Кнежевић учи да „све уметности и сва филозофија првобитно расту непосредно из корена религије“. Или у још лепшем облику наш филозоф изражава исту мисао овим речима: Религија је „прво кандило које је историски ум човека запалио у мраку живота, кандило које се никада гасило није у свима временима историје и на коме је ум човеков у сретнијим појединим моментима историје палио вишу светлост филозофије и науке“.

Напоследку се мора признати и сагласност оба наша филозофа у питању постанка прве државе. Први државни облик чиниле су по Ђ. Б. Вико

кристалишу друштва“. Воља ових „херојских индивидуа“ јесте први стуб друштвеног реда, пошто се изван њих још није учврстио никакав морални поредак; те „првобитне прометејске природе“ прве су образовале друштвене заједнице и подигле човека из „лаогичног океана животињског живота“. У томе смислу Кнежевић вели да су „прва друштва и прве владе у друштву постајале истицањем појединих моћних индивидуа, које су превагу и владу своје фамилије, свога племена, шириле над осталим племенима“.

Већ из ових сличности у схватањима наших филозофа излази несумњиво да је Б. Кнежевић стојао под непосредним утицајем Ђовани Батисте Вика. У прилог тога могле би се навести и друге методолошке и принципске сродности међу њима. Те њихове сагласности пале би нарочито јасно у очи, ако би се упоредила њихове психологије засебно, па затим њихова гносеолошка становишта и њихова метафизичка учења.

Може се претпоставити да је Кнежевић још као врло млад студирао ово Виково знаменито дело. Он је наиме још као студент превео Баково дело *Историју енглеске цивилизације*, а у томе делу налази се једна Бакова оцена Вика која је морала изазвати код младог преводиоца интересовање за овог филозофа. У тринаестој глави на стр. 129, у примедби 131 српскога превода свога дела вели Бакал:

„херојске републике“ које су имале аристократски облик у најстрожијем смислу. Ове аристократске државе постале су на тај начин, што су се око појединих „патрес фамилија“ скупљали „фамикули“, па су да би се избегла међусобна трвеза, склопили савез. У томе смислу Вико вели: „На породици се издиге држава аристократског облика“. Она творачка енергија из које је постала власт“. Слично томе учи и Б. Кнежевић да су „Моћне личности први центар око кога се

„Вико, чији је геније био можда огромнији од Монтекијева, једва се може сматрати за његовог супарника; јер ако у његовој *Новој науци* има веома дубоких погледа на ствару историју, они су пре варијанте истине него систематска испитивања ма ког периода“.

Др. Никола Поповић

Слепа девојка

Ја тишем боло тишаме девојци слаткој у ноћу,
Да јасно чинта ебу ноћ цртам јој црно цроче.
Ја слатку девојку болим, јер сам једино она
у мраку уме да види само мрак: црно цроче.

Тишам јој како треба да је еубише јака,
да нам је тогдина дошпа у знаку црвених цушира,
док еушам о моје окно како цречају кише
ко цушпави рој од белих ешаклених малих летира.

Тишам јој тишаме ебу ноћ како је много болим
јесенеке како крошко цурију тише кише,
да ми берује много, да слатка цушпа није,
јер тишам је најболу мрак нишпа се не види више.

О. Мазаревић

СРПСКИ НАРОД

ГЛАВНИ УРЕДНИК, одговоран за садржину листа: Вељко Јонић.

ВЛАСНИК: Мих. Стајковић из Београда.

РЕДАКЦИЈА И АДМИНИСТРАЦИЈА: Чика Љубина 1/IV. Телефон бр. 20-383.

ШТАМПАРИЈА „ЛУЧ“, Краљице Наталије 100.

Тромесечна претплата 23 дина.

»ОПЛАКИВАЊЕ МРТВОГ ХРИСТА«, ФРЕСКА ИЗ ЦРКВЕ У СЕЛУ ДОЊА КАМЕНИЦА

У СЕЛУ Доњој Каменици Од њене тунике виде се само рукави, извезени редовима од палмета паралелно поређаним који се тесно припијају уз прегиб шаке и завршују се на „шпиц“, који покрива горњи део шаке. Њена горња хаљина, спреда сасвим затворена, спушта се до земље и има, како изгледа, декоративне рукаве који слободно висе. Око њене врата види се огрлица нанизана бисером. Преко главе пребачен јој је вео ради придржавања косе, који је испод огрлице приклопљен, те му крајеви падају преко оба рамена. Поврх овога вела налаже капа, чији доњи део представља узана „стема“ нанизана бисером са препендулијама с обе стране лица, а горњи део, од штофа, шири је и украшен је бисером. Од капе се позади одваја вео, који пада по плећима. Ктиторица својом левом руком придржава цркву, а десном руком, савијеном у висини прсију, указује на њу.

У нашој литератури црква је први пут споменута 1867 године; ну пошто је погрешно био прочитан један натпис у цркви, за њу се писало, да ју је издао „деспот“ Михаило Абоговић 1456 године. У припрати цркве је доиста насликан „Михаил деспот“, „син Михаила цара“, а поред њега је насликана и његова супруга „Јелена (?) деспотица“, кћи деспота Петра. Ну овај деспот Михаила, који са Михаилом Абоговићем нема ништа заједничко, није ктитор цркве, већ је овде насликан као господар самосталне области Видинске, којој је припадало и село Доња Каменица. Пада јако у очи, да је у натпису, који обележава имена деспота и деспотице, нарочито избегнуто, да се назначи њихова етничка припадност, како би што јаче била истакнута независност и самосталност области на челу које су се налазили. Хисторичари ће имати да разреше загонетку о личности овога деспота, који је самостално управљао облашћу Видинском, пошто у науци није до сада још ништа познато о деспоту Минаилу, који би био син цара Михаила.

Ктитор ове цркве насликан је на два места у цркви. У горњем спрату припрате на западноме зиду, јужно од врата, насликан је ктитор са својом породицом. Лево стоји супруга ктиторова, десно ктитор и држе између себе цркву, своју задужбину. Поред ктиторице стоји девојчица њихова кћи, а поред ктитора стоји одрастао дечко, њихов син. Ктиторица је висока жена танка, струка, лица дугуласта са широко отвореним очима надвишеним густим збобама, правилна носа и малих уста.

Ктитор је висок, средовечан човек, са кратком брадом, раздвојеном у два шпицаста увојка и са упадљиво дугачком, на средини раздвојеном косом, која му пада по раменима, а боре на средини чела показује два изолована прамена. Он је обучен у хаљину без набора, која личи на тунуку и спушта се до земље. Она има рукаве, у пасу је притегнута кожном појасом и металним плочицама, а спреда је у целој дужини закопчана металним дугмадима. Крај од појаса, висећи пред левога бедра ктиторова.

Ктитор својом десном руком придржава цркву, а левом руком, савијеном у лакту, указује на њу. Девојчица поред ктиторице носи хаљину са необично широким рукавима и спреда затворену. Око врата има огрлицу од бисера, а преко главе јој је пребачен вео, који пада по плећима, а испод кога провирују препендулије. Она је обе руке повела у лакту у висини прсију и има исти гест њених родитеља према цркви. У висини њене главе на моделу цркве види се натпис „Влксва“ (= Влкосава) који, несумњиво, означава њено име. То је име чисто српско. Дечко, који стоји поред ктитора, има сасвим оштетено лице. Он

има дугачак врат, који покрива дуга коса његова на средини раздвојена, са два изолована прамена на средини чела. Он, као и отац му, носи дугачку хаљину узаних рукава, у пасу притегнута појасом, чији крај поред левога му бедра слободно висе. И он има исти гест руке, као и његова сестра. Сасвим горе је на средини између ктитора и његове супруге насликан сегменат неба, у коме се помаља биста Христа, који је исружио обе руке у страну, благосиљајући.

Ктитор је насликан и у првој цркви у јужноме краку крста (на западној страни овога крста). Поред њега десно стоји човек у свему истоветан њему, по свој прилици његов брат, а између њих обојице насликана је девојчица, кћи ктиторова, која је насликана у ктиторској слици у горњем спрату припрате. Ктитор држи у десној руци цркву, а гест његове леве руке значи, да цркву предаје Богородици, која је одмах до њега на јужноме зиду насликана. Његов брат има истоветне црте лица, исту браду раздвојену у два узана шпицаста прамена и исту дугу косу, толико дугачку да му као и код ктитора покрива оба рамена. Туника брата ктиторова није онако раскошно искићена као у ктитора већ је без икаквих украса и спреда, где је у целој дужини закопчана, показује поруб од крзна. Натпис, који је обележавао имена насликаних личности, више не постоји.

Живопис ове цркве је од огромнога значаја. Илустровани су легенда св. Петке, легенда св. Николе и историја Богородична, поред великих празника и циклуса Страдања Христовог. Веома су карактеристичне и представе св. ратника на коњима, а међу сликама светитеља нарочито пада у очи слика св. Борја Диасоритиса, која је до сада била позната само у трима примерцима (један од њих у Старом Нагоричину).

Култ светитеља овога назива везан је за један манастир на острву Аморгосу у Кикладскоме Архипелагу, те појава ове иконе у живопису наших крајева сведочи о великој популарности овога култа. Светитељ је насликан млад и голобрад са венцем бујне косе на глави. Обучен је у кратку тунуку, која се

спушта до више колена, у оклоп са металним појасом на прсима и у хламиду завезану испод грла. О десно му је раме окачен лук за стреле, десном руком држи копље, а лева му се рука наслања на мач и штит.

Нарочито пада у очи снажно наглашена реалистична нота, која веје у овом живопису. У слици Рођења Христовог илустрована је са много детаља и једна пастирска идила. Тамо где анђео јавља пастирима о радосном догађају рођења, виде се овце које брсте жбуње, а нарочито је интересантна сцена са женом која седи на земљи и музе једну овцу, а поред ње стоји ведрица с млеком. И у слици Оплакивања мртвога Христа пуно је детаља у жанру. Три дубоко удвеле жене подносе очима своје руке, укривене у драперију. Десно доле седе тужблице, које наричу, са расплетеном косом, а горе се шћуририла на коленима једна жена, која се удара у прса и чупа косу.

Натписи у сликама су грчки, исписани онако како се изговарају. Само су сигнатуре популарних светитеља св. Николе, Јована, Кузмана и Дамњана и св. Марине српско-словенске.

Када је потписани 1932 год. посетно ову цркву, њено кубе и знатан део олтарскога простора били су у рушевинама. Она се налазила у процесу пропадања. Да ли је од тога времена до данас штогод учињено, да и ову цркву не задеси трагична судбина многобројних споменика наших (као што су Градац, Давидовица, Сисојевац, Руденица и други)?

Др. Влад. Р. Петковић

РАДЕ НЕИМАР

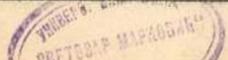
ДОСТА већ снаге што само хајдуке и делије ствара,
Сит сам већ и тог Марка што друмове царске оре,
И тих мегданција љутих што живе тек да се боре,
Превисше крв нам стазе земље и неба шара.

Свега ми дође сад рука Рада Неимара,
Што куле и мостове вида и божје гради дворе,
Виле и тајни дуси чудесно са њим зборе,
Он тајним силама диже што и сам Демон обара.

Сва су већ царства и славе прошлости нема и сива,
О толкој борби и крви и саме песме већ нуте —
Само Радове градње стоје ко нетакнуте.

Смерни неимар царски он Вечног неимар бива,
На небу самом су његове куле подигнуте —
Тог побратима вила цар анђела целива.

СВЕТИСЛАВ СТЕФАНОВИЋ

Старо српско име Божића

ОД свих европских народа, Срби су — у томе се слажу сви — у вези с божићним празником најбоље очували праистаре обичаје из паганског времена, пребачене, после прелаза у хришћанство, на празник Рођења оснивача његова. Уза све то, питање порекла, или тачније питање коју је паганску светковину одменио највећи хришћански празник, није још изведено на чисто, чак ни у погледу на сâм бадњак, који стоји у центру целокупног божићног ритуала нашега.

Полагање бадњака на ватру уочи Божића је обичај који се сачувао и код других народа. Сем код осталих Словена Балканског Полуострва, за њ знају северни Арбанаси (они га зову бузми), а трагови су очувани у Румунској и у Јужној Грчкој, у Калабрији и Северној Италији, у Француској, у Фландрији, у Англиској и у Немачкој, где се тај обичај помиње у једној повељи из 1184 год. Питање — шта заправо значи спаљивање бадњака код Срба је, према томе, важно не само за нашу, него и за европску науку уопште.

Код нас се о томе — колико ја знам — мало писало. Покојни Сима Тројановић бранио је (1905 год.) мишљење да је бадњак „идол, и то такав који због сунчево привидна хода и повратка небеску сцену одиграва на домаћем огњишту и мора се сваке године обновити, као што и сунце учини, и према томе и бадњакова сила као и његова деловања на пољске, људске и сточне демоне траје само за годину дана“. За разлику од Тројановића, који, дакле, види у бадњаку траг култа сунца, проф. Веселин Чајкановић (1923) сматра, да је бадњак заправо божанство које се спаљује да би поново васкрсло из мртвих, као што је то случај са Адонисом, Изисом и Дионисом, и подвучи, у вези с том својом хипотезом, да се с бадњаком поступа као са мртвцем: да се прелива вином, и трипут покреће с места, а зове се, исто као и мртвац, *веселак*. Објашњење божићних обичаја сводило би се на празник у част мртвих.

Идеју да је Божић празник почетка нове године развио је, у вези с нашим божићним обичајима, проф. Е. Шневајс (1925). По његовом мишљењу, основицу наших божићних обичаја сачињавали би антички обичаји, везани за календе. Ти антички, у ствари римски обичаји су, по његовој мишљењу, продрли још из Дације у прасловенску област...

Нема сумње да и код нас неки божићни обичаји указују на нову годину (на пример, када се уноси бадњак жели се, у Левчи, у Врањи и т. д. нова година). Исто тако је сасвим сигурно да је француско име бадњака *châleudal*, провансалски *calendâou* изведено од латинског *Kalendae*, али ни тај паралелизам, ни околност што се бадњак и преливање бадњака вином у историским изворима помиње први пут у Шпанији (у спису *De correctione rusticorum* Мартина де Бракаро под крај VI века), не може да важи као доказ за античко порекло нашег бадњака, ни бадњака код осталих нероманских народа Европе, јер против те хипотезе одлучно говори — географско распрострањавање бадњака, пошто је германски бадњак (*Jul*) био познат у Шведској (где је био

очуван у Готланду до половине XIX века), одакле је германски назив бадњака *Jul* ушао у фински језик, у којем *Joulu* значи »божић«, а *Juhia* празник уопште. Ово и овако распрострањавање бадњака од Скандинавије до Грчке указује пре на остатке обичаја из прадавних паганских времена, који су, услед прелаза у хришћанску веру и контакта са римском културом претрпели велике промене.

Против хипотезе о римском пореклу бадњака говори речито и околност што у делима римских писаца нема помена о том обичају.

Само по себи намеће се питање шта је првобитно значило спаљивање пања на ватри у старој паганској Европи. Тумачења иду прилично у раскорак, иако је јасно да се, према томе што се тај пагански обичај везо за Божић, који је у средњем веку почетак нове године, ради о једној давнашњој церемонији у вези с зимском равнодневицом.

Шта нам на то питање може одговорити сама божићна терминологија?

Стари германски назив бадњака *Jul* тумачен је на разне начине. Убедљиве етимологије још нема. Међутим, анализа словенског назива за Божић указује, ван сваке сумње, на то, да је стари празник, који је одменио Божић, био празник зимске равнодневице.

То старо словенско име Божића је *Крочун*.

Идеја, коју овде износим, није

нова. Она се налази већ код Миклошича, који ју је изнео у својем етимолошком речнику словенских језика. Ако се на њу враћам, то чиним с тога, што су разлози због којих је она одбачена потпуно неодољиви.

Ствар је у овоме. Сем у словенским језицима (словачки *Kračun*, Божић, бугарски *квачуец*, руски *корочун*), та се реч налази и у румунском језику (*craciun*) и у мађарском (*karácsony*), и у новије време преовладало је, не само код Румуна, него и код неких слависта, мишљење, да није словенска реч ушла у румунски и у мађарски, него обрнуто, да се ради о једној румунској речи, латинског порекла, о румунском називу за Божић, која је продрла у словенски и мађарски језик. Латинска реч од које је потакао румунски назив Божић, била би *creatio* (стварање) или, како други хоће, *calatio* — »сазивање народа од стране свештеника сваког првог дана у месецу, а нарочито 1 јануара у циљу објављивања празника«.

Међутим, румунско порекло словенске речи не да се ничим доказати. У мађарској хришћанској терминологији нема никаквог трага румунских утицаја, а несмислено га је и тражити, пошто је хришћанска терминологија у самом румунском језику битно словенског порекла. А и извођењу словенског *Крочун* из румунског *craciun* стоје несавладиве препреке на путу. Значење тих словенских речи не може се, наиме, свести на значење Божић,

које је једино значење румунске речи, јер само у источнословачком, у румунском и у мађарском језику значи »божић«, док у осталим језицима има друга значења. Тако на пр. у бугарском језику *квачуец* значи негде »дан око Божића«, а другде 8. јуни, Тодоров-дан; у старо-руском језику — *корочун* »зимска равнодневица, 12 децембра«, али и »пропаст, рђав крај«, у белоруском језику »неочекивана смрт у младим годинама«. Према томе, првобитно значење словенске речи (када се држе у виду руска и бугарска значења) мора да је било (зимска и летња) равнодневица, а одатле се, наравно, због зимске равнодневице, могла употребити, у доба када је хришћанство примљено, за »Божић«. Против румунског порекла говори и околност што се *корочун* баш у значењу Божић јавља врло рано, 1143 год. у области Новгорода, а тамо Румуни нису продрли ни у време њихове најјаче експанзије, у XVI и XVII веку.

Реч *квачун* (праслов. *korčun*) је словенског порекла. Она је изведена помоћу суфикса — *ун* од глагола *корчити* тј. једном зведена помоћу суфикса — *ун* *корачнути*, и значи дан који *закорачава* у нов период.

Та прасловенска реч *корчун* (српски *квачун*) код нас се изгубила. У том значењу потпуно је истиснуо назив хришћанског празника, *Божић*, тј. »мали бог, син божић«, али је сачувана као крсно име *Квачун* и у имену места

Квачуниште до данашњег дана у Србији.

А бадњаки

Реч бадњак стоји у вези с бдени. То је несумњиво. Бадњак значи и вече у очи Божића, и главња која се уочи Божића полагаје на домаће огњиште. Јасно је, да је прво од ова два значења старије. У томе се слажу сви. Али тешко се сложити с мишљењем да је бадњак у значењу бдени хришћанског порекла, како што сви мисле указујући на паралелу између бадње вечери и француског *veille de Noël*, италијанског *Vigilia di Natale* и нарочито пољског назива бадње вечери *willa* — латинско *vigiliae* — бденије. Ако је *Квачун*, како смо видели, паганског порекла, јасно је да ће и бдење уочи дана зимске равнодневице бити, у ствари, дочекивање нове сунчане године која тим даном почиње, јер се за хришћанским Божићем крије стара српска нова година, на што указују обичаји везани за 25 децембар, 1 и 6 јануар — бадњак се налаже у ова три дана и исто тако уноси се на те дане и (прва) вода у кућу итд. Сличан однос између ова три дана (три средњовековна почетка нове године) налази се и у терминологији осталих Словена: чешком *štedy večer* — бадњи дан одговара код Малоруса шчедриј вечер — 6 јануар, а што је главно, Бугари зову и вече уочи Божића, у очи Нове године и у очи Богојављења бадњи вечер. Према свему томе, бадњак је словенско паганско име за бдење пред нову (сунчану) годину, коју отвара *Квачун*.

Др. Х. Барјак

Као данас и у прошлости наши стари притицали су у помоћ невољнима

У ВРЕМЕНА када је појединце или читаве крајеве сналазила несрећа, проузрокована елементарним непогодама и другим узроцима, одувек се исповладала једна од карактеристичних особина душе нашега народа: саосећање према онима који су у невољи. Због тога неће бити без интереса данас, када скоро свакога дана читамо о тој нашој душевној особини, да укажемо на неколико примера дарежљивости, коју су наши преци испољавали према невољнима пре читавог једног века. Варошицу Ивањицу, основану тридесетих година прошлог века, после петнаестак година од њена оснивања, 23 новембра 1846 године, задесило је велики пожар. По допису у *Новинама Читалишта Београдског* од 3 јануара 1847 год. пожар је био такав „да је варош са 180 њених кућа, са дућанима и хеспаном у њима у пепео преобразио“. У истим новинама, у допису од 31 јануара исте године, детаљније се описује стање пострадалих Ивањичана.

„Жели ли кои знати стање пострадалих Ивањичана“ — почиње допис — „нека представи себи и живо вообрази фамилију едну, у изобиљу бившу, на едан пут пострадавшу, лишечу крова... лишечу тјелесног одеља... и напоследку лишечу препитанија и хлеба, да нејаку децицу скоро изумирајућу плачевна и тужна мајка зарани... Перо мое — наставља се у допису — није у стању описати преједно стање страдалника Ивањичана. Помисли само (читатељу) да су неке фамилије свега баш лишене и сада по селима леба просе, а неке су се у Ивањици задржале и по 15 фамилија у е-

дну кућу сместиле, као што се и 10 таквих у зданију школарском, у прибежишту од зимског времена, наоди, од кои такође већина нуждне потребе и разну проси. Поред ови невоља јошт и друге нападају и муче: од глади и студени измождене и премрзле у болест падају и многе умиру“.

Чим се сазнало за ову несрећу која је снашла Ивањицу, одмах се почело са помагањем и притицањем у помоћ. У дописима објављиваним у споменутим новинама, скоро у сваком броју има спискова приложника за пострадале Ивањичане. Видимо да прилажу сви: почев од кнеза па до најнижих чиновника и служитеља. Давали су „не чекајући да се од других позивају и нуде“.

У току неколико месеци у сваком броју *Новина Читалишта Београдског* за 1847 г. ређају се спискови приложника за „погорелце Ивањичане“: „званичници Совета међу собом су скупили и послали 29 дуката и 148 гроша; у Шапцу су чиновници између себе и од грађана прикупили 2.307 гроша; у Београду скупља прилоге уредништво споменутих новина а преко Димитрија Данића, Јанаћа Куманидија, Ђорђа Попадића и других.“

Приложили су београдски еснафи: болтациски, магазациски, терзиски, курчиски, ковачки, сапунџиски, опанчарски и баштованџиски укупно 841 грош, а еснаф лончарски 343 гроша.

Предузимане су и друге мере да се Ивањичанима помогне. Тако их је на пр. држава ослободила трогодишње порезе, а да би се што више прилога прикупило приређивани су балови. У споменутим новинама од 17 јануара 1847 год. објављена је вест да ће се „ових месеца да-

вати у сали великог зданија код елена три бала, гди се за улазак по 2 цванџика плаћа, пак што преко трошкова претече, даг ће се погорелим Ивањичанима“.

У јулу 1847 године прешло је у Србију 76 црногорских породица са око 399 душа, које су „ принуђене глађу своју постојину оставиле и у наше отачество насељенија рали дошле“. За насељавање био им је одређен Крајински округ.

Кад су дошли у Ужице, изнурени од пута и због несташнице хране, досељеници су врло рђаво изгледали, и то је побудило нека „човекољубива лица да поитају да им принесу хране, да би им коликогод судбу и стање олакшали“. Између осталих нарочито се истакло трговац Даничић из села Мојковића, који је „таки поитао са 3 тавара брашна и једним товаром соли... те их је од глади пола мртве заранио и живот им поткрепио“. Из дописа видимо да је Јован Демир, пензионер, „изволео два тавара брашна раздјелити. Обштество је од своје стране исто тако два тавара брашна учинило, а многи јошт у мањем принели су од глади страдајућим овим фамилијама помоћ у раани...“.

На путу из Ужица на одређена им места, ове црногорске породице стигле су у Ђуприју, где им је исто тако указивана помоћ. Међу приложницима истичу се: Александар Крстић који „није пропустио од стране своје наклоност учинити, те ни једне паре од њих за прелаз преко моравске велике ћуприје није наплатио, но их је по стању обдарио и руку милосрдија пружио, као и „пост експедитор Добрић“ који је

„две пуне вреће леба купио и разделио, а при том им је по могућству своје и новцем у помоћ притекао“.

Првих дана августа 1847 године досељеници су стигли у Зајечар. Из дописа у *Новинама Читалишта Београдског* види се, да су у Зајечар дошли скоро без ичега, „да су жене децу, одрасла деца мању, као и сав пртљаг на леђа носили“, да су били врло изнурени и без хране. Кад су видели њихово стање и невољу, чиновници су се са усташама појединих еснафа и са осталим мештанима споразумели да прикупљају помоћ.

И приликом већих празника наши су стари мислили на сиротињу и помагали је. Занимљива је једна белешка објављена у *Новинама Читалишта Београдског* од 15 јануара 1847 године. „Од дужег времена“ — вели се у белешци — „увео се код нас обичај, да о сваком већем празнику људи едан другом иду, те честитају, кое е доста досадно, у толико више, што на такве празнике управ сваки воле да е миран у својој кући и са својим домаћинама. При наступању прошле године почело е заводити се, да место оваквог међусобног честитања о празницима сваки по штогод да на сироте у месту, да би се и овима могло празнике провести, и то обште богоугодно дјело да буде приложницима у место међусобног честитања“. Из дописа се види „да се лане на сироте сакупило 7.234, пак и ове године 4.919 гроша“ и овај је новац раздјељен онима „кои су заиста заслуживали да се од милостиње издржавају...“

Др. Б. Дробњаковић

Demetrius, "vir rascianus"

ОСЛЕДЊИХ година оживело је у немачкој науци интересовање за везе између немачке реформације и земаља Југоисточне Европе. Довољно је потсетити на радове Штекла и Цимермана о Х. Унгнаду и његовој штампарии у Ураху, Енгелса о везама између Тибингена и Цариграда, Петрија о реформацији у Влашкој и Молдавији, и нарочито К. Бенца који је у читавом низу расправа приказао везе између Витенберга и Цариграда.

Овим радовима, а нарочито једном посебном расправом већ поменутог Бенца, први пут је јасније осветљена личност једног Србина који је крајем педесетих и почетком шездесетих година XVI века играо значајну улогу у покушајима реформације на Југоистоку. Он је био одређен да успостави прву непосредну везу између Меланхтона и цариградског патријарха. Овај „Србин Димитрије“ претставља необично интересантну фигуру у историји реформације, „јединствену личност, поред које — по речима самог К. Бенца — неће моћи да прође ни историја реформације ни историја источне цркве.“

Пошто је овај „Србин Димитрије“ и међу самим Србима прилично непознат, то ће можда и за шире кругове бити од интереса да сазнају најважније резултате науке о животу и раду овог претставника Српства. Унапред буди речено да многе појединости, великим делом чак и сама историјска позадина ове личности, морају за сада стати необјашњене.

Док је овај „Србин Димитрије“ и међу самим Србима прилично непознат, то ће можда и за шире кругове бити од интереса да сазнају најважније резултате науке о животу и раду овог претставника Српства. Унапред буди речено да многе појединости, великим делом чак и сама историјска позадина ове личности, морају за сада стати необјашњене.

Код Меланхтона

Из Меланхтонове преписке се види да је у времену између средине маја и краја септембра 1559 године често разговарао са Димитријем о стању православне цркве, о заједничкој верској традицији протестантизма и православља, о могућностима ближег додира и сарадње. Као многи савременици, тако је и Меланхтон тада био обузет психозом турске опасности. Сматрао је да су настали дани владавине антихриста и једино се тешио мишљу да ће црква у тој општој пропасти бити последње уточиште Христових следбеника.

Њему су веза и пријатељски разговор са човеком који је из личног искуства познавао прилике у турској империји морали бити драгоцени. Димитрије је стекао његово поверење. У својим писмима Меланхтон га оцењује као поузданог човека, који води моралан живот, који зна богоугодно да говори о учењима цркве. Као остали Димитријеви познаници, и Меланхтон истиче његово одлично знање грчког језика које га ослободило да, без учености, изложи учења грчких црквених писаца.

Овај Србин побудио је у Меланхтону жељу, можда му чак и дао сугестију да ступи у непосредан додир са поглаварем православне цркве у Цариграду, патријархом Јоасафом II. И кад је Димитрије хтео да се врати у домовину, понео је Меланхтоново писмо патријарху, у којем је била исказана жеља да се обе цркве зближе и удруже. За самог Димитрија дознајемо из тог писма да је за време свог бављења у Витенбергу посећивао црквене зборове и постао „слушалац“ протестантске науке. Меланхтон очекује да ће патријарх преко овог Србина на објективан на-

чин бити обавештен о суштини и правим циљевима реформације.

Иако га Меланхтон, кратко време после његовог доласка у Витенберг (1559), приказује у писму као „Hungarus“, јер му је Димитрије донео писмо мађарског коморника Тордаја, он неколико месеци касније, пошто је Димитрије скоро једно читаво лето боравио као гост у његовој кући, исправља сам овај податак тврдећи изрично да је Димитрије „vir rascianus“. А Фрелих, који се најподробније обавестио о Димитрију пре но што га је мирне савести могао препоручити Унгнаду, Трубару, Ст. Конзулу и Кломбнеру, каже у једном извештају да је Димитрије по рођењу „Raitze или „Sifze“.

Пре свог доласка у Витенберг, маја 1559 године, Димитрије је већ три године службовао у Цариграду као ђакон патријархов, а још раније био је секретар влашког војводе и већ том приликом склопио прва лична познанства у протестантским круговима Ердеља. Дошао је у Витенберг са намером да се на лицу места упозна са новим верским учењем. Да ли је имао какав тајни налог од стране патријаршије или је — што ми се чини вероватније — дошао у спорузому са Хераклидом Јакобом, доцнијим деспотом Молдавије, није посве сигурно утврђено. Али једно је извесно: Димитрије је свој боравак у протестантској средини искористио најсавесније и свуда оставио врло добар утисак. У његову корист сведочи пре свега чињеница да га је славио Меланхтон, одличан познавалац људи, иначе неповерљив и критичан према странцима, држао више месеци у свом дому, доводио га у личну везу са својим најбољим пријатељима и у својим писмима давао само повољна мишљења о Димитријевом образовању и карактеру.

Још у детињству учили заједно код Хермодора Лестарха.

Касније је Хераклид, коме су Турци отели престо његових предака, ступио у службу цара Карла V који га је, за његове ратничке заслуге, подигао у чин палатина. Двапут је, пре Димитрија, био код Меланхтона (почетком педесетих година; 1556). Живо се заинтересовао за ствар реформације и постао њен искрени приврженик. После дужег лутања по разним дворонима дошао је 1558 у Молдавију, али је због једне завере у коју је био умешан морао да побегне у Ердељ. Већ тада могао се поново сусрести са Димитријем, својим школским другом, тј. још пре него што је Димитрије кренуо за Витенберг.

После је Хераклид отишао у Беч и оданде припремао у тајности своју акцију на освајању Молдавије. Одржавао је тамо везе и са Максимилијаном II, тадашњим краљем и потоњим царем, који је потајно помагао његове планове. Везе су једним делом ишле истим каналима које сретамо и у животопису Србина Димитрија. Исти Тордај

Припремање крсташког рата

Свим овде наговештеним околностима даје се више вероватноће претпоставци да Димитрије није пошао ни за Витенберг без знања и пристанка самог Хераклида, можда чак и у наговору његовом. Кад се оданде вратио и стекао утисак да су планови његовог друга из младости на најбољем путу, указало се њему један већи, много примамљивији задатак. Уместо да игра једнострано посредничку улогу између Меланхтона и патријарха, могао је својом активном сарадњом да убрза крсташки поход против једне земље која је била под турском влашћу — као крсташки рат је и сам Хераклид, а поред њега и круг око Максимилијана, схватио акцију за ослобођење Молдавије — и да затим у освојеној области докаже делом своју реформаторску способност и спрему.

Поред пријатељства према другом из младости можда је управо овај идеал највише привлачио Димитрија. Одговарао је можда и његовом темпераменту. У сваком случају овај пут га је одвратио од једне делатности која је могла да га врати његовом народу и да му збеде беди славно књижевно име.

Јер кад је у пролеће 1561 поново дошао као изасланик Максимилијану у Беч, пронашао га је Унгнадов агент Фрелих који је неуморно трагао за новим сарадницима за Унгнадово предузеће, нарочито откад се штамарија у Ураху решила на штампање ћирилских књига ради ширења реформације међу балканским народима. Посредно се тим плановима ишло за слабењем турске моћи на тлу саме турске империје. Фрелих је одмах видео да би Димитрије дошао као поручен за ово важно дело. Он је испочетка неповерљив и испитује свог новог познаника до дна душе. Али општи утисак је опет врло повољан.

Извештаји Фрелихови, којима се Димитрије препоручује Унгнаду и осталим радницима на делу превођења протестантских списа за Јужне Словене, употпуњују слику овог необичног Србина и зато наводи неколико појединости из Фрелихових писама. Димитрије се ту назива „финим, озбиљним човеком“, који врло приметно говори о питањима цркве и превођења. Фрелиха нарочито задивљује његово знање језика. Он прича да је Димитрије прилично научно латински. (Из другог документа знамо да је неки влашки кнез послао Димитрија још раније, (1552) у Кронштат ради усавршавања у вероисповести које је 1559 го-

дије је на пр. Димитрију дао писмо за Меланхтона био је посвећен и у Хераклидове планове и знао за његове везе са Максимилијаном. Скретање Димитријево са намераваног пута постаје нам утолико лакше објашњиво кад из Фрелихових извештаја видимо да сам Димитрије 1560 и 1561 године долази у Беч Максимилијану, и то о краљевом трошку, ради подношења извештаја.

Кад све ово имамо у виду, намеће се закључак да је Димитрије првенствено правац пуга да би могао непосредно и активно да учествује у остваривању Хераклидових планова. Колико је била присна веза Хераклида и Димитрије, за то сведочи један детаљ који досад није био запажен. Хераклидова генеалошка табела (код Лерана) наводи при крају, иза самог Јакоба Хераклида место његовог потомка, Hерaklides Demetrios као његовог појасника, кога је Хераклид посирио ради његове изврсне врлине ставивши га на место брата и окитивши га по царском благосизвољенију грбом Хераклида године 1558.

латинском језику и да се он и тада одликовао моралним животом и великом марљивошћу). „Грчки говори и пише као ми немачки“. Поред тога влада потпуно „ћирилским“ језиком који му је и матерњи језик; добро и течно говори румунски а прилично италијански и турски. Свуда се Димитрије показује као врло образован човек и одличан познавалац верских прилика у турским покрајинама.

Док се с једне стране врше припреме за освајање Молдавије, дотле на другој страни теку преговори између Фрелиха односно његовог наредбодавца Унгнада и Димитрија. Изгледа да би овај био вољан да се при ми понуђеног места преводиоца и коректора у Ураху. Он жели само да позив потекне по још једном директно од краља Максимилијана. Иначе тражи стотину форинти и издржавање;

Последњи траг његовог живота

Судбина Србина Димитрија могла је у последњем тренутку да крене новим путем, да је код Трубара и Конзула било више поверења и решености. Иако би можда остварења заостала за високо постављеним циљевима, јер је балканска стварност била јака од жеља и планова Ураховца, ипак нема сумње да би Димитрије оправдао поверење. Његово име би у том случају ушло у историју српске књижевности. Поред свих несугласица морали су сви оцењивачи његових пробних превода да му на крају признају савршено знање језика. А два ускочка свештеника који су сарађивали са реформаторима означили су његове преводе као „суво злато“. Искрено жаљење је завладало кад се најзад дознало да се Димитрије примио другог задатка.

Везивање властите судбине за Хераклида није Димитрију, изгледа, донело среће. Већ после две године нови „деспот“ је свргнут и свирепо убијен. Димитрије је спасао живот и обратио се још једном патријарху да оправда своје поступке. Из овог писма се види да је имао да води борбу на живот и смрт и да су противници искористили његову несрећу да га оклеветају у Цариграду. Али се још и у овим тешким тренуцима држи мушки, не моли за милост, већ само за правду. Наговештава свој долазак да би се лично оправдао и обећава да ће донети писма „мудрих људи“. У питању су писмо Меланхтона и превод аугзбуршке вероисповести које је 1559 го-

ставља још и услов да сме пре поласка за Виртембершку да се врати у Ердељ да би оданде донео своју библиотеку. Вероватно није то био ни једини ни прави разлог за његов повратак. Обећао је при поласку из Беча, почетком јуна 1561 године, да ће се вратити кроз два месеца и молио да га Фрелих обавести преко Тордаја о коначном решењу.

Али опет је судбина играла чудну игру. Реформатори, нарочито Трубар и Ст. Конзул, нису се одмах могли сложити да ли стварно треба позвати Димитрија. Овај је Фрелиху, изгледа у више махова, изложио свој програм. Одвратио је од тога да се за православне народе поново преводе Библија, али је зато препоручивао превођење зборника проповеди, катихизиса и сличних дела која би могла да подигну проповеднички рад у православној цркви и извођење веронауке. Израдио је, на Фрелихов захтев, и неколико пробних превода, између осталих превод Оченаша и једног дела Андрејевог катихизиса, који су упућени у Урах и Љубљану на оцену. Неслагање и оклевање реформатора осујетили су Фрелихова настојања да се Димитрије што пре веже за предузеће у Ураху. Као што је било уговорено, Димитрије је извесно време чекао на одговор из Беча.

Али у међувремену се и план Хераклидов приближавао својем остварењу. Димитрије га је на своме путу у Ердељ посетио у његовом логору у Кежмарку и с њиме вероватно већ том приликом утврдио ближе појединости за заједнички рад у будућности. Кад је 23 септембра 1561 Фрелих могао да упути преко Тордаја дефинитивни позив за Димитрија, овај се био одлучио за Хераклида Јакоба, који је ускоро затим, 18 новембра, заиста заузео Молдавију и ступио на престо. Димитрије је на његов позив дошао у његову престоницу и почео да врши улогу главног политичког саветодавца и да успоставља везе између Молдавије и цариградске патријаршије.

Сва међусобна пребацивања Трубара и Ст. Конзула нису више помогла. Прилика да се Димитрије придобије за преводилачки рад реформатора била је пропуштена.

дине понео из Витенберга. После тога се губи сваки траг његовог живота.

На крају треба још једном подвући да најинтимнији мотиви Димитријевих поступака нису увек довољно јасни. Бенц сматра да се он увек залагао за ствар реформације и да је овај мотив био доминантан. Мени се, међутим, чини да је дуготрајна и присна веза са деспотом Хераклидом одлучивала управо у најважнијим тренуцима при чему је ова веза могла бити појачана заједничком мржњом против Турака, крсташким одушевљењем и заједничком оданашћу идејама реформације.

Димитрије је располагао свим условима да остави лепо књижевно име. Више га је, међутим, привлачила политика и практично делање. Судбина његовог друга повукла га је, те је опет гурнут у таму из које се тако сјајно био издигао.

Његова остаје заслуга што је учињен први покушај да се, у борби против Турака и папе, створи савез између реформације и православља. Скоро је симболично то што Димитрије у свом писму упућеном Меланхтону после одласка из Витенберга поздравља између осталих и Давида фон Унгнада који ће 1573 године отићи у Цариград као царски посланик и повести са собом, у својству проповедника, Штефана Герлаха, познатог нам путописца, да би овај са више успеха и среће наставио рад на зближењу обе цркве.

Из модерне немачке лирике

ТИШИНА

ЧУЈЕШ ли, драга, ја дижем руке —
чујеш ли: шуми?...
Чујеш ли, драга, ја склапам песме,
и чак и тај шум се чује до тебе?
Чујеш ли, драга, ја је опет дижем?...
... Али, зашто ти ниси овде?

Описак и мојег најмањег покрета
остаје видљив у свиленој тишини;
у затегнуту завесу даљина утискује се
неизбрисиво и најблаже узбуђење.
У мојим дасима звезде се дижу и тону.
До мојих усана допиру мириси напитака,
и ја већ препознајем руке далеких анђела.
Само не видим Ону, о којој мислим:
не видим Тебе.

Р. М. Рилке

Песник и приповедач, драматичар и есејиста, позоришни и литерарни критичар и теоретичар књижевности, уредник књижевних часописа и алманаха, Јулиус Харт (1859—1929) је један од твораца натуралистичког покрета у немачкој књижевности, поред Герхарта Хауптмана и Арна Холца.

Као лиричар Јулиус Харт је песимиста, али његов песимизам није утонуо у трулеж и распадање као Бодлеров; ни у потпуну резигнацију и душевну депресију, као Леопардијев; ни у грчевиту страственост и огорченост, као Бајронов. Хартов песимизам је типично немачки, мистичан и трансцендентан. Харт је песник продубљених осећања и сложене мисаности. Хартове драме заостају за драмама највећег немачког натуралисте Хауптмана, али су сценски врло изводљиве и оригинално постављене.

Поред свога стваралачког рада, врло разноврсног и обимног, Јулиус Харт је са значајним успехом радио и на проучавању историје књижевности. На овом подручју најважније му је дело: Geschichte der Weltliteratur und des Theaters.

На том је капиталном делу годинама радио и показао велику културу, ретку научну спремност и свестрану ерудицију. Што је највише изненађује код идеолога једнога књижевника покрета и уредника борбених натуралистичких часописа и алманаха, Јулиус Харт је своју историју светске књижевности написао ретко објективно, имајући разумевања и за писце супротних школа и других правца.

ПРЕКО ХЛАДНИХ, МРАЧНИХ ВОДА...

ПРЕКО хладних, мрачних вода
бацао је сенку, с црним душама,
усамљени наш мртвачки брод.

Црвено су, у влажној магли, пламсале
на предњем делу брода задње буктиње.
Пред нама је пловила река,
озарена тешким отсјајем,
црвеним као крв...

Преко хладних, мрачних вода
стајали су сиви зидови од магле;
и још једном стиснуо сам немо
руке твоје бледе, премрзле.

Преко црних галаса смрти
једримо ми на нашем ковчегу;
бура и ноћ ће се скоро спустити,
а ово је тамно језеро
старих стена, старих гребена.

Од сувише дугог бдења уморне,
тону моје песме...
Остави нас да мирујемо!
Остави нас да почивамо!
А кудгод пловимо
свуда је наше пристаниште.

Јулијус Харт

Највећи модерни немачки лиричар неоспорно је Рајнер Марија Рилке (1875 - 1926). Он је објавио низ вр-

ло запажених песама од 1902 до 1923 године. Његова поезија је превођена на скоро све европске језике. Рилке је био један од најодушевљенијих поборника француско-немачког зближења и европске сарадње и солидарности. Тешко је рећи, да ли је Рилке значајнији као религиозни или као љубавни песник, али је ван спора да је он и у једној у другој грани лирске поезије дао пуну меру и достигао највиши ранг. Његове религиозне песме пуне су дубоког мистицизма и егзалтације, али у једном знатно уздржанијем и сублимијем тону него што је то био случај код романтичара. Рилкеове љубавне песме садрже врло пречишћена, одуховљена еротична осећања, дата у једном ванредно спиритуалном изразу, лелујавом ритму и музикалном језику, тако да их је готово немогуће пренети на један страни језик а да не изгубе од својих високих песничких лепота.

ЉУБАВНА ПЕСМА

КАКО да држим своју душу
да се твоје не дотакне?
Како да је уздигнем изнад тебе
ка другим стварима?

Ах, радо бих је склонио код нечег изгубљеног,
у мраку, на неком туђем, тихом месту,
које се даље не њиха —
док се твоје дубине њихају...

Но све што нас дотиче, тебе и мене,
узима нас заједно као један потез гудалом,
што из двеју струна један глас извлачи.

На какав инструмент смо ми разапети?
И који нас свирац има у руци?
О, слатка песмо!

Р. М. Рилке

Смешење

О СМЕШЕЊЕ, прво смешење, наше смешење!
Како је то било једно те исто:
мирис липа удисати,
тишину парка слушати,
одједном се међусобно погледати
и чудити, све до смешења.

У овоме смешењу било је сећања
на једнога зеца, који се ту мало пре играо;
то беше детињство смешења!
Озбиљније је већ било пливање лабуда,
којега смо срели после на језеру,
у тихо предвечерје...

И ивице врхунца,
окренуте према чистом, слободном небу,
које је већ јасно наовештавало ноћ,
извлачиле су рубове овога смешења
према лицу усхићене будућности.

Р. М. Рилке

(Преводи од К. Н. М.)

Лаћарска песма

ТИ чекаш узалуд. Ако је он и отишао
и спава у миру тамо где га откриги
неће нико — моја крв постаје хладна;
ја идем на брод; нећу те више видети!

Када је он, угушен, ка гребену тону,
одлетела је блиска срећа даље него икада,
Ти много слутиш, али не и оно последње...
Дивље ме привлачи море. Твој нећу бити никада!

Знам, заплакаћеш када ти буде дошла вест,
доцкан у вече, да сам ја већ далеко...
Моја лађо, пријатељу мој! Док се на делу,
на туђем жалу, моја судбина испуњује...

Ми смо сви зли, само ти остани чиста!
Ускоро ћеш тихо тужити и плешћеш венама
за чудотворну икону на кршевитој обали,
и молићеш се усрдно за свој за мој спас.

Штефан Георге

Светлости

МИ смо у жалости, када се ти одвраћаш
од нас, којима си мање наклоњена,
да би се другима, срећнијима, окренула;
када наш дух, после обожавања,
пламти у твоје отсјају, о вечерима.
Ми бисмо били луди,
ако бисмо хтели да те мрзимо
када твој зрак жеже, прегећи да нас уништи.
Ми бисмо били деца,
ако бисмо желели да те се дотакнемо,
јер ти свима сијаш, слатка светлости!

Штефан Георге

НАЈВЕЋИ уметник и најпрефињенији естетичар међу модерним немачким лиричарима неоспорно је Штефан Георге (1868—1932). Својом суптилом и бизарном лириком Георге стоји на челу модерног немачког песништва. Својим часописом (Blätter für die Kunst), отворио је Георге ново-идеалистички правац у немачкој књижевности, стојећи

у најоштријој противности према натурализму, чијој отсуности форме ставља он на супрот највишу савршеност облика. Натуралисти су замерали Георгеу да је цела његова поезија приступачна само врло ограниченом кругу посвећених и високо образованих читалаца, али да је сувише артифицијелна и одвећ прециозна, да би је могла разумети и шира публика. У својој исцрпној и темељној студији о Георгеу, познати немачки књижевни критичар и естетичар Фридрих Гундлоф дао је извршну анализу Георгеове поезије и његовог књижевног правца. Иако се намерно уздигао изнад прозаичне свакидашњице и сурове стварности, Георге се ипак није затворио у кулу од савремене кисти и није служио само застарелом и ускогрудом идеалу „уметности ради уметности“. Он је тражио да формира један интензиван и продубљен унутрашњи живот и да га изрази у адекватном језичком и песничком облику, присиљавајући читаоца на осећање у песников духовни свет и на саживљавање са његовом експресијом.

Према речима једног немачког књижевног историчара, Георгеов „песнички језик је од најзбијеније сажетости, али и од неописане звучности, изванредне сликовитости и духовне снаге“. Насупрот произвољним тврђењима противника, да је Георге само вешт имитатор Малармеа, Верлена, Бодлера и осталих француских симболиста и декадентата, остаје чињеница да је Георге својом поезијом, доказао да се и на немачком језику могу адекватно изразити и најфиније нијансе танких и суптилних душевних треперења. То потврђују такође и савршени преводи Дантеове Божанствене комедије и Шекспирових Сонета, на основу којих је Штефан Георге с правом обележен као мајсторски и ненадмашни преводилац великих страних песника на немачки.

НАША СТАРА ПРИМЕНЈЕНА УМЕТНОСТ

ПРЕД једне велике средњевековне архитектуре, занимљиве скулптуре и монументалног, за општу историју уметности значајног сликарства, имали смо, почев од најстаријих времена, и ретко развијене гране примењене уметности.

У најстаријој фази развитка изгледа да су накит и керамика управо најкарактеристичнији стваралачки производи Словена, досељених на тле Подунавља и Балкана. Дуже времена у заједници са Аварима и Готима, амалгамишу они каспоримске и византиске тековине са понтиским и даљим источним и северњачким доприносима. Тако су они асимилovali већ у најстарије време извесне занате, поневи са собом многе заједничке културне тековине понтиског простора, заједно са дугачком кошуљом, са појасом и гаћама. Експресија зверињег стила претвара се у геометриску стилизацију, али остаје техника метала. Још из панонске визије доносе собом Срби своју спремност не само у масивном ливењу и ковачу, већ и у префињеним вештинама пресовања, искуцавања, ровашења и пробијања. У случајно нађеним гробовима налазимо оне карактеристичне полумесечасте минђуше, јагодасте или крушкасте наушнице, ковчасте карике, пуцета, игала рађена у злату, сребру или бронзи.

У љубави према грапулацији и филиграну Срби се ослањају претежно на византиске узор. Обе ове технике древнога Балкана, познате још од Илира, Келта и Грка, цветају кроз цео наш средњи век па све до данас. У племенитом материјалу злата њима постижу наши стари ретке ваздушасте ефекте. Површина дрхта у грозничавом сјају, сенци и светлости. Обешени гроздови, шупље котарице, розете, срца, чаробни животиња и птица, нарочито на посудама; они су узети из персиских извора посредством Византије и романске уметности, без икакве везе са скитском старином. Поред рељефног украса, пехари, вериге, кондири и тепсије, тањира и тасови имају често и гравире. Средњевековни примери гравире и позлате виде се на записима сребрних тањира севастократора Чузмана и Цара Душана у београдском Музеју. Колика је штета што од богатог средњевековног посуђа Ђурђа Бранковића, Сандаља Хранића и Косача, чији су спискови познати из њихових дубровачких депозита, није ништа заостало, на жалост. И од радионица Немањина остао је само помен у изворима византиских изасланика.

Релативно мало је сачувано и од нашег старог намештаја. Шкриње, столове, престоле и столице, пултове за писање можемо ипак реконструисати на основу рељефа, стећака, фресака и минијатура. Камени олтари и саркофази, владичанске столице и врата (као оне из Мораче, Зрзе и Слепче) показују изванредну вештину наших каменорезаца и дрворезбара. Наши копаничари, Мијаци, не напуштајући потпуно византиски и романски стил, прешли су на домен италијанског барока. Прозори, врата, долапи и ковчези, а нарочито таванице „на свод“, рађени од XVIII века украшавају се и сedefом, пре свега запањајућом ажурном техником, у којима долазе до израза и многи атонски и народни фолклорни елементи. Ситни

дрворез са Атоса прихваћен је и од наших мајстора са успехом. Слична техника пробијања сусреће се и у металним радовима хорова и пољелеја, од којих су чувени делови (колуте) из Марковог манастира и онај комплетан Книгиње Милице у Дечанима. Звана епископа Никифора градачког и Родопа челника показују нашу изванредну занатску и стилску спремност и у тој врсти ливења. И ковано гвожђе, и оловни радови имају своја карактеристична дела код нас. Шарено стакло са проозрадало је боју светлости ентеријеру, а на поду се простирао шарени ћилим мозаика.

Текстилна грана уметности служила би нам на част да има више сачуваних споменика. Наши везови и тканине су плод рада женских руку. Најдрагоценији примерци су они који су посвећени богослужбеним циљевима. Завесе царских двора, од којих је чувена Јефимијина из Хиландара, Јефимијина „похвала пару Лазару и њена плаштаница у Путни, милешевска плаштаница и лесновска, такође у Хиландару, спадају у ремекдела. У београдском Музеју сачувани су фелони и епитрахији, које су везле принцезе из куће Бранковића. Велови, набедреници, ваздуси и митре одишу лепотом. Али од средњевековних профаних тканина сачувана је била само Лазарева, златом на свили дезинирана хаљина. У Ермитажу се чува, сребрном и златном жицом и свилом везени појас севастократора Бранка. Одежде и костими нашег средњег века најбоље су документовани на портретима фресака и минијатура. Ношња, украси, венци и круне, пандантифи, имају ту своју галерију.

Није досада довољно истицана наша вештина у обради коже (пресовање и интарзија) којој је јачи импулс дао Ислам. Драгоцен је и наша графичка делатност у дрворезу у XVI—XVIII веку.

Слабо нам је сачувана једино керамика у бољим примерцима. И ако је она, не само код старих Словена, већ и у средњем веку била врло распрострањена грана уметничког заната. Стара словенска керамика је рђаво печена, димом палена роба, на колу или руком рађена. Лонци са равним дном и овалне црепуље ретко су имале глчане површине. Имају прелива од беле земље. Са таласастом орнаменталном линијом и на дну са озаком крста и круга, ова керамика остала је типична до наших дана. Глеђ нам је дошла са Истока, преко Византије. Архаична карактеристика наше глазури пада у очи по томе, што има оловних састојака. И византиска глазура је била оловна, а зелену или мркожуту обју добила је додатком отпадака од ударца чекићем на наковњу, од оксида бакра или гвожђа. Наша керамика је имала урезе у енгобу, ређе пластични рељеф. Кад

гледамо ретку вештину нашу у осталим техникама, просто нам је невероватно да је наш уметник остао овако скроман у овој вештини демонске магије ватре. Узрок је у томе што је керамика остала

животиња и птица, нарочито на посудама; они су узети из персиских извора посредством Византије и романске уметности, без икакве везе са скитском старином. Поред рељефног украса, пехари, вериге, кондири и тепсије, тањира и тасови имају често и гравире. Средњевековни примери гравире и позлате виде се на записима сребрних тањира севастократора Чузмана и Цара Душана у београдском Музеју. Колика је штета што од богатог средњевековног посуђа Ђурђа Бранковића, Сандаља Хранића и Косача, чији су спискови познати из њихових дубровачких депозита, није ништа заостало, на жалост. И од радионица Немањина остао је само помен у изворима византиских изасланика.

Релативно мало је сачувано и од нашег старог намештаја. Шкриње, столове, престоле и столице, пултове за писање можемо ипак реконструисати на основу рељефа, стећака, фресака и минијатура. Камени олтари и саркофази, владичанске столице и врата (као оне из Мораче, Зрзе и Слепче) показују изванредну вештину наших каменорезаца и дрворезбара. Наши копаничари, Мијаци, не напуштајући потпуно византиски и романски стил, прешли су на домен италијанског барока. Прозори, врата, долапи и ковчези, а нарочито таванице „на свод“, рађени од XVIII века украшавају се и сedefом, пре свега запањајућом ажурном техником, у којима долазе до израза и многи атонски и народни фолклорни елементи. Ситни

дрворез са Атоса прихваћен је и од наших мајстора са успехом. Слична техника пробијања сусреће се и у металним радовима хорова и пољелеја, од којих су чувени делови (колуте) из Марковог манастира и онај комплетан Книгиње Милице у Дечанима. Звана епископа Никифора градачког и Родопа челника показују нашу изванредну занатску и стилску спремност и у тој врсти ливења. И ковано гвожђе, и оловни радови имају своја карактеристична дела код нас. Шарено стакло са проозрадало је боју светлости ентеријеру, а на поду се простирао шарени ћилим мозаика.

Текстилна грана уметности служила би нам на част да има више сачуваних споменика. Наши везови и тканине су плод рада женских руку. Најдрагоценији примерци су они који су посвећени богослужбеним циљевима. Завесе царских двора, од којих је чувена Јефимијина из Хиландара, Јефимијина „похвала пару Лазару и њена плаштаница у Путни, милешевска плаштаница и лесновска, такође у Хиландару, спадају у ремекдела. У београдском Музеју сачувани су фелони и епитрахији, које су везле принцезе из куће Бранковића. Велови, набедреници, ваздуси и митре одишу лепотом. Али од средњевековних профаних тканина сачувана је била само Лазарева, златом на свили дезинирана хаљина. У Ермитажу се чува, сребрном и златном жицом и свилом везени појас севастократора Бранка. Одежде и костими нашег средњег века најбоље су документовани на портретима фресака и минијатура. Ношња, украси, венци и круне, пандантифи, имају ту своју галерију.

Није досада довољно истицана наша вештина у обради коже (пресовање и интарзија) којој је јачи импулс дао Ислам. Драгоцен је и наша графичка делатност у дрворезу у XVI—XVIII веку.

Слабо нам је сачувана једино керамика у бољим примерцима. И ако је она, не само код старих Словена, већ и у средњем веку била врло распрострањена грана уметничког заната. Стара словенска керамика је рђаво печена, димом палена роба, на колу или руком рађена. Лонци са равним дном и овалне црепуље ретко су имале глчане површине. Имају прелива од беле земље. Са таласастом орнаменталном линијом и на дну са озаком крста и круга, ова керамика остала је типична до наших дана. Глеђ нам је дошла са Истока, преко Византије. Архаична карактеристика наше глазури пада у очи по томе, што има оловних састојака. И византиска глазура је била оловна, а зелену или мркожуту обју добила је додатком отпадака од ударца чекићем на наковњу, од оксида бакра или гвожђа. Наша керамика је имала урезе у енгобу, ређе пластични рељеф. Кад

гледамо ретку вештину нашу у осталим техникама, просто нам је невероватно да је наш уметник остао овако скроман у овој вештини демонске магије ватре. Узрок је у томе што је керамика остала

животиња и птица, нарочито на посудама; они су узети из персиских извора посредством Византије и романске уметности, без икакве везе са скитском старином. Поред рељефног украса, пехари, вериге, кондири и тепсије, тањира и тасови имају често и гравире. Средњевековни примери гравире и позлате виде се на записима сребрних тањира севастократора Чузмана и Цара Душана у београдском Музеју. Колика је штета што од богатог средњевековног посуђа Ђурђа Бранковића, Сандаља Хранића и Косача, чији су спискови познати из њихових дубровачких депозита, није ништа заостало, на жалост. И од радионица Немањина остао је само помен у изворима византиских изасланика.

Релативно мало је сачувано и од нашег старог намештаја. Шкриње, столове, престоле и столице, пултове за писање можемо ипак реконструисати на основу рељефа, стећака, фресака и минијатура. Камени олтари и саркофази, владичанске столице и врата (као оне из Мораче, Зрзе и Слепче) показују изванредну вештину наших каменорезаца и дрворезбара. Наши копаничари, Мијаци, не напуштајући потпуно византиски и романски стил, прешли су на домен италијанског барока. Прозори, врата, долапи и ковчези, а нарочито таванице „на свод“, рађени од XVIII века украшавају се и сedefом, пре свега запањајућом ажурном техником, у којима долазе до израза и многи атонски и народни фолклорни елементи. Ситни

»РАСПЕЊЕ«, ДИВНА МИНИЈАТУРНА СКУЛПТУРА ИЗ НАШЕГ XIII ВЕКА, КОЈА СЕ НАЛАЗИ У МУЗЕЈУ КНЕЗА ПАВЛА

народна и није се развила у занатску уметност вишег стила.

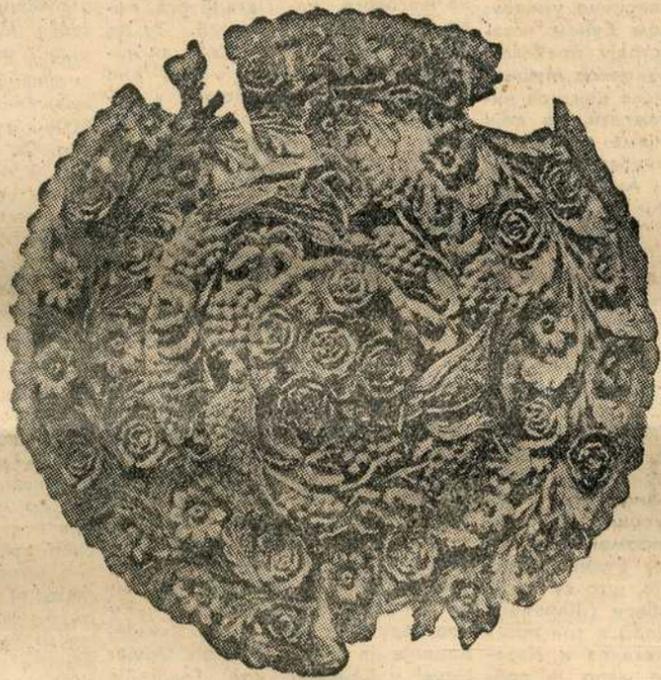
Та наша народна вештина живи још и данас у свима гранама примењене уметности. Огромно богатство нашег фолклора треба разумети и са љубављу прихватити у дванаестом часу, док драгоцене врсте радова не ишчезну, као што је био случај са толиким ремекделима наше старе занатске уметности. Зато треба да су нам драга не само народна ношња, већ и покућство, од препула до пећи, намештај, плетер и дрворез, мешине и кожне интарзије, везови шарена кола и саонице. Ту

народну уметност треба не само сачувати, већ и неговати, пропагирати. Наша стара занатска уметност, и жива народна, треба да нас обавезује и поведу путем обнове примењене уметности. Као земља слабе индустрије треба двоструко да негујемо високо стилско занатство. Као, например, скандинавске земље и Холандија. Напори Школе за примењену уметност, музеја и Завода за чување старина зато су добро дошли, али је свакако потребна и шира просветна и пропагандистичка акција у том правцу.

Код примењених уметности има нечега што их донекле везује за средину, грудудакле потичу. За сликара и вајара, који иживљују своју личност, повезаност са друштвеном средином и прошлошћу није у тој мери еклатантна. Субlimно уздизање ликовних уметности изнад свакодневних потреба, њихова магиска и пророчанска улога и религиозно порекло није адекватно са улогом примењених уметности, које настају из животне потребе и из старих традиција. У примењеној уметности осећамо сталожени дух, стил, карактер времена, статику земље, склоп расе, оно што се из народа или средине понесе собом у далеки свет. Потреба, материја, геополитички и технички момент преовлађују у уметничким занатима. Облици произлазе слично зоњу или вину, који добију други укус у другој врсти земље и под другом руком.

Али ни архајска прошлост наших заната, то драгоцено искуство једне народне школе које још тиња у срцима, није ствар преко које се олако може прећи. И у преисториској примитивности наше народне керамике, и у нашем планинском и северњачком дрворезбартству, и у ношњи пуној разноврсних компонената осећамо тај стари пламен. Немојмо га угасити! Будимо као наши стари велики неимари, обазриви у свом стваралачком полету. Изграђимо нешто наше и ново. Али погледајмо и око нас и иза себе.

Ђорђе Мано-Зиси

ЗОСТА СА ТАВАНИЦЕ ЈЕДНЕ СРПСКЕ КУЋЕ ИЗ XVII ВЕКА, РАД НАШИХ КОПАОНИЧАРА (Снимак Етнографског музеја)

СВЕТИ АРХАНЂЕЛ МИХАЈЛО, ЕМАЉ ИЗ МАНАСТИРА ХИЛЕНДАРА, РАЂЕН У XII ВЕКУ

(Снимак Музеја Кнеза Павла)

ЈЕДАН НЕПОЗНАТ БИОГРАФ

КНЕЗА МИХАЈЛА

Можели биографију књаза Михаила М. Обреновића написати, мора је поделити на четири периода. Први био период детињства тј. од рођења његова до ступлења на владу у 17-ој години његовој од 4. септембра 1823-26 јунија 1839-те год. 2-ти период заузима време прве владе његове од 26 јунија 1839 — до 25 августа 1842. 3-ћи период живота његовога састоји се у странствовању његовом од 25 августа 1842 до 14 септембра 1860, а 4-ти период сачињава време вторе његове владе од 14 септембра 1860 до 29 маја 1868.

Родно се је у Крагујевцу 4 септ. 1823, као најмлађе дете књаза Милоша и књагиње Љубице. До скоро се је соба чувала у првобитном стању у тако зајном шареном конаку, у који се је родио. По свима казивањима људи који су га познавали у првом детињству, бејаше дете здраво, весело, мало несташно, умилљато, добро; ал' кад му ко неправдо хтеде, опорне до јоунства, косе плаве кудрасте, особито лепи очију, главом у висину дугуљастом ваљада због тада обичног стењања главе мале деце мушке, да би им доцније чалма боље прилегла. Сви су га заали, тепајући му »Мања-бег« ваљада што је био од Милана млађи и много мањи.

Ја сам га најпре видео 1834 када му још није било пуни 11 година. Кад ме је једаред нашао, неским играти сантрач (шах) остао је ту, гледао је да схвати игру, моли ме, да му покажем како се то игра, и заиста брзо научи ту тежку забавку онолико, колико се у тим годинама научити може.

Казива ми онда Вуле Глигоријевић, а доцније многи други, како је кад му је тек 9. год. била већ слободан био. Једнога дана пошао је са оцем јашећи на пениу (мало коњче) на Морацу. Пред Лугом (браник, близу Пожаревца, чини ми се још постојећи) једном узме коњче ђудљиво, као што су маом она сорта, жвала у зубе, па стругне штогод мога управо у Луг. Отац поплашавши се викне на момке, држете море, пропадема дете. Момци полетећи за Мања бегом нађу га, где виси, рукама се држећи о грани једној, па се смије, а коњчету ни трага. Једни дете повешто оцу, а други у Лугу увате коња, и на заповест књ. Милоша убију га на месту из пушке.

Учитељи су му били: Авр. Гашипаровић, човек добар, мек, обично мађарски школован, доцније пићу одан; Зорић, Србин из Русије дошавши, са женом Францускињом, слаби наука човек, са системом: смирно, слушај, розги; доцније Дим. Исавловић човек озбиљно учен, кротак, шалив, болешљив; најпосле Rhassos, погрчен Бугарин из Филибе, у Паризу нешто поврхносно школован. Од ови Зорића најмање вољаше Мијаило. Једанпут је нешто скривно у школи а бејаше њи више у школи, као брат му Милан, Милан Давидовић, Стево Поповић, Јоксик и још неки. Зорић хтеде да га казни; дете мислећи, да није криво, успротиви се. Зорић хтеде да га ухвати а онај бежи око астала. Кад виде, да га не-

може стићи викне деци: држете Влашкој на мошији Хереште. Како је отац дуго оклевао одпустити га у Цариград; како је пошао, мајком праћен у Цариград на инвентуру; како је тамо зиму провео; у пролеће се у Србију вратио; владу предузео; тако званично уставобранитеља повратио; са избором министра несрећан био, па опет их тардо одржао; комисију Мусса Ефендију из Цариграда добио; буна неколико утишао; најпосле Вучићевом буну истеран био и у Аустрију пребегао, све то види из рукописа Мушицковог (који будимска цензура није допустила штампати, но који се налази у артијама мојима у Београду) из Кунибертове, од части из Л. Ранке; Али Voué, моје брошуре: Betrachtungen über Serbien), брошурице Обреновики и пр.

Мени се чини да су главни узроци страдања његовога: постојаност његова — да не рекнем јоунство — што није хтео (две ветрогоне и два тежкоглава педанта) министре, рђаво изабране променути; друго, што се је дао од жена (Мме Waschenko) и Турака наговорити, да пусти Вучића и дружину у земљу; треће, непостојанство, променљивост и немирни дух Срба уопште, који мисле, да ако шта промене, то мора вавјек боље да будне. Доказ овога последњег је, што су за 50 год. три књаза убили (:Карађорђа, Данила, Михаила); и три прогнали: Милоша, Михаила и Карађорђевића. А не мало је сопствена мајка принела, хтевши повратак књ. Милоша. Кад је изишао из Србије, млад човек од 19 год. здрав, невест, неук, зло окружен, горе саветован, без средства (17 дуката се је затекло код њега); незнајући коме да верује, комели не, просјачењем себичним, узнемираван, озлојеђен, поче се борити са несрећом, која га је пратила тако рећи до смрти. Тада је изгубиши у Новоме Саду мајку промјенио нарав и ђуд веселога детињства у меланхолију, која је доцније вавјек сачињавала главну черту характера његовог. Постао је и неповерљив и никад више доцније није никога љубимца (favorit) није имао. Научно је мисли своје сакривати (:dissimuler); али претварати се (:simuler) никад није хтео нити умео. Читаво време странствовања његовог ваља подјелити 1.) у време бављења његовога у Земуну, Новоме Саду и код сестара. 2.) у период кад је био код оца у Бечу и са Вуком у Берлину. 3.) Период путовања по Европи са чешким бављењем у Бечу. 4.) Период женитбе његове и сталног пребивања у Бечу и Иванци. Први и други период од части познајете, а подоста би о томе нашли у горепомеутом рукопису Мушицковом

Мати његова Љубица — за коју је Blanqui аипе у паризкој академији рекао: да саједињава све врлине мужке саједињене са свим женским отликама — волела га је здраво и он је њу љубио, честовао, слушао. Од ње је наследио скромност, умереност, озбиљност, дугострпљивост, постојанство. Камо среће, да је и од оца био наследио живот, дјејателност, рјешителност, процијателност, окретљивост, политички такт и лукавство и познавање људски невестрава и опачности. Но све ово му је фалило у младости, па и до краја. Сам поштеног характера бивши веровао је ђудма, па је био варан.

Са 17-ом годином изберу га за књаза. Био је онда са оцем у

као и у хартијама Коста Богдановића. За трећи и четврти период молићу Ви највише казати, али морате положити и означити или поједине вопросе и чекати, док ја хартије моје из Београда добавим. Што се Велимира тиче, било је овако. После повратка његовога из Петербурга, пошле је Књ. Милош у Загреб. Ту од ђуди уља успешен и опљачкан није се апса курталисати могао док Књаз Мијаило није дошао у Загреб. Књаз Милош оде у Инсбрук а Књ. Мијаило у Ронч. У Рончу га је послуживала лепа ђевојка од 17 година, књи тамошњег Vademercistera Maria Bergaus Словенка Штееркиња. Од ове му се роди Велимир (Wilhelm) 8 маја 1849 по р. Матери је купио кућу у Рончу, снабдео ју је миразом и она се удаде за некога удовца Schiffera и родивши снимие више деце, умре чинимисе год. 1863. Књаз Велимира поиште к себи у Беч 1856-те год. Кад је детету било 7. год. мати га доведе и ја га одведем у Београд, сместим код Антонија куће, гди незнајући нико, кром Антонија пребудне 4 год. После сам га заједно са Антонијевим сином Живком предао надзору Стеве Теодоровића, а доцније Милутина И. Стојановића. Свршио је у Београду 6. гимназијалне класе, доцније је био у pension Olivier Nevel у Champel код Генфа, а сада је већ у втору годину у Економској Академији у Хохенхему близу Штутгарда. Наличје и нарав очина. Како му је отац умро без тестамена, а и пре него је био усвојено, био би остао без имања, да се нису наследници Књажеви о њему праведно постарали подаривши му мошију Негои у Малој Влашкој и 30 м. дуката у руралним облигацијама влашким, тако да сада има прихода 7 м. дуката год. Изабрао је струку економну, да будне независим свои господар а ничи слушга; да може и другима користан бити; да не да повода интригама пакосни и лакоми људи. Прешао је на православну веру по жељи оца свог у години 1867, и добио од крштеног кума свог, митрополита Београдског име: Велимир, Михаил, Теодоровић.

Штосе тиче женитбе Књаза Михаила, овако је било. Око год. 1852, навалио је био отац на њега, да се жени, а и сам је видео, да је време. Отац као политикер зрелог такта, био му је изабрао у Букурешту кћер Књаза Штирбеа. Да се је то извршило, каква би то следства доцније имало! Милош не хтеде у томе послушати оца, као и други исто предлог за кћер Барона Сина, која је доцније умрла. Очеви несудјени

У Државној архиви у Београду чува се једна копија нечијег писма (или концепт неког другог састава), која у ствари претставља кроки за биографију кнеза Михајла. Докуменат је писан за нас непознатом руком, а потиче из времена после 29. маја 1868. У жељи да с једне стране тај докуменат предамо јавности, а с друге стране да олакшамо посао онима који се могу питати из чијега су пера те важне белешке за кнез Михајлову личност, ми објављујемо текст без измена и скраћивања.

заручница обонца су били пристали. Међутим познаде графињу Јулију Хуњади, највише му препоручену старом познаницом књажевом, графицином удовицом Eszterházy. Узме је 1853 год. на дан Св. Илија. Брак не би срећан. Узроци су: што је неродкиња — стењањем струка у младости, поремећени су јој органи génératives, што је другога законом бивши католика бигот; што је другачије ђуди и обичаја псеудо-аристократички — више салоне, луксуе, забаве, раскошлук, не миран и озбиљан кућни живот волећи и тражећи; што је друге наодности — не љубећи Србију и Србе и пр. Књаз је трпιο ђутећи 12 год.; повраћао је отишавши и вратити се нехотевшу, — покривао је и забашуривао неспосно стање своје. Најпосле је она навалила да се раставе. Епископ хаволачки и викар апостолски Strossmayer разлучио ју је а thoro et mensa 18 Дек. 1865. по р., писавши Књазу у више писам да је то свршио по свим законима црквеним, каноничним и грађанским формама. Књаз од своје стране је са женом учинио уговор, по коме јој palais бечки са свим мобилијаром, сав њојзи дат хадићар и 5.500 дуката годишњег уживљења. — Обе стране су одрекли свакога права наследства. Она је с тим отишла у Беч, нити му је више за живота дошла. Rente свој viagère примала 3-месечно напред и квитирала свакад позивајући се на тај уговор разпуста. Књаз је затим наредио, да се она више у црквама не спомиње. Но није од стране православне разлучења црквено предузео, хтевши то учинити тада, кад се наново стане жени. У томе га је снешла опака смрт. Сада књагиња Јулија тражи 4-ту част свега наследства а г. Епископ издаде другу пресуду, којом пориче оно, што је пререшо и вишеструко писало. У томе књагиња подиже у Влашкој парницу, коју је на првостепеном суду изгубила. Сад је парница на Апелационом суду. Акта су штампана влашки, док се штампала бунду и на француском језику, послаћу ви ји.

Немарљив, небрижљив за своје имање. Могао га варати човек. Од природе штедљив (:јабуче танко гулио; гле, па то је цванцикл одламљаве шећера у чај); по мајци, навладао је ту черту урођену му; 200 м. дуката за оружје; цариградски пут 5 и 15 м. дуката па напалак; пензије допуну; министре награђивао; дугове официра платио; нико му, осим вас, дуг вратио није; црна Гора, Босна; rente viagère књагињин, па се чуду, зашто само 75 м. дуката остало?

ЛАЗАРЕВИ

НА виду ове ноћи избушен клинцма звезда мало се мало наслоним. Па кад већ много боли, па кад већ нема решења, ко дете с капом важелим лептире белс да гоним.

Б. Л. ЛАЗАРЕВИЋ

М. С.—Јовановић

архитектура Београда

ПОСМАТРАЈУЋИ развитак и изградњу Београда за последњих неколико деценија, видимо да је он нагло и брзо постао великим градом. Међутим, са жалашћу морамо констатовати, да у урбанистичком и архитектонском изгледу није ни приближно толико напредовао колико је имао услова за то. Интересантно је видети из којих разлога тако велика изградња Београда није дала задовољавајуће резултате.

ЗИДАЊЕ БЕЗ ГЕНЕРАЛНОГ ПЛАНА

У првом реду треба узети у обзир да Београд у раздобљу од двадесет година, т. ј. од 1920 до 1940 године, када је подигнут највећи број зграда у њему, није имао генерални план за извођење регулације, већ се изграђивао према староме, који није предвиђао тако нагло повећавање града. Према повременим потребама вршене су измене регулације улица, тргова па чак и читавих насеља (предграђа), без обзира на целину града. Како је, пак, изградња приватних зграда захтевала доношење правилника и уредаба са хигијенским, техничким и естетским прописима, то су ове уредбе стваране на брзину те су недовољно простудиране и слабо обрађене имале пуно недостатака. Због тих недостатака и непотпуности често су мењане и допуњаване, тако да су увек имале привремену важност. Последице тога су биле такве, да се почињала изградња извесног краја или улице, па чак и зграде, по једној уредби а довршавала по другој. Због тога имамо у једној истој улици зграда са висином од два спрата, а до ње зграду од четири спрата. Најбољи пример за овај случај, поред других, имамо у Улици Милоша Великог, која је због такве изградње изгубила свој првобитни достојанствени и отмени карактер.

Не може се рећи да код појединих општинских управа није постојала добра воља за решавањем неопходно потребних урбанистичких проблема, само сви учињени подухвати у овоме правцу нису до краја доследно спроведени. Тако је, још пре двадесет година, одмах после светског рата, када је Београд постао престоница Југославије, расписан интернационални конкурс за израду генералног плана. Међутим, како ниједан пројекат није могао бити у целини усвојен, морало се приступити изради генералног плана узимањем појединих идеја из већег броја наградњених пројеката. Од тада се на томе плану стално радило, али он, нажалост, ни до данас није завршен. Затим је, 1930 године, расписан интернационални конкурс за решење Терасиске терасе, а 1938 године, исто тако интернационални конкурс за решење Позоришног трга у вези са тргом на Теразијама. Само, док је конкурс за генерални план био оправдан за Терасиску терасу и Позоришни трг учињена је погрешка што су уопште расписани, пошто се дошло до закључка да се не може добити добро и прихватљиво решење појединих делова града, а да се истовремено не решава и целина.

БЕОГРАДСКА ПРИСТАНИШТА

Велики је број важних урбанистичких проблема, које је требало благовремено решавати. Сви ти проблеми, међутим, или су одлагани за «доцнија времена» или су добијали привремена решења, а дефини-

ЈЕДАН ХАРМОНИЧАН ДЕО ТЕРАЗИЈА

(Снимак С. Н.)

тивно решење је требало да дође са генералним планом. Да поменемо само питање железничког чвора и пристаништа, чија су благовремена и исправна решења могла имати необично велики утицај на развитак Београда уопште. Изградња пристаништа на Сави захтевала је одговарајућу регулацију свих улица у околини. Међутим, ако би се пристаниште изградило на Дунаву, Карађорђева улица, као и цела Савска падина, имали би да добију са свим друго решење. Није нам намера да се овде упуштамо у чисто урбанистичко питање, али морамо напоменути, да би се постављањем Пристаништа на Дунаву учинила огромна услуга будућем развоју Београда, који би много добио како у трговачком и економском, тако и у естетском погледу. Садашње Савско пристаниште изградило би се у декоративни кеј са тргом у одговарајућој архитектури, што би, повезано са Калимегданом, могло имати репрезентативни карактер. Главно трговачко пристаниште било би на Дунаву, где има довољно простора за изградњу свих пристанишних постројења и потребних магацина. Тако би се у овом још неизграђеном делу Београда (који је врло близу центра града) могао створити нови трговачки центар са добрим изгледом за будућу међународну трговину.

ЈЕДАН НЕУСПЕО ПОКУШАЈ

Архитектура Београда често је била изложена утицајима, страним нашој средини, тако да се није могла без застоја и самостално развијати. У времену највеће изградње, после светског рата, поред многих других, дошао је и утицај руске архитектуре, који није дао задовољавајуће резултате, а затим покрет за обнову српско-византијског стила. Међутим, према нашем мишљењу, овај покушај унапред је био осуђен на неуспех. Он се састојао у томе, да се стил, који је имао успешну примену на црквеној архитектури, употреби на приватним зградама. Тај случај најбоље илустрјују неуспеле фасаде неколико при-

ватних и јавних зграда изграђених у том стилу и у самом Београду. Док су сви ранији утицаји били мањег обима, покрет започет у целом свету за стварање новог, такозваног модерног стила, обимније је захватио и нашу средину, и то баш у времену када се Београд највише изграђивао. Тако имамо велики број зграда подигнутих у модерном стилу, са свим недостатцима једног стила, који се тек ствара и за који још није било утврђених дефиниција за пројектовање. Према томе, наши су архитекти били упућени на самостално студирање и стварање новог стила према угледима из иностранства, пошто их стручне школе нису могле учити стилу који нема своје утврђене норме. Због тога смо имали врло различита тумачења тога стила у архитектури, само донекле сличног модерном стилу који се развијао и у другим великим градовима.

ЗА СТИЛ НАШЕГ ПОДНЕБЉА

То отступање од интернационалног модерног стила имало би своје оправдање да су зграде, подигнуте код нас, имале обележје наше, националне архитектуре и да су прилагођаване захтевима нашег поднебља и околине. Међутим, нови стил код нас третиран је потпуно индивидуалистички. Подизане су зграде са фасадама, које су се могле свидети и пружити извесно задовољство само неупућеним «стручњацима» и аутору-пројектанту. Овакво примењивање модерног стила последица је неозбиљног и површног схватања појединих архитеката о савременој архитектури. Заборављало се да је архитектура уметност, која треба да ствара дела трајне вредности и која ће служити као стални украс једном граду. Архитектура Београда би могла и у будућности да чини штете од оваквог индивидуалног интерпретирања модерног стила, ако наши архитекти не увиде благовремено, да се у исто време не може створити неограничени број нових стилова у архитектури, већ само један коме треба сви да гравитирају.

Према ономе што је до данас створено у модерном стилу, код нас и у другим земљама, можемо констатовати да, иако се модерни стил доста разликује од свих ранијих стилова, ипак постоји оправдана потреба за његово примењивање и развијање. Па ма да су разлози за његово стварање само хигијенске и техничке природе, ипак се не сме заборавити и занемарити утврђено схватање лепог у архитектури, заједничко за све стилове и за сва времена. Аутор једног архитектонског дела, пројектованог у модерном стилу, мора и даље да се руководи уметничким идејама при стварању. Не сме заборавити да је архитектура уметност, и да то и даље треба да буде. Стварање у архитектури не сме да буде без логике. Не треба да се задовољи само око, већ и разум.

ЈЕДАН ХАРМОНИЧАН БЛОК

У Београду је, за последњих неколико година, подигнут већи број зграда у модерном стилу. Ове зграде, посматране свака за себе, претстављају успешне творевине савремене архитектуре, само, нажалост, архитектура Београда, узета у целини, тиме није много добила, јер се те зграде упадљиво издвајају из својих блокова, тиме што су обично веће висине од осталих зграда у суседству. Оваква архитектура делује дисхармонично и квари силуету целог града.

Довољно је проћи тргом Теразија па видети да се део трга са зградама Пензионог фонда чиновника Народне банке, Игуманове задужбине, «Асикурациони Бенерали» даје хармоничан изглед само зато што су висине ових зграда исте, иако су фасаде обрађене у различитим стиловима. Други део трга, са зградама: хотела «Србије», «Балкана», осигуравајућег друштва «Југославије», палате «Албаније», Извозне банке, даје утисак дисхармоније и нереди у архитектури највише зато што су све те зграде различитих висина. Овакви случајеви не могу се приписати само у грех архитектурама, већ надлежним грађевинским властима, које су широкогрудно дозвољавале да се мимо грађевинских прописа подижу зграде са различитим висинама и различитом архитектуром у једном истом грађевинском блоку.

И, поред свега тога, још није доцкан да архитектура Београда пође исправним путем, само је потребно што пре довршити генерални план са решењем свих тргова и улица, и донети потребне уредбе и прописе, које би тачно одредили начин изградње и одговарајућу архитектуру, посебнице за сваки трг и сваки грађевински блок.

Арх. Бран. Маринковић

АКВАРЕЛ
Д.Е.С.Е.Т.И

Иако је мрак на широку воду
као црно лето,
а ја немам моћи,
нити имам кључ снагом да откључам
катапац на небу —
месецу на врх
ноћи.

Б. Л. ЛАЗАРЕВИЋ

Цртежи од Ник. М. Цанго

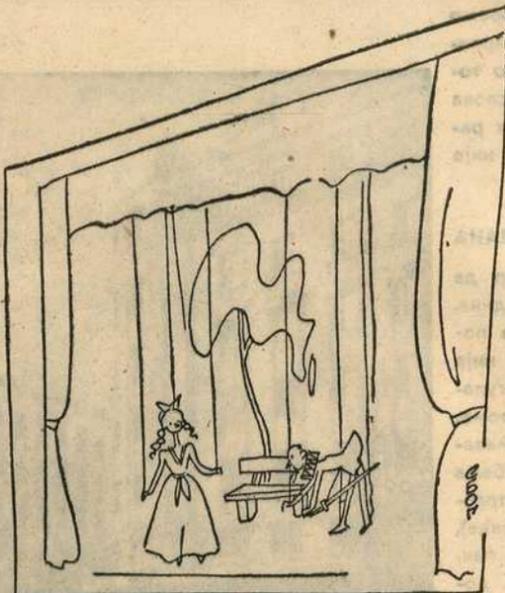
Позориште с луткама

КОЛИКО је нама познато код нас није никада позоришту с луткама посвећена озбиљнија пажња, иако је оно постојало, примитивно и врло слабо, уосталом, да изрази све своје могућности. Али већ три хиљаде година постоји ово позориште, и оно се одржало од античког доба до наших дана, мада је у прошлости било периода његове веће и мање славе.

Ово мало и скромно позориште поседује низ начина да изрази своје идеје: духовитошћу, алузијама, својом чудном мимиком, у којој се осећа неодољиви »брио«, толи-

рочито у Грчкој, а доцније с највећим успехом у Италији. У Грчкој се јављају и права, мала позоришта с луткама. У Атини, на крају богатих гозби, изводе се духовите и занимљиве игре с марионетама. Ксенофон нам је описао са свим потребним појединостима ове претставе. Сократ је устао против тога, али је овај обичај и даље одржаван у богатим кућама. Народ у Грчкој је то одмах прихватио и у овој забави јако уживао. Позната су позоришта с луткама за време Софокла у Атини. Али не само ту.

Игра марионета била је праћена гласовима, нарочито у Грчкој, где жива реч много

вом отаџбином позоришта с луткама. Једна варијанта овог позоришта налази се и у познатим сценама са сенкама, које су нам дошле из Кине и са Јаве, познате нарочито у Италији и Немачкој. Грим је у својој Кореспонденцији 1770 године говорио доста иронично о овом позоришту, мада је и сам додао да је у детињству био њим очаран. Навели смо већ да су многе драме приказане у позоришту с луткама. Треба ли још да додамо да су и све Шекспирове драме послужиле као предмет обраде.

У Немачкој је такође почело са покретном скулптуром, тим пре што је познат урођен смисао Немаца за скулптуру. Хофманова прича о мајстору Мартину указује на урођене и типичне особине становника севера. Срећна хармонија између уметности и науке развила је код Немаца неслућене могућности за развој позоришта с луткама. Не треба се чудити онда наглом развоју овог позоришта. У шеснаестом веку метафизичке препирке увукле су се и у само позориште с марионетама, и народ је на свим странама најрадије гледао Страшну и жалосну повест доктора Фауста. Али и у најтужнијим повестима у позоришту »токеншпилера« уобичајено је било да се укаже и једна весела појава ради добре забаве гледалаца. Позориште с луткама било је честа појава у Хамбургу, Берлину и Бечу. Тадашњи писци нису избегавали да напишу текст за ова позоришта. Међу њима Шинк, па и сам Гете. У својој двадесетој години Гете пише Свечаности вазара у Плуиндерсвалерну.

Мало позориште с луткама остало нам је живо у свести, као једна од најлепших успо-

жићне празнике сматрали смо некада за највеће задовољство да видимо »лутке које играју, говоре и певају«. Прелазећи данас у овом кратком прегледу развој позоришта с луткама, ми смо се још једном сетили срећног детињства, његових радости и задовољстава.

Др. В. Н. Д.

НАПОЉУ бије
лута кошава.

Можда ме збиља
много волела.
А била је ружна,
много рошава,
и сужна
као
да је болела.

Некаква туга
много голема,
што ме је много
залуд желела.

И с вечери би сваке
платно
на месецини
трудно белела.
Да чујем после
како ноћу
седне да платно
бело шије,
ко да би само
желела
с њиме
ружило своје
да покрије.

Б. Л. ЛАЗАРЕВИЋ

Шумски извор

У необузаној децјој игри вачепркасмо обале потока
сред шуме нечујан, хладан што је ходио.
Немирне руке смо забадали у бистрине његовог отока
и тако нас је, и не мислећи на то, певушећи водио.

На обали другој, испод брестових зелених грана,
једва приметна вода цедила се спорошћу сузе.
Жељним прстићима нарнусмо са свих страна
и неописива нас, изненада, радост све обузе.

Што смо копали све даље, све дубље, све шире,
снаге нам се, лакоћом невиђеном, двостручиле
и, гле! Усклицима одјекну шума: вода поче да извири
из невидљивог, птодземног живота набрекле жиле!

У хладни загрљај жубора својих шапугавих
поток је примио свежа, нова отицања;
силније потече, ван закона путева правих,
испод обислог, са птицама у лишћу, зеленог грања.

Данас, тај извор, слађе н'о ишта на свету,
у дане косидбе, орања или жетве вреле,
работнику бодрост враћа, а трави, дрвету, цвету
дарује сокове, и птицама недостижне увлете веселе.

ВЕСЕЛИН ФИЛИПОВИЋ

Цртеж С. Богојевић

ко својствен развоју акције; најзад, свим оним богатством духа, на коме почива читав радња и без кога се не може да замисли његов успех и његов успон. И код овог позоришта, као и код великог и правог, учествују вајарство и сликарство, музика и игра, и, што је у његовој традицији, импровизација; слобода да се све каже и да се пусти фантазија на вољу. Не треба веровати да у томе нема поезије и лепоте.

Кад смо као деца уживали у тим малим позориштима, чија је позорница била блиска и својом величином нашим схватањима, и кад смо са сузама од смеха излазили из тог зачараног царства, нисмо тада ни слутили да су се и велики духови и највећи умови света интересовали за ово позориште, помагали га и налазили да оно има пред собом обимно поље рада. Нисмо тада знали да је ово позориште привлачило и великог музичара Хајдна и да је он за њега компоновао, као и бесмртног Гетеа.

И кад помислимо колико духа и праве и истинске комике изиђе са ове минијатурне рампе, колико благе и човечанске ироније, више каткад него са великих и скупочених позорница, ми тек тада осећамо колико се можемо о њих да огрешимо ако их не узимамо озбиљно. Треба да се сетимо овде и једне изванредно интересантне књиге коју је Шарл Мањен, члан француског Института, посветио марионетама кроз векове, излажући у тој веома забавној студији, са потребном историском верношћу, постанак, развој, значај и уметничку вредност позоришта с луткама.

Да ли је оно почело са постанком лутке, т.ј. са првом играчком коју је античка девојчица сматрала својом другарицом и својом забавом, или још раније са дечком, кад је јашући очеву палицу веровао да прелеће планине и да ствара историју света. Пластика је постепено доприносила да се прелазним облицима дође до савршенијег модела, у које је човек преко покрета уливао живот и свој све развијенији дух. Није без интереса да се помене како је права употреба фигура—аутомата учињена по храмовима, где су статуе биле тада покретне. Њихове руке и ноге могле су се ставити у покрет. Стога би се рекло да је тачно и мишљење како је пластика, удружена с механиком, у хришћанској уметности одиграла исту улогу као и у паганском свету.

У Египту, о чему је писао Херодот у својој другој књизи, старој Грчкој и у Риму, у религиозним процесијама носене су статуе са покретним деловима. Сетимо се такође да је Хомер у Илијади певао о Вилкену, који се на златним точковима покретао. То су прве статуе са сложеном механиком. Тит Ливије говорио је о свечаностима у Риму, и он, помиње како су свете слике окренуле главу од принете гозбе, на опште запрепашћење и страх присутних. Статуе са покретним деловима употребљује затим аристократија ради своје забаве и најзад оне долазе у руке широких народних маса, на-

значи. Али се исто тако приказивала и пантомима, која потиче из далеке прошлости и претставља први облик ове врсте уметности. Занимљиво је поменути да тадашњи свештеници и теолози нису осудили позориште с луткама, као што је то био случај са правим позориштем, коме су биле упућене толике анатеме.

У Италији позориште с луткама напредује стално и у седамнаестом веку постоје већ мала и укусна позоришта у свим већим италијанским градовима. Временом су ова позоришта тако добро уређена да су приказивала и сложеније комедије и драме. Почетком 19 века у Ђенови је приказана драма Заузимање Анверса са до тада невиђеним ефектима. У Милану Фанточини, у позоришту Фиандо, изазивају општу пажњу и заслужују пуно признање. У њему је приказана истовремено и драма у шест слика »Принц Евгеније Савојски успела Темишвар« са савршено успелом и солидном игром, која је изазвала искрено дивљење савременика. Између слика изведен је необично грациозан балет, на опште изненађење и задовољство гледалаца.

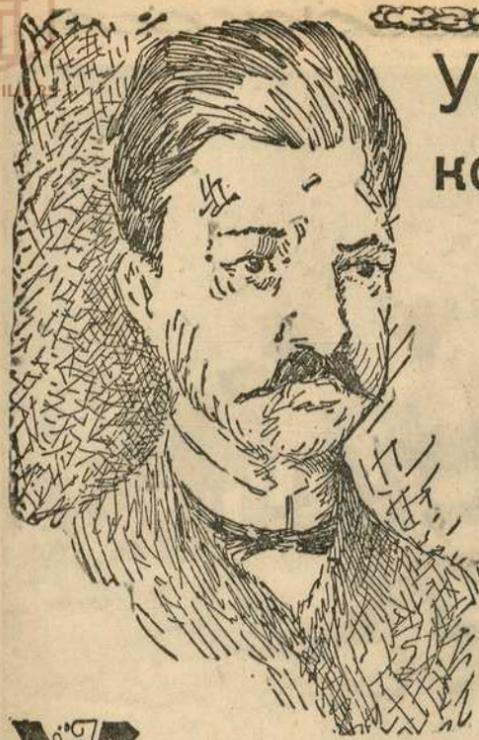
За успех ових позоришта не могу се заборавити заслуге једне чувене маске Комедије дел' Арте, по имену Буратино. У једном богатом флорентинском дому приказују нешто скраћену Макијавелиеву Мандрагору. Није чудо што је у Италији, где се показало толико интересовање за марионете, било највише и успеха.

Из Италије марионете прелазе у Шпанију и Португалију. Народ прима радо ово позориште. У овим земљама приказују се највише романсе и борбе с биковима. У Француској се, као и у другим земљама, јављају статуе са покретним деловима по храмовима, да постепено пређу као праве лутке у богате домове и широке народне слојеве. Познате су у Француској полупкрвене а полународне претставе, религиозног карактера, у којима играју марионете, као што се појављују у Павлу и Виргинији, или Атали. Познат је у Паризу чувени Сен-жерменски вазар, где се изводе претставе полишинела, а нарочито од краја седамнаестог века, због чега се овај вазар и сматра пра-

К. НАПРАВНИК: ИЛУСТРАЦИЈА ЗА »НЕЧИСТУ КРВ«

Уметнички лик композитора Јосифа Маринковића

ЈОСИФ
МАРИНКОВИЋ
Цртеж
Б. Јанковић

НАЈСТАРИЈОЈ српској композиторској генерацији, Станковић — Маринковић — Мокрањац, човечански и уметнички лик композитора Јосифа Маринковића (1851—1931) изгледа нам најчистији, најприроднији и највише уметнички. Његов повучени и честити живот, затим његови односи према људима и друштву, а нарочито његова искрена љубав за српску омладину, у чијим је душама увек поттицао младалачку ватру, будио љубав за српство и наше родно тле, потсећавајући је увек на нашу велику и славну народну прошлост, све то одаје човека и уметника, борца и трудбеника идеалиста, који је са најчистијим тежњама и побудама жртвовао и утрошио све своје снаге на подизању и стварању наше прве и праве уметничке музике.

Маринковићев плодносни живот, који је трајао осам деценија, био је уздржљив, тих и ненаметљив, али садржајно пун и уметнички врло надахнут. Све што је Јосиф Маринковић урадио, и као човек, и као уметник-стваралац, носи обележје те тихе скромности, али скромности која својом унутрашњом садржином зрачи из себе и уметничком и човечанском добротом. Ретко се кад тако у једном ствараоцу подударе људске особине са вредношћу и особинама његових уметничких дела, као што је то био случај код човека и композитора Јосифа Маринковића.

Не штедећи себе, Маринковић је свој дуги живот испунио радом, који је без прекида трајао пред саму његову смрт. Један напоран рад од 60 година.

Када је Маринковић, још у младим годинама, започео своје музичко стварање, које садржи око 150 композиција, великани музичког романтизма у Европи Шопен, Шуман, Лист и Берлиоз већ су били завршили своје дело, док су Брамс и Вагнер још били у стваралачкој снази.

Јосиф Маринковић, већ и по својој природи а и по времену у коме је живео, морао је потпасти под утицај музичког романтизма, који је у то време доживљавао у Европи своју пуну славу. Са свима добрим и рђавим странама ове школе, сва дела Јосифа Маринковића носе њен печат у коме се огледа завршетак периоде позног романтизма.

Војевањин по рођењу, Јосиф Маринковић је после својих често прекиданих студија прешао у Србију да ту нађе уточишта и отпочне своје стваралачко дело. За нашу музичку културу то је веома значајно, јер и ако Маринковићева музика до сада није успела да пређе границе наше земље, она је за нас уметничка вредност од особито значаја. Стварана под нашим небом, у доба кратког националног идеализма, у једној средини која се тек почињала културно развијати, она је морала ипак постати и оригинална, јер је била подложна утицајима свога доба и своје околине, јер је стварана од човека веома даровитог који је носио све најлепше особине нашег на-

рода. У томе његовом уметничком раду било је много отежавајућих околности и због времена и због средине у којој је радио и живео. На првом месту он је морао водити рачуна о тадашњим нашим могућностима и условима извођења музичких дела, затим о техничким и изражајним могућностима наших музичких ансамблa тога времена, и најзад, о укусу и жељама тадашње публике.

Познато је, да је Јосиф Маринковић свим силама тежио да се дочепа доброг оперског либрета, јер је осећао потребу да компоњује и опере. Па и да је компоновао оперу, да ли би је могао у оно време у нашој средини добро извести?

Поред свих тих недостатака и тешких околности, Маринковић је успео да сва своја дела одржи на достојној уметничкој висини и у пуној стилској чистоти, да их у границама једне врло пречишћене технике надахне својим чистим и племенитим духом, и да их, поред местимичне сасвим неизбежне наивности, спасе и сачува од страшне и отужне баналности, која је увек, страног порекла, стално пратила нашу уметничку музику као зла коб. Како изгледа, скромни, чедни и усамљени Маринковић није био потпомаган ни од каквих организација и котерија, којима су се, на жалост, служили многи наши композитори.

Осећајући свим својим бићем дах своје земље и бит свога народа, ма да формално у водама европске музике, Маринковић се, и у таквом оквиру, израдио и као човек и као музичар наше крви. Најбољи доказ за то је његова изразита мелодика, која поред своје словенске распеваности и топлине, сва почиња још и на чистој и сасвим исправној дикцији нашег језика. То је једна од најважнијих особина његовог музичког стварања, јер осећајући лепоту и чистоту дикције нашег језика, он је морао негде у дубини своје душе носити исконске утиске и трагове родне мелодије, која је из тог језика и постала.

Од Маринковићевих композици-

ја, које су претежно вокалне, за соло певање са пратњом клавира и за хорова а капела, и са пратњом клавира, помињемо на првом месту његова Кола. Има их девет на броју.

У религиозној, црквеној музици, где није имао да се бори са опорашћу, неукротивом снагом и чудним, и недокучивим, тајнама наших народних мелодија, Маринковић је дао дела од праве музичке вредности, искрено религиозна и хришћански дубока пред величином Бога и природе. Поред врло добре и значајне техничке обраде, топле мелодике и хармоније, та дела носе у себи и побожну ведрину нашег Богослужења, док се у неким јако истиче унутрашња драматика и смисао за велики динамизам и успоне моћних градиција (Литургија за мешовити хор, На Велики Петак, Оче наш, Молитва). И његове Баладе за мешовити хор и клавир, поред свог световног карактера и драматике, имају такође у себи много топлог религиозног лиризма.

У хорским композицијама, инспирисаном родољубивим заносом, Јосиф Маринковић је код нас достигао највише домете. Истичемо, као значајну карактеристику и то, да се у оним Маринковићевим делима, која нису патриотског карактера, осећа та расна црта родољубља, крепости и витештва.

У својим соло песмама са пратњом клавира, Маринковић је првенствено изразио, лиричар. Дате у јасној и прегледној форми, са јако наглашеном осећајношћу, која често у превеликој мекоти иде до топле сентименталности, те песме су у изразу врло чисте и стилски уједначене, далеко од сваке баналности.

Музика за Суђаје, романтични драмалет од Љубинка Петровића, претставља у Маринковићевом раду једну пријатну музичку одмену, која је у своје време, за одлашћу нашу позоришну публику, имала нарочите дражи. Ова музика је компонована 1894 год., па је затим у Народном позоришту нестала, тако да је Маринковић због извођења морао после неколико година понова да компонује исту музику. Напомињемо, да је Маринковић исто тако са успехом компоновао и клавирске композиције као и дела за виолину и клавир. За оркестар је сам инструментиран своју познату соло песму Молитва.

Дело Јосифа Маринковића за нашу музичку културу значи веома много. Надајмо се, да ће једнога дана, када све његове композиције буду објављене и изведене, човечански и уметнички лик овог значајног и даровитог музичког ствараоца постати јаснији и одређенији и општи суд о његовом делу потпунији.

Светомир Настасијевић

ЗДРАВКО СЕКУЛИЋ: КОМПОЗИЦИЈА

Школа и живот

ЕСТО се пута може чути од младих правника, инжењера, агронома, лекара и ветеринара, да су после свршене школе

ступили у практичан рад на својој струци, и да су потпуно били за то неспремни. Школа их је учила једноме а пракса тражила друго. Слично је са филозофима којима се на предавањима пружа само један део из одабраних предмета, обично без систематике, а на семинарима упућује на научан рад. Тако је већина непотпуно спремна за наставнике, а на науку се одлучи можда само један од стотине.

До истих закључака долазе и наши нови студенти приликом ступања на факултет. Правници, техничари, студенти агрономије, медицине и ветерине једва понеку неке основе из наше завршене средње школе за даљи стручни студиј на универзитету. Једино су филозофи у том срећнији. Њихов универзитетски рад углавном је генетичко продужење средњошколских основа. Свакако до сада доминантан тип наших потпуних средњих школа, а то су реалне гимназије, није требао бити за то, да даје претспрему само за филозофске студије. Те школе нису иначе давале никаквог стручног знања за будући универзитетски студиј, нити су оспособљавале свршене матуранте за неки практичан стручан позив, у случају да не могу наставити или завршити универзитетско школовање. Статистички подаци са универзитета говоре, да само 25% од уписаних студената заврши школовање и дипломира. Осталих 75% претставља онај несретан тип недоученог студента који се, пошто не стекне стручне квалификације из средње школе за неки практичан позив, убацује већином за писара државне и самоуправне администрације.

При томе су сви практични позиви, који претпостављају стручну средњошколску спрему бар у главном обављани у нашој средини од странаца. Један ужасан масован осећај несигурности у себе и самосталан рад код нашег школованог света постоји, слично, као и масовни осећај несигурности код нас за земљу и нацију, и вечно кокетовање са туђином, на кога се жели ослонити, чак и у питањима која можемо и морамо са поуздањем у себе сами решити.

А живот тражи друго. Потребни су поуздани и самостални стручни радници не само у практичним запослењима која су поменута, већ и код државе и самоуправе, и у нашем друштву које се спецификује и жели и мора, да се прилагоди новом свету и његовим потребама. Ту се намеће питање, зашто наши порезници, даринници и финансијски чиновници имају само по изузетку комерцијалну или трговачку школу, а већином су правници или матуранти са реалних гимназија, уместо да се тражи претежно или искључиво први тип школа за њих као услов. Исто тако је неразумљиво, зашто су у селима само учитељи и свештеници са стручном средњом школом, а ова се не тражи за деловође, благајнике и бабице. Као да је њихов значај за села мањи, особито кад се зна да је само учитељ тај који узима још активног учешћа у изграђивању села, док је свештеник мало активан и скоро пасиван у том погледу. Школовани учитељ за село није довољна интелектуална јединица да облагодели својим радом мештане. — Свештеник би требао бити активнији и имати одређену улогу у практичном изграђивању и раду на селу, док би деловођа, благајник и бабице морали имати одговарајућу средњу стручну школу. За сада код нас још нема правних академија или адми-

нистративних школа у рангу пуних стручних средњих школа за припрему деловођа и административних чиновника, као што нема ни здравствених школа сличног ранга у којима би се припремале наше бабице и лекарски помоћници за села, болнице, амбуланте и санаторије. Успостављањем тих стручних школа и прописом, да их ови функционери морају имати, биће знатно и корисно повећан број наших стручно школованих људи на селу. Свакако би свака општина, или неколико општина заједно, морала имати једног свог пољопривредног стручњака са пуном средњом пољопривредном школом, јер у дизању пољопривреде и њеном интензивирању леже наше привредне могућности које се најбрже и најбоље за широке слојеве могу користити. Можда би се могло прописати, да одређен посед земље по величини тражи и одређено школовање власника — пољопривредне школе умножиле и њихови свршени ђаци нашли би свога правога запослења. Ниже стручне школе или ниже средње школе у том нашем садашњем друштву морале би бити као припрема за железничаре, финансије, стражаре, чуваре шума, занатлије и трговце, јер на страни већ и неквалификовани радници мора да имају нижу средњу школу од 4 године.

Каква је тек дисхармонија између школе и живота код најширих слојева који имају само основну школу, довољно је познати у чињеници да већина селоске омладине до војске занемари књигу и често заборави читати и писати. То су тако звани школовани аналфабети у нашој средини поред бројних првих аналфабета.

Задаћа је овог кратког приказа била, да покаже како је код нас школа ишла у раскорак са животом. Школски људи заузети методским и дидактичким задацима наставе нису већином ни примећивали ово, а фактори ван школе, сматрали су, да је доста имати основну или средњу школу и универзитет за напредак земље и народа. Двдесетогодишњи рад истина испунио је ове жеље. Неоспорно је, да је код нас створено доста и много разних школа, али без обзира на живствене потребе наше средине и на развој у садашњости и будућности. Садашња иницијатива Министарства просвете, да изгради јединствен план и систем за све школе и унесе нови дух на том подручју просветне делатности од изванредног је значаја за изграђивање целог нашег друштва и Србије уопште.

У сравњењу школског развоја и животних потреба, намеће се само по себи продужење основне школе и везивање оних који само ту сврше за књигу на било који начин. Њима се мора сугерисати да је књига корист, а само у другом реду забава, и зато свакако неопходна. Наше средње школе само би у нижим разредима могле задржати општи карактер, а у вишим би морале пружити увек стручна знања која ће оспособити за самосталан рад, односно пружити основе за рад на универзитету. Ми смо сиромашна земља и народ. Већ зато средња школа мора дати тип готова човека за живот, и испунити тако ону страшно празнину средњег стања код нас, кога још нема, а између масе и високих интелектуалних слојева постоји дубок јаз. Свакако универзитетски студиј треба више и практичног у себи да садржи, него што је до данас био обичај. Све ове примедбе нису потекле на основу педагошких студија или из рада у школи, већ из посматрања живота и прилика око нас.

Др. Миодраг Грбић

ДОБАР И РЪАВ

Филм

ЧЕСТИ посетилац уметничких изложби зна лако да изабере бољу слику од горе. Он чак и каже: Ово је уметност а ово није! Сличан случај је и с позориштем. Просечни гледалац зна да ли је гледао уметничку претставу или шмиру. У музици, балету, књижевности... свуда се осећа лако одвајање доброг од рђавог... Међутим, најчешће се филму већ у основи не признаје да је уметност и сматра се за забаву, заборављајући да и ту само треба одвојити добро од рђавог.

Али филм је ипак права уметност, млада, напредна уметност, уметност будућности. Не вреди му оспоравати право грађанства, јер су му то признали и његови највећи противници. У почетку одбијени трговачком рачуницом и јевтиним ефектима, многи велики уметници нису желели да раде за филм. Данаас, кад је филм нашао свој пут, налазимо међу сарадницима филмских режисера најпознатија уметничка имена целог света.

Да, филм је уметност, и само има добрих филмских дела и рђавих.

Рђав је филм сваки онај коме је материјална добит највећа сврха. Јер кад један произвођач прави филм само ради зараде, а истовремено не омогућује својим сарадницима уметничка остварења, не знам зашто би овај филм требало разликовати од обичног трговачког посла!

Рђав филм биће и онај, који су направиле неспретљаконићи, или недоучени ђаци, или они који немају занат у рукама, који још нису писмени, не знају, другим речима, филмску азбуку.

Рђав филм је онај, који служи само за моментану забаву, који се састоји из прости авантуре што голица радозналост гледалаца, и који је на нивоу романа за грош.

Рђав филм биће и онај, који својим садржајем и формом дражи ниске инстикте, указује на рђаве примере, деморалише.

Добар је сваки онај филм, који, пре свега, постоји због остварења чистог филмског израза, а и због развијања извесне племенице и човечне идеје.

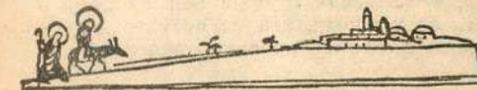
Добар филм узме за мотив љубав, племенитост, част, понос, херојство, другарство. Може на весело начин да исмева пороке и слабе стране људи, истичући као пример врлину.

Добар филм поникнуће из једне чисте поетске инспирације, развиће се по свим правилима филмске драме и добиће епилог са потребним драмским акцентом.

Добар филм режираће затим режисер, који не само што познаје свој занат, већ има и једно сложеније уметничко осећање а темперамент личан и стил оригиналан. Под диригентском палицом режисера суделоваће у изграђивању филма глумци, сликари, музичари, обични радници. Они су делови филма, инструменти које надахује својом личношћу режисер. Они живе онако како он жели, стилизујући једну игру тако да она добије одређени уметнички облик.

Једном речи, као што има добрих позоришних претстава, има и добрих филмских.

Гледалац у позоришту доживи дубоко у себи трагедију једне породице или једног човека, и цело време седи прикован за седиште, пренесен у једну другу реалност магичном снагом глуме и

режије. То исто постиже и филм. Сlike на платну транспонирају тако убедљиво реалност и нереалност, да нас преносе још тајанственије у свет који жели да створи режисер. И ми, седећи тако у биоскопу и не слутимо да мислимо и осећамо онако како то хоће режисер, мозак и срце филмског дела. Наше било бије његовим ритмом, наш разум раствара чињенице његовом логиком. Он је тај невидљиви врач, који својим чаробним штапићем уноси у биоскопску дворану смех и драганост, плач и жалост, постижући све што у људским срцима обичним фотографским слицицама.

Зар се исто тако не служе музичар тоновима, сликар бојама и песник речима!

Одбрати из масе драмског материјала најкарактеристичније, сложити све то једним редом, дати том реду извесну стилизацију, прелазити оквир обичног фотографисања и постаје извесна вештина.

Тежак је био пут док се дошло до оваквих резултата. Још се сећамо вашарских панталонада и лимуната, кад је филм био обично забавно сретство, чаробна лампа, чудо у рангу сензације „пола риба — пола девојка“.

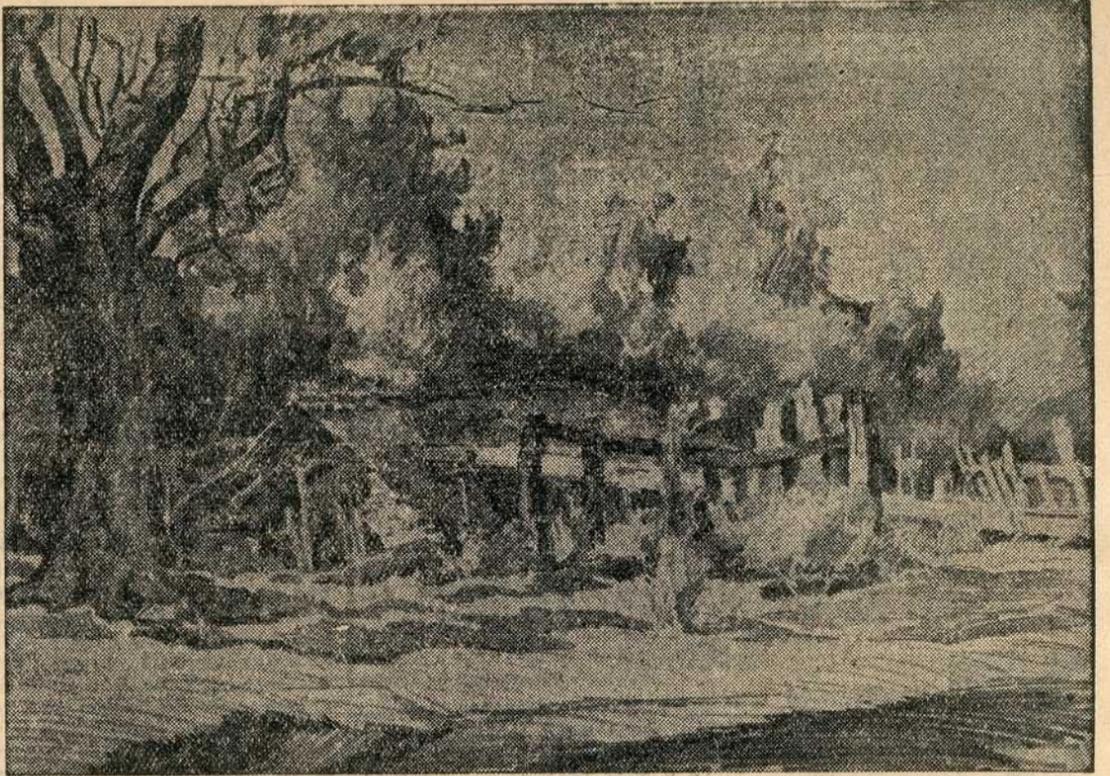
Оног момента кад је филмска камера ушла у ателје, испод блештаве вештачке светлости, оног тренутка кад је један генијални примитивац кренуо камеру лево и десно, приближио је и удаљио од предмета, родила се филмска уметност!

То: добијање гро-плана, приближавања, удаљавана, панораме и тревелинга, одмах је одвојио филм од позоришта. И ми, седећи у биоскопу, намах видимо да нам се извесне ствари примичу од такве близине, да осећамо њихово постојање јаче но у константном размаку између позоришне сцене и седишта. Извесни детаљи, које позориште може да подлуче једино речју и жестом, снимљени сасвим изблиза, истичу се максимално. Није онда чудо што је филм постао тако богат за драмско изражавање.

Онај који жели да открије прави филм, чист филм, треба да, гледајући драме и комедије, одваја добро од рђавог, трговачко од уметничког, наивно од озбиљног, почетничко од мајсторског. У филму нека не тражи само забаву већ и уметнички доживљај првога реда. Нека га филм препороди и прочисти својом хуманошћу и поезијом!

Само тако гледајући филм, може наћи у њему вредности као што их налази у доброј књизи, доброј музици, доброј слици, добро одиграном балету. И још више: многа ова умења наћи ће сажмана и амалгамисана у овој новој уметности, седмој по реду од како човечанство зна за лепе вештине.

Д. Р. Аћимовић

ЉУБА ИВАНОВИЋ: ПЕИЗАЖ ИЗ СРБИЈЕ

РАЂЕНИЧКИ БОЖИЋ

Звона нишке Саборне цркве не допире до нас, али ми је као да га чујем. Као да чујем не само нишка звона, него толико других, уз чију сам свечану песму дочекивао Божић. Звона у Београду, звона у далекој Немачкој за време студија. Напоље, залеђеним друмом, чује се бескрајни низ кола, чује се топот коњских копита. Ваљда нека комора пролази. Мени то изгледа београдска бадњачка поворка коју смо у среће дане мира толико радосно дочекивали.

Замолно сам богатог индустријалца Николу Б. за апарат за бријање. Знао да „жилет“ спада у ствари које се не радо дају на послугу. Али тек, Божић је, а ја сам страховито обрастао брадом. И онако бријање није лак посао кад сте скоро до груди у гипсу. Најден ми помаже, придржава огледало. Желео би некако да ме обрадује, кад нема чиме да ме дарује, да ме „понови“.

— Бре, ал' ћеш да будеш леп данас. Још ћеш неког да заведеш, хе, хе...

Он је рањен кроз груди. Није баш лако, али располаже својим ногама. Може да шета по одељењима, по пављонима, по двооришту, може да изађе и пред касарну, да гледа трупе које пролазе, да прича и да запиткује. На пример: Који су ово Немци што носе капе са црном превлаком и белим крстом? Завидим му на томе, као што бих у мирно доба завидео светском путнику који ће имати прилике да види тропске лепоте Цејлона или неописиви изглед који пуца

са Пан де Асукара на Рио де Жанейро.

— Благо теби, Начо, ти можеш бар да се шеташ?

„Нема ништа, пак ште врвиш и ти. Ич не се грижи...“

Ево још једног изненађења: Онај из Звездана (или је био из Вратнице) кога смо у пуку водели како због његовог хумора, тако због ведре природности којом је вршио неопходне „реквизиције“ за свој рачун по селима, донео ми је огромну лимену кутију правог холандског какао-а. Ваљда је „нашао“ у општем хаосу приликом евакуације или паљења појединих слагалишта. Месец дана сипао сам отад сирови какао у свој вечерњи и јутарњи чај и сматрао то правом посласицом. Диван божићни дар! Треба имати двадесет и пет година па не успети на тај начин покварити стомак.

Кроз прозоре допире „Оче наш...“ Наши болничари, постројени пред зградом, певају га у хору, дочекујући управника болнице, професора Спазког. У нашој дворани настаје тишина. Крстимо се. На многом оку суза. Много њих тога часа мисле на много милих и драгих. Ево поред мене резервни поручник Бра М., већ зрелијих година. Жена му је остала у Лапову. Син отишао са подофицирском школом. Нема ни трага ни гласа о њима, а прича се свашта. Коморциска хроника цвета све у шеснаесет. Па Георги Иванов, тамо преко пута. Лепушкаст дечко из 25. Драгоманског пука. Оженио се недељу дана пред мобилизацију. Он бар прима писма, али далеко је село на Доњем Дунаву, тамо негде у никопољском срезу...

Пошто је разговор опет отпочео, Иван, Најденон сељак, вежба се у ходању на штаци. Прави разне продукције и смеје се. Пре месец дана су му ампутирали леу стопалу.

— Мука ће бити с њим, вели ми Најден, пошто му је друг с сељак одмакао до другог краја дворане. Да је бар нешто писме-

нији па да га наместимо за писара у општини у нашем селу...

„Мука ће бити“, велим ја, а мислим при том на сасвим друге муке.

— Мирно! — Одјекује команда из једног од кревета. То је Митко. Рањен је у главу. Још капри веле да ће му остати нека трајна „фалинка“ у постројењу које управља мислима и умом. Али при том је остао шаљивчиња.

Својом командом хтео је да објави појаву на вратима сестре Екаћерине Гладкиј, најмлађе и најлепше међу нашим болничаркама.

— С празником! „С празником, сестрице!“

„Лепа ли је, Боже! Млада ли је! Овако у гипсу, љубоморнији сам него икад на младог доктора Лоњског. Узалуд покушавам да одагнам такве небожићне мисли. Ето, добро што сам се бар обривао... Да ли погађа моје мисли, да ли хоће да ме обрадује о великом празнику, тек разговара нешто дуже самном него обично.“

Годину дана доцније приближавала се у њеној стабини еглекским новцем изазвана револуција која ће у року од неколико месеци довести до болшевичког пакла. Шта ли је било с њом? Шта је било са стотинама хиљада таквих младих и лепих девојака при чијем вас погледу озари сунце?

Ето и опет једног посетиоца. Донео ми је неколико немачких листова. Стари су три до четири недеље, али за мене пуно новог. Посластица још већа него онај „наћени“ какао; веза са далеким светом. Скоро плачући захваљујем.

Отац једног мог ратног друга донео ми је теглицу слатког, Претпоследња је, вели. Последњу чувају за славу. Нећам се да примим.

Тих часова сам мислио на „Истинске богатане“ од Франсоа Копеа. Нисам ли о овом Божићу, лежећи у гипсу своју туђим светом, без вести о својима, богатије обдарен него у доба највећег домаћег мажења и удобности? Нисам ли више него икад у животу осетио да љубав међу ближњим није празна фраза која се о Божићу механички изговара?

У разговору, шалама праћеним меланхоличним осмесицама, брже је него иначе протекло пре подне. Напоље се чују припреме за делење ручка са нешто мало празничног „предвољства“ Под нашим прозорима опет су се постројили „санитари“. И опет, сложено и складно из четрдесет грла одјекује:

„Оче наш!“ В. Новаковић

СТАРА ЦРКВА

Под тежким црквеним сводом светлост лагано в... И ничег ту више нема, све саме мртве сене.

Тек на ветру звук напуклог звона у звонику И титрај светла на мрачноме лику.

Из дубине мрака силна претња распетога Христа. То је љубав оловно тежка што из таме блиста.

Д. АНДРИЋ

ОБАС ме је свака мисао заболела Тобом.
Ноћас су се погасила кандила у мом животу.
Ноћас ме је туга обавила својим црним мрежама.
Ноћас ми је бол ископао своју сиву раку.

А путеви кроз људске душе тако су стрми, тешки.
Путеви кроз људске душе воде до у недоглед таме
Кроз радост
у бол.
Кроз светлост
у таму.
То је највећи бол,
јер свака промена боли.

Човек је навикао да живи у мраку.
Боле очи од светлости сунца,
боли душа од свеће, јер указује у том не-
неминовност њенога нестајања.
Боли ме свака мисао Твоја,
јер Ти си далеко...
Боли ме свака мисао Тобом,
боли ме свака мисао на Тебе,
јер и Ти
пролазиш.

ЗОРА ТОПАЛОВИЋ

ДОМ мога деде, као и свих осталих бо-
љих газда беше
»на бој« сазидан,
лаком грађом, од
чатме. Доњи кат,
приземље, био је
за дневно становање, а горе на
спрату собе су одржаване вр-
ло чисто и уредно, увек спремне
за госте и велике празнике. Када
се горе дође, обућа се пред соб-
на врата изује, и у собу се тихо,
у чарапама, улазило. Патос по
собама био је жут као лимун,
застрвен сицадетима најлепших
шара, а око зидова били су ни-
ски миндерлуци са вуненим шил-
тетима, покривени ћилимима див-
них боја; уза зид били су насло-
њени вунени јастуци од црвене
чоке. Собе беху бело окречене;
таванице од бледо жутог необо-
јеног дрвета, вештом руком ко-

штовања. Старији су остајали још
мало за софром, млађи су одла-
зили да спавају. Ноћу се из ку-
ћа без велике невоље, није ни-
де излазило.
Устајало се веома рано, у пр-
ву зору. После умивања, помо-
лило се Богу, а затим пила вру-
ћа црна кафа са туцаним ораси-
ма. После тога сви су полазили
на рад.
Сви трговци и занатлије устаја-
ли су тада врло рано, пре зоре,
да би само што пре били код
својих магаса. У томе раном у-
стајању била је читава утакмица.
Све комшије из чаршије утркива-
ле су се ко ће пре доћи у своју
магасу, отворити је, па затим
пробудити најближег кавецују и
тражити да му што пре скува ка-
ву, Целега дана би се, после то-
га, у чаршији хвалисао као рано-
ранилац, јер је то за њега било
као нека врста одлике: »Данас
сам ја био, пре свију вас, про-
будио нашег кавецују и посркао
први врућу кајмаклију!«

Цртеж: Н. Бешевих

Када дед у суботу увече из ду-
ћана кући дође, донесе обично
нешто увијено и предаје матери
да деца не виде. Сутра дан, у
недељу, када се отац врати из
цркве, донесе нафору, за нану,
даду и друге одрасле; и онда
мајка дели садржину онога фи-
шека од синоћ, у оно време нај-
пожељније посланице: суво гро-
жђе са бадемом помешано.

Неки пут, не-
дељом или већег
празника, скуп-
љала се родби-
на и комшије
код мога деде
на посело. Ту се
песмом, игром и
шалом кратило
време. Около на
миндерлуцима
седели су стари
и весело гледа-
ли младеж како
се забавља. Пи-
ла се црна ка-
ва, хладно вино
и грицкало сухо
месо или лебле-
блије до дубоко
у ноћ.

Метанорфоза

Ја сам био у пучини,
Бури, олуји и грому,
И с облаком у висини
Јурио у тучном лому.

Боравио сам и у биљу,
Зимзелену што се плави,
У болу, блаженству, миљу,
Буби што пузи у трави.

За бесмртношћу сам хрлио.
У свем лео је мене, свуда,
И са стихијама грлио
Песник, — ја божањска луда.

Милован Јовановић

сао и димио да се издржати не
би могло.

Био је слаткоуст дед мој, јер
су његова еснафлије и пријате-
љи код бакал-Мите гутали про-
сто његова причања о ранијим
нашим борбама са Турцима, о
славном и њима недостижном
напредку Запада, или о нечему
егзотичном и тајанственом, што
би се после препричавало по свој
махали, као оно његово чувено

паничара урезане; на прозорима
од »жерчелик« или »садек« платна
завесе, окачене на дрвеној тан-
кој шипци, на чијим крајевима су
биле златом вараклаисане дрве-
не лопте.
У ћошковицама соба били су др-
вени необојени долапи, за оставу
рубља и постела. Више јастука
горе, око целог собњег зида, др-
вене полице, а на њима поређане
крупне дуње, које даваху не-
рочити мирис целој кући. Иза
дуња, на зид наслоњени беху
цинкани тањира, калајлије и си-
није, санови и телсије, па ибри-
ци и филџан-шољце, све од ту-
ча, бакра или цинка, па се сија
као злато или сребро. Иза врата
пошироки бакарни леген, у њему
повисоки цинкани ибрик или ши-
рок цугун пун воде, а преко ње-
га пребачен шарен пешкир за
брисање руку. У углу собе ар-
шин висок, широког постоља,
бакарни чирак и у њему углављена
повисока воштана свећа за вели-
ке празнике или када гости до-
ђу. По собама ретко где беху
фуруне, већ се зими грејало ман-
галима.

лице, јер у подне ретко да је
кући долазио, готово свечано,
као да је неки празник, вечерао.
Домаћин се прво изује, опере
руке, затим се сви искупе око
софре и најмлађе мушко дете о-
чита »Оче наш«. Сви се крсте,
оцу и мајци се рука љуби, а за-
тим поседају. Оцу се донесе јед-
но шише љуте или анасонлије,
и отпочиње вечера. Како у сва-
кој кући не беше столова, руча-
вало се на ниској софри, два пе-
дља од земље високом постољу,
округлом и од дрвета начине-
ном. Сви седеју по источњачки,
подвијених ногу. На средини со-
фре већи је чирак са лојаном
свећом. Отац и мајка добијају
нож и виљушку са плеханом ка-
шиком, а сви остали дрвене ка-
шике, којима се сва јела служи-
ла. За време вечера био је мир,
разговарати се није смело. По
свршетку обеда сви устају, пре-
крсте се, старијима се поново
рука љуби и челом надлица
додирне, као знак великог по-

ТРИ ЉУБАВИ ВЕЛИМИРА РАЈИЋА

ДАН венчања Владислава Петковића-Диса био је
утврђен. Његови пријатељи спремали су се
рано ујутро да му пођу на венчање, међу
осталима и Велимир Рајић. Баш је облачио
реденгот, кад сав задуван упаде код њега
главом младожења — Дис.
Шта се десило? Дис, песничка душа, не
бринући се много за овоземаљске ствари, заборавио је да
нема новца ни попа да плати. Рајић се весело насмејао и
спустио заборавном младожењи у џеп позамашнију позја-
мицу од 100 динара, за то време крупну своту новца.
Сам Велимир Рајић није био тако срећан као Дис. Своју
љубав он није могао да оствари. Уместо његове среће, ро-
дила се тако лепа и осећајна песма На дан њеног венчања,
која почиње речима: »И срушише се лепи снови моји...«

и од њих су нам остале само лепе песме. Једна од таквих је
и песма На карневалу, посвећена »једној дубровачкој дами
под маском«.

Родила се, као и његова љубав, у Дубровнику, где је
Велимир једне године отишао на одмор, баш за време кар-
невала. Позван је на дубровачки елитни бал под маскама. Из
гомили званица издвојила се једна дама са црном маском
под којом су блистала два крупна, сугестивна ока. Готово
цело вече провели су дама и Рајић заједно, али она никако
није хтела да му каже ко је. Обећала му је само да ће се
сутрадан појавити на корзоу с белим цветом. Али, бели цвет
није се појавио ни сутрадан, ни уопште. Рајић је тужно и
безнадежно гледао у пролазнице, тражећи узалудно она два
сугестивна крупна ока, и завршио је њој посвећену песму
стиховима:

„Честито сам ти и ти рече: хвала.
А да ли знадеш да се у том часу
Гранитна зграда мојих идеала
Сруши и сирви и у пело расу“.

„Сва прошлост моја у свечаном руху,
Све жеље, наде, куле у ваздуху,
То све се мени покрај тебе снило...“

Песма је дубоко и болно искрена. Велимир Рајић јој је
заиста честитао, у цркви. Он је био у реденготу, укочена по-
гледа. Она у белој венчаници. Била је то Косара Бобић, сада
такође покојна, рођена сестра бившег министра и председ-
ника Београдске општине Милоша Бобића. Велимир и она
знали су се још као деца, затим са Велике школе, где су за-
једно студирали филозофију. Она је постала наставница у
Београду, он чиновник Народне библиотеке. Били су добри
другови. Али о својој љубави Велимир је увек ћутао и она
је нежност у његовим очима вероватно тумачила само као
израз његове песничке осетљивости. Косара Бобић удала се
за свог колегу Глишу Елезовића.
Све љубави Велимира Рајића биле су некако лоше среће

Исто тако безнадежно завршила се и једна Рајићева пе-
штанска љубав. Године 1914 Рајић је пошао ради лечења у
Пешту, у друштво са сликарком Милутином Михајловићем. У
Варош — Лигету (пештански Луна — парк), између рингиш-
пила и вашарских шатри, на клупи једног циркуса, упознао
се са Маргитом, витком и високом, смеђом, с необично ле-
пим, црним и топлим очима. Она је била чиновница. Он није
знао ни речи мађарски, она ни речи српски. Како су се спор-
азумевали сам Бог за, али њихови састанци постали су ред-
овни. Идила се оцртвала. Међутим, наступио је пресудан
догађај, који је прекинуо идилу изненада. Рат је био на по-
молу и Велимир је морао у року од 24 сата да напусти Пе-
шту. Маргиту никада више није видео.

Никола Трајковић

Београдска

Општинска штедионица

Бранкова 2

Прима улоге на штедњу
Отвара текуће рачуне
Врши све банкарске послове

За све улоге код Штедионице
гарантује Општина града Београда

ПОЗИВ

Позивају се сви дужници — земљорадници чије су дугове по Уредби о ликвидацији земљорадничких дугова новчане установе и задруге предале односно пријавиле Привилегованој аграрној банци — Дирекцији за ликвидацију земљорадничких дугова да без одлагања

А НАДАЉЕ ДО 15 ЈАНУАРА 1943 ГОДИНЕ

измире све своје доспеле ануитете (рате-оброке) заједно са каматом задоцњења код својих надлежних пореских управа.

Уколико не поступе по овом позиву, приступиће се принудној наплати не само доспелих ануитета већ и остатка целокупног дуга са редовном каматом, каматом задоцњења и трошковима у смислу прописа чл. 48 Уредбе о ликвидацији земљорадничких дугова. Поред тога примениће се и друге мере.

У интересу је самих дужника — земљорадника да избегну принудну наплату целокупног дуга са трошковима и каматом, којој ће се без одлагања приступити по истеку горњег рока и да воде рачуна да до горњег рока исплате своје обавезе.

(Из Одељења државних дугова и државног кредита Министарства финансија бр. 32990/V/42).

ВРАЧАРСКА ШТЕДИОНИЦА А. Д.

У својој кући, угао ул. Краља Милана и Краља Фердинанда

ОСНОВАНА 1898 ГОДНЕ

Концесионар Рибарске
Бање

Прима улоге на штедњу

Одобрава зајмове по ес-
конту и текућим рачуни-
ма за привреду

УЉОРОД

СРПСКО А. Д.

за гајење уљаних биљака

Телефони: 21-604—21-606

Проводи сетву сунцокрета, соје,
рицинуса као и осталих уљарица.

Ставља произвођачу потребно семе
на расположење и врши откуп жетве.

Државна хипотекарна банка

(пређе Управа фондова, основана 1862 године)

Централа у Београду

ФИЛИЈАЛИ: Ниш, Крагујевац, Ваљево, Чачак, Ужице, Шабац, Лесковац, Зајечар, Крушевац, Петровград, Панчево и Вршац.

Банка рукује свим државним и јавним фондовима; пупилним, депозитним и црквеним капиталима; манастирским, општинским и задужбинским новцем и т. д.

Банка поред улога на штедњу прима и улоге на текући рачун, којим сопственик диспонира чеком или писменим налогом, те се тиме омогућује без употребе готовине платни промет са лицима која имају такођер ове рачуне код Банке односно њених филијала или код других новчаних завода.

Банка врши исплате и наплате за рачун комитената преко својих филијала.

За важне народно привредне сврхе одобрава хипотекарне зајмове, зајмове по текућем рачуну и друге краткорочне зајмове. Одобрава зајмове општинама и самоуправним телима на подлози приреза и прихода.

Обавља све остале врсте банкарских послова.

За све банчине обавезе јамчи држава

Основана 1882 године

Београдска задруга а. д.

ДРУШТВЕНО СЕДИШТЕ У СОПСТВЕНОЈ ПАЛАТИ
У КАРАЂОРЂЕВОЈ УЛИЦИ БРОЈ 48

ТЕЛЕФОНИ
22340 и 22341

Капитал и резезва прако динара 100,000.000.-

Као чисто српски новчани завод, препоручује пословном свету улагање готовине на текуће рачуне, по којима се могу вршити чековне, вирманске и остале исплате без икаквог отказа, а улагачима на штедњу да свој новац не држе бескорисно код себе, већ да улажу код завода. — И једни и други ће тиме, поред сопствене користи много допринети и јачању нашег националног новца и наше привреде уопште.

СЕМ ГОРЊИХ ПОСЛОВА, БЕОГРАДСКА ЗАДРУГА
ОБАВЉА И ОСТАЛЕ БАНКАРСКЕ И ОСИГУРАВАЈУЋЕ
ОПЕРАЦИЈЕ ПОД НАЈПОВОЉНИЈИМ УСЛОВИМА

Поштанска штедионица У БЕОГРАДУ

Прима улоге на штедњу и плаћа ову камату:

2%	годишње на улоге који нису везани
2½%	" " " везане на 6 месеци и
3½%	" " " везане на 1 годину.

Штедне књижице се могу добити код сваке поште. Исплате по штедним књижицама врше се и код свих пошта без трошкова. Кад уложите новац на књижицу обезбедили сте га од крађе, пожара итд., а поред тога и најмањи улог почевши од 10.— динара носи камату.

Сви пословни људи

трговци, индустријалци, занатлије итд. треба да отворе код Поштанске штедионице

Чековни рачун

Основни улог је 100 динара. Исплате и уплате преко чековног рачуна Поштанска штедионица врши брзо, тачно и са минималним трошковима.

Обавештења се могу добити од

Поштанске штедионице у Београду и свих пошта бесплатно.

Телефони 26-821-5, 27-537.

ВИНАРСКО-РАНИЦИСНА ТРГОВИНА

Свуда и на сваком месту иде јод се ко нађе

БРАЋА СТАРЧЕВИЋ

Краљице Наталије 24

Телефон 27-260, 27-296

Честитају Божићне празнике својим муштеријама и пословним пријатељима

Бр. 216

Штедно-грађевинска задруга »СВОЈ ДОМ«, Мишарска 9:
Радно време од 8—14 часова.

Савремени начин долажења до свог крова

Продаја станова, локала и бироа

Бр. 206

КОД »УСТАЛЦА«

АЛЕКСЕ Т. ТРАЈКОВИЋА

индустријско предузеће за израду и прераду свих врста лима, метала итд. Основано 1913 год. у Београду
Канцеларија: Приштинска бр. 1. Радоница: Новопазарска 8. Телефон 40.942.

Предузеће располаже са свим потребним савременим, технички усавршеним машинама и алатом за израду свих врста послова у фабрикацији предмета од црног и белог лима, цинка, алуминиума; алпака, сребра итд.
ИЗРАЂУЈЕ СПЕЦИЈАЛНЕ АПАРАТЕ ЗА ГАШЕЊЕ ПОЖАРА.

Бр. 207

СТОВАРИШТЕ ГОТОВОГ НАМЕШТАЈА

ГОЛУБОВИЋ

Краља Александра 65 — БЕОГРАД — Тел. 28-222

Има увек на стоваришту: соба, трпезарија, разних столова, кујни и т. д. Цене солидне.

Бр. 208

Књижара ВЕСЕЛИНОВИЋ

Теразије 38. Тел. 25-807

Свима својим поштованим муштеријама честита Божићне празнике.

Бр. 204

Пивара Бајлони а. д.

извештава своје потрошаче да је привремено обуставила продају пива.

МОЛИ СВЕ ПОТРОШАЧЕ ДА ОДМАХ ВРАТЕ ПРАЗНУ БУРАД, КОЈА ЈЕ СВОЈИНА ПИВАРЕ.

Сви они, који су бурад кауцирали, добиће по предаји истих кауцију натраг.

УПРАВА ПИВАРЕ

Најомиљенији
Београдски
Биоскопи

Нова Европа (ПРЕЂЕ »КАСИНА«)

И

ВРАЧАР

ПРИКАЗУЈУ УВЕК
НАЈУСПЕЛИЈЕ И
НАЈЛЕПШЕ
ФИЛМОВЕ

КЊИЖАРА и трговина канцелариског материјала

„Јакшић“

БЕОГРАД, Поенкареова ул. 40
Бр. 198 Тел. 20-787

Трговина боја, лакова и хемиских производа

ЗОРАНА М. ШИЈАЧИЋА

БЕОГРАД — САВА

Нарађорђева 42
Телефон 25-675

Бр. 201

ТРГОВИНА ЗЛАТНОГ НАКИТА

„Брилијант“

Власник

МИЛИВОЈЕ М. МИТРОВИЋ
Б. Вашингтона 6. Тел. 28-706.

Свима својим поштованим муштеријама и пријатељима честита Божићне празнике.

Бр. 205

Радио клиника

»БОРА«

Узун Миркова 4.

Телефон 25-252

Бр. 203

Антонијевић и Ђуковић

Београд — Кнез Михаилова 21

Трговина канцелариског и школског прибора

Бр. 202

Коломаст марке „ПОБЕДА“

Најбољег квалитета, црну и жуту у свим паковањима као и:

Козметику: помада и пудер у разним паковањима, вода и прахак за зубе, колоњска вода, инсектни (прахак за зубе) и других артикала нуди са лагера заступајућих фабрика

агентура М. Новаковић

Тел. 24-571. Чек рач. 61198. Кр. Петра 41/II.

Фабрикама и већим индустријским радионицама преузео бих заступства од 1-1-1943 године. За брзу и сталну продају гарантујем. Горњима је то једини и најсигурнији начин да дођу у везу са најбољим потрошачима у реону Србије.

Бр. 200

СВИМА СВОЈИМ ПОШТОВАНИМ МУШТЕРИЈАМА И ПРИЈАТЕЉИМА ЧЕСТИТАЈУ БОЖИЋНЕ ПРАЗНИКЕ

НИЋИФОР Ф. ДАМЊАНОВИЋ
КАФАНА »ГИНИЋ«
Ново Гробље

226 1—1

ЛУКА КУСАЛИЋ
КАФАНА »МИРИЈЕВО«

227 1—1

Предузеће „Шумадија“

ЧИКА ЉУБИНА БР. 1/II.

228 1—1

КАФАНА
»СТОЧНА ПИЈАЦА«
власник
ЉУБОМИР ЛАЗИЋ

229 1—1

КАФАНА — РЕСТОРАН
»МАВРОВИ ХАНОВИ«
пређе
»Каменовић«
власник
УРОШ ВАЛЧИЋ

230 1—1

ПОСЕТИТЕ

РЕНОМИРАНИ
РЕСТОРАН
БЕОГРАДСКА ПИВНИЦА

СКАДАРСКА 44

„БАЈЛОНИ“

ПРВОКЛАСНА МУЗИКА • ВАРИЈЕТСКИ ПРОГРАМ • ОДЛИЧНА ПИЋА

Коломасти марке

"НАПРЕД"

Пакован у лименим кантама од 5, 10, 15 и 25 кгр. добићете најповољније ако купите директно од произвођача

• Прво српско предузеће за израду коломасти

"Србија"

ПЕТАР М. РАДОСАВЉЕВИЋ

Београд — Краља Александра 340.

Телефон 43-812 и Римска ул. бр. 22

Телефон 26-633 ● Чек. рачун 61-374

Бр. 221

Продаја само на велико

ПАЗИТЕ НА БАНДЕРОЛУ СА МОЈИМ ГОГПИСОМ ЈЕР САМО БОША ОБЛЕПЉЕНА СА ИСТОМ ЈЕ ОРИГИНАЛ —

Ликери, коњан, рум и разна специјална вина те сва остала жестона пића: код

Јездимира С. Шарића
производња ликера, коњана и рума
БЕОГРАД
Нр. Марије 89 ● Тел. 22-912

својим муштеријама и пријатељима жели **"ХРИСТОС СЕ РОДИ"**

ЗАХТЕВАЈТЕ У СВИМ ТРГОВИНАМА ГОСТИОНИЦАМА КРЧМАМА МОЈ ПРВОКЛАСНИ ЛИКЕР "ROYAL" ДОБИЈЕ СЕ У СВИМ БОЉИМ РАДЊАМА.

Продаја само на велико

Бр. 222

Самостална Управа државних монопола

Српска држава има искључиво право монопола: дувана, цигар-папира, жижица, упаљача и ужегача, петролеума и соли. На тај начин држава долази до прихода који у данашње време у државним финансијама претстављају најиздашније и најважније изворе прихода.

Производња дувана врши се под сталним надзором и упутствима дуванских станица: у Бајиној Башти, Житковцу, Крушевцу, Лесковцу, Љубовији, Нишу, Петровграду, Прокупљу, Рашкој, Смедереву, Ужицу, Чачку и Чоки.

Сва прерада дувана врши се једино у Фабрици дувана у Нишу. Фабрика израђује: цигарете, крижани дуван, дуван за лулу и никотин у концентрацији 95—98%. У разблаженом раствору врло успешно овај се никотин употребљава у пољопривреди за сузбијање разних биљних болести и штеточина. Никотин се продаје у свима монополским стовариштима у земљи. Пуштене су у продају цигаре, које се израђују у фабричком одељењу Дуванске станице у Петровграду.

Продаја соли, једне од најважнијих животних намирница, врши се из државних солских стоваришта: у Кусјаку, Смедереву, Београду, Забрежју, Шапцу, Чачку, Нишу, Лапову, Панчеву и Петровграду.

Снабдевање земље петролеумом врши се преко друштва «Петрол а. д.» На сличан начин води се и монопол жижица.

Поред ових послова у Државној маркарници за рачун државе израђују се менице, таксене марке и остале таксене вредности.

У име државе свима овим монополима управља Управни одбор Управе државних монопола. Иначе Управа државних монопола је самостална државна установа и стоји под надзором Министр финансија.

Бр. 223